

H. Molnár Emese

Kooperatív módszerek a gyakorlatban.

***Szövegértés – szövegalkotás – anyanyelvi tapasztalatszerzés
(Módszertani kézikönyv tanító szakos hallgatók és gyakorló tanítók számára)***

„...az emberek, miközben tanítanak, maguk is tanulnak”.
(Seneca)

Előszó

Ahogy az alcím is mutatja, nem módszertan *könyvet*, hanem *kézikönyvet* szeretnék átnyújtani hallgatóimnak és kollégáimnak: kézikönyvet abban bízva, hogy a mindennapok gyakorlatában haszonnal forgatják majd. Kézikönyvet abban a reményben, hogy a tanítóképzésben használt módszertan könyvek kiegészítéseként szolgálhat. Valamint kézikönyvet olyan értelemben is, hogy előrebocsátom: az szerepel benne, amit a cím jelez, tehát nem fogja át az anyanyelvi nevelés egész rendszerét.

A későbbi sikeres tanulás és munkába állás szempontjából már kisiskolás korban különösen fontos a kommunikációs kultúra, ezen belül a szövegértés-szövegalkotás kompetenciaterület eredményes fejlesztése. Ha a tartalomjegyzéket, illetve az egyes fejezetek terjedelmét nézik, látható, hogy erre a fejlesztésre összpontosítottam, vagyis a szövegfeldolgozó órák alkotják a kézikönyv gerincét.

A másik, amit kiemelnék, az a *hogyan* kérdése. Nagyon fontosnak tartom, hogy szakmetodikusként minél több olyan módszerrel, eljárással ismertessem meg a hallgatóimat, melyeket alkalmazni tudnak majd munkájuk során. Sok évig dolgoztam szakvezetőként gyakorló iskolában, így magam is tapasztaltam, hogy a gyermekek milyen *szívesen és hatékonyan* dolgoznak az *együttműködő tanulásra*, a *kooperatív technikákra* épülő órákon. Ha a mindennapos iskolai gyakorlatban nagyobb teret engedünk a cselekvéses tanulásnak, a hangsúlyt a hagyományos ismeretközpontú oktatásról a *kompetenciákra* helyezzük át, közelebb kerülnek tanulóink az alkalmazásképes, használható tudás megszerzéséhez.

Természetesen tudom, hogy bőséges a szakirodalom ebben a témában, így – bár a kooperatív tanulás megszervezésének módjával és a leggyakoribb technikákkal ezen irodalom alapján foglalkozom ugyan –, elsősorban a gyakorlati kivitelezés bemutatására igyekszem a hangsúlyt fektetni. Ezért vázlatok és tervezetek sokaságát tartalmazza a kézikönyv, és azok egy részének gyakorlati kivitelezését mutatják be a mellékelt DVD-filmek.

Itt ragadom meg az alkalmat, hogy megköszönjem azoknak a kollégáknak és hallgatóknak, akik – segítve ezzel a munkámat – ezen az anyagok a közléséhez hozzájárultak.

1. Tudás és kompetencia

1.1. Elméleti alapok. Az anyanyelvi kompetencia helye a kulcskompetenciák között

A mai, tudásalapú társadalomban a tudás közvetlen termelőerővé válik, jelentősége ebből következően közvetlen gyakorlati haszonnal és eredményességgel is mérhető. (Stratégiai Háttérdokumentum 2007)

De milyen tudást értünk ezalatt? Olyan használható, a mindennapi életben alkalmazható, a sikeres önmegvalósításhoz szükséges tudást, úgy is mondhatnánk, hogy *kompetenciák összességét*, melyek birtokában az iskolából kikerülő tanulók megfelelnek a munkaerőpiac elvárásainak, s képesek lesznek maguk irányt szabni élethosszig tartó tanulásuknak.

A kompetenciák komplex, minőségi jellemzőkkel körülhatárolható tudást jelentenek, mely jellemzők közül legfontosabb annak *transzferálhatósága*, az eredeti tanulási szituációtól *eltérő helyzetben való alkalmazhatósága*. (Molnár Gyöngyvér 2005)

Ha a tudás szerveződési formáit egy háromdimenziós térben képzeljük el, a szakértelem és a műveltség mellett a harmadik dimenzió a kompetencia, mely pszichológiailag meghatározott rendszer, a képességek, készségek sajátos rendszerbe szervezése. A kompetencia jellemzéseként elmondhatjuk, hogy kevésbé tartalomfüggő, mint a szakértelem és műveltség, (Csapó Benő 2002) a *kompetenciákat* tehát ezért lehet szélesebb körben alkalmazni.

Az oktatásban korábban használt és sokkal szűkebben értelmezhető *basic skills* (alapkészségek) fogalomhasználatát a *key competences* (kulcskompetenciák=legfontosabb, alapkompentenciák) kifejezés váltotta fel annak okán, hogy a kompetencia – miközben magában foglalja a tanulás képességét és módszereit is – az ismeretek, készségek, adottságok és attitűdök olyan ötvözete, mely tartalmazza a nyitottságot, az érdeklődő hozzáállást is. (Kósa Barbara 2005)

A Nemzeti Alaptanterv így fogalmaz: „Kulcskompetenciák azok a kompetenciák, amelyekre minden egyénnek szüksége van személyes boldogulásához és fejlődéséhez, az aktív állampolgári léthez, a társadalmi beilleszkedéshez és a munkához.” (NAT 2007)

A NAT (2007) által megjelölt kulcskompetenciák a következők:

- Anyanyelvi kommunikáció
- Idegen nyelvi kommunikáció
- Matematikai kompetencia
- Természettudományos kompetencia

- Digitális kompetencia
- A hatékony, önálló tanulás
- Szociális és állampolgári kompetencia
- Kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetencia
- Esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképeség

Az emberi kommunikáció alapvető eszköze a nyelv, tehát az *anyanyelvi kompetencia* koordináló, a kommunikációban és az információfeldolgozásban betöltött helye miatt az első a kulskompetenciák között.

Mit értünk anyanyelvi kommunikációs *kompetencián*? A NAT (Nemzeti Alaptanterv 2007) a következőképpen fogalmaz:

„...magában foglalja a fogalmak, gondolatok, érzések, tények és vélemények *kifejezését és értelmezését* szóban és írásban egyaránt (hallott és olvasott szöveg értése, szövegalkotás), valamint a *helyes és kreatív* nyelvhasználatot a társadalmi és kulturális tevékenységek során, az oktatásban és képzésben, a munkában, a családi életben és a szabadidős tevékenységekben.” (NAT 2007)

Mindezek alapján megállapíthatjuk, hogy az *anyanyelvi nevelésnek* olyan *integráló szerepe* van, mely segíti a többi kulskompetencia optimális fejlődését. (Bácsi János 2004)

Az anyanyelvi fejlesztés feladatai és tevékenységei az anyanyelvről való tapasztalatszerzés, a beszédfejlesztés, a szövegértés és az íráshasználat szolgálatában állnak, s az adott fejlesztési terület tartalmába integrálódnak, vagyis nem elkülönülten, önálló tartalmi egységként jelennek meg.

1.2. Kommunikációközpontúság az alsó tagozatosok anyanyelvi nevelésében

A fentieket figyelembe véve és a későbbi sikeres tanulás szempontjából már kisiskolás korban különösen fontos a kommunikációs kultúra eredményes fejlesztése, mely az anyanyelvi és irodalmi nevelés elválaszthatatlansága okán az integrált nyelvi- irodalmi-kommunikációs fejlesztés során realizálódhat. A *kommunikációközpontúság* azt jelenti, hogy az anyanyelvi nevelésnek nemcsak célja, hanem eszköze, módszere is a kommunikáció. Fontos feladat tehát az emberi kommunikációval kapcsolatos ismeretek, normák megtanítása és gyakorlása. Mivel a kommunikáció nem mindig verbális, hiszen a kommunikációban részt vevők más úton is (önkéntelen testbeszéd, arcjáték, szándékos mozdulatok, stb.) kommunikálnak, ezért már alsó tagozaton szerepet kell kapni a nonverbális kommunikáció egyes elemei megismertetésének, gyakorlásának is.

Az anyanyelvi órákon tehát az a cél, hogy a tanulók értsék meg a különböző jellegű és megjelenési formájú információkat, alkalmassá váljanak azok felhasználására, közvetítésére és önálló létrehozására is, ezért a tanítási feladatokat a nyelvi tevékenységek komplex fejlesztésének megfelelően kell meghatározni.

2. Hagyományok és újítások a pedagógiában

2.1. A tanulásszervezés módszerei és munkaformái

A tanulásszervezés módszerei és munkaformái szoros kapcsolatban állnak egymással, hiszen az alkalmazott módszerek tulajdonképpen meghatározzák a munkaformákat is. Úgy is fogalmazhatunk, hogy a módszer, tanulásszervezés a pedagógus, a munkaforma esetében a tanuló szempontjából utalunk a tevékenységre. Ha a tanítói utasítások, közlések, magyarázatok, kérdések uralják az órát, ezen módszerek elsősorban a frontális (együttes) osztálymunka túlsúlyát feltételezik. Ez akkor is igaz, ha az óra egyes részleteiben alkalmaz a pedagógus páros vagy csoportmunkát (nem kooperatív csoportok!), a munka ellenőrzése, számonkérése, a hibajavítás, stb., vagyis a direkt irányító szerep az ő privilégiuma. Az ilyen – hagyományosnak nevezett – óravezetés esetében az ismeretátadás a cél, az óra nagy részében a tanulók passzív résztvevők, az ismeretek befogadói – már amennyiben sikerül a figyelmüket fenntartani. Párhuzamos interakciókra nincs lehetőség, a pedagógus felszólítására egyazon időben csak egy-egy gyermek nyilvánulhat meg.

A *tanulás* azonban a *tudás megváltozásaként* értelmezhető, vagyis nemcsak hozzáteszünk a már meglévőhöz valamit, hanem a tanulási folyamatban a tudás mint *rendszer* változik meg, s a tanulás, mint konstruktív folyamat, elsősorban a környezettel való interakció révén megy végbe (Csapó Benő 2002). Az iskolában tehát meg kell teremteni ennek lehetőségeit a gyermekek együttműködését igénylő *tevékenységek* szervezésével, a megismerés örömeinek felfedeztetésével, melynek során megalkothatják saját, személyes tudásukat. Ehhez azonban szükséges olyan tanulásszervezés, mely alkalmas arra, hogy ez a személyes konstrukció optimális feltételek között jöjjön létre, vagyis a tanítás ne csak az ismeretekre, hanem a kompetenciákra irányuljon, miközben tanulók mindegyike cselekvő módon vesz részt az óra menetében. Kulcsszó itt a cselekvés, hiszen Piaget-nak az értelmi fejlődés szakaszolására vonatkozó elmélete szerint a 7-11 éves gyermek a konkrét műveletek szakaszát éli, (Piaget 1999) vagyis a fejlődés *alapvető mozgatórugója* a gyermek cselekvése, s ennek *objektív viszonylatai válnak belsővé* a folyamat során.

Ha a gyermek cselekszik, *vele történik* valami, s az így szerzett tudást tartják kutatók a legbiztosabbnak, mely évek múlva is könnyen előhívható a memóriából.

Tanulásszervezés vonatkozásában tehát a hagyományos, frontális osztálymunka túlsúlya helyett a gyermekek együttműködésén, cselekvéses tanuláson alapuló kooperatív csoportmunkát érdemes preferálnunk, melynek során lehetőség van párhuzamos interakciókra, az irányítás indirekt módon történik, bár direkt irányítási akciókra is szükség lehet, pl. segítségnyújtások alkalmával.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy teljes egészében negligálnunk kellene a hagyományos tanulásszervezést. Sok esetben, például első osztályban a hang- és betűtanításkor – amikor a legtöbb tanulónak újdonságot jelentő dologról van szó, arra szeretnénk lehetőséget biztosítani, hogy a gyermekek közösen éljenek át egy fontos élményt –, létjogosultsága van a frontális tanulásszervezésnek.

Módszertani változatosságra kell tehát törekednünk, s ha ezt sikerül megvalósítanunk, akkor a különböző kognitív és tanulási stílusú tanulók egyaránt esélyt kapnak saját tudásuk megalkotására.

2.2. Kooperatív tanulásszervezés

A szakirodalom ma már igen széleskörű, hozzáférhető az érdeklődő hallgatók és pedagógusok számára. Gondolok itt Spencer Kagan: Kooperatív tanulás, a hazaiak közül Bárdossy Ildikó, Horváth Attila vagy Dr. Orbán Józsefné és mások munkáira. Ezért az alábbiakban – a teljesség igénye nélkül – a kooperatív tanulásszervezés legfontosabb elemeit tekintjük át.

Elöljáróban le kell szögeznünk, hogy a kooperatív csoportmunka nem azonos a hagyományos csoportmunkával. Legfontosabb különbség, hogy az utóbbi esetében feladatorientáltság jellemző, kiválasztott csoportvezető irányít, s mivel nincs egyéni felelősség, a csoport egyes tagjai akarva vagy akaratlanul előtérbe vagy háttérbe szorulhatnak, ezért az egyenlő részvétel nem mindig valósul meg.

„A kooperatív tanulás olyan tanítási módszer, amely a tanulók együttműködésén alapul.” (Kagan, Spencer) A kooperatív tanulási csoport esetében egyaránt fontos a feladatmegoldás és a tagok egymással való kapcsolata. A tanulásirányítás szerepelosztáson alapul, és közös a csoporton belül, így mindenki egyéni felelősséget visel. Ennek következtében a csoporton belül pozitív függés alakul ki, mely hozzájárul a szociális kompetenciák fejlődéséhez, a személyiség pozitív irányú fejlődéséhez. A kooperatív munka során a tanulók olyan

viselkedési mintákat tanulnak meg, melyek nélkülözhetetlenek későbbi szakmai illetve magánéletükben, hiszen ma már a legtöbb munkahelyen team-ekben dolgoznak, ahol a kollégák legjobb tudásukat és képességeiket latba vetve, közös munkával kell, hogy hozzájáruljanak a csoport sikeréhez.

2.2.1. Alapelvek

A kooperatív tanulásszervezés során négy alapelvnek kell együttesen érvényesülnie.

Az első az *építő egymásrautaltság*, mely azt jelenti, hogy a tagok és a csoportok fejlődése pozitív összefüggést mutat. A csoport sikere a csoporttagok sikerének függvénye, ugyanakkor az eredményesség függ a többi csoport és egyén sikerétől is.

A második a *párhuzamos interakciók* elve, mely a hagyományos óraszervezés egy szálon futó kommunikációjával szemben (a tanár beszél, a tanuló csak ha felszólítják, a többiek ugyanakkor passzív szemlélők) egyidejűleg több szálon futó kommunikáció lehetőségét biztosítja a tanulók számára, vagyis gondolataikat folyamatosan kicserélhetik egymással, így jutva el a csoport konkrét feladatának sikeres megoldásához.

Az előzővel szoros összefüggést mutat a harmadik, az *egyenlő részvétel* elve. Ennek lényege, hogy nem elég a csoporttagok számára lehetőséget biztosítani a párhuzamos interakciókra, hanem szerep- és/vagy munkamegosztással, a feladatok felosztásával azt is el kell érni a munka során, hogy a részvétel kiegyenlített legyen, vagyis ne legyen mód a passzivitásra.

Ezzel eljutottunk az *egyéni felelősségig*, mint negyedik alapelvig. Az egymásrautaltságot létrehozó feladathelyzetekben az egyén optimális teljesítménye szükséges a csoportcélok megvalósulásához. A csoporttagok felelősséget éreznek az iránt, hogy legjobb tudásuk szerint végezzék feladatukat. A személyes felelősségtudat kialakulásához szükséges, hogy a pedagógustól ne csak a csoport, hanem a tagok teljesítményéről is érkezzen visszajelzés.

2.2.2. A csoportok megszervezése

A kooperatív tanuláshoz nélkülözhetetlen, hogy az osztály tanulóiból hosszabb ideig együtt dolgozó 2-4-6 főből álló ún. alapcsoportokat szervezzünk. Legideálisabbak a négyfős csoportok, melyekben a párokban való munka és egyidejű párhuzamos interakciók egyaránt lehetségesek, a diákok könnyen „össze tudják dugni a fejüket”. (Kétfős csoportokat nagyon alacsony, hatfőseket magas osztálylétszám esetén alkalmazunk.) A csoportok képességek szempontjából mindenképpen heterogén (vegyes) csoportok legyenek. (Homogén

csoportokat csak különleges esetekben szervezünk. Ezek nem alapszoportok és működésük csak időleges. Erről később a Differenciált fejlesztés című fejezetben ejtünk szót.)

Az alapszoportokban próbáljuk meg biztosítani a nemek és a teljesítmény tekintetében az arányos keveredést. Mindig kerüljön az alapszoportokba jobb, közepes illetve gyengébb képességű tanuló is. Ezzel tudjuk biztosítani, hogy a gyengébbek ne maradjanak le, a jobbak tudása pedig az együtt-tanulás során elmélyülhessen. Például négyfős csoportok esetén egy jobb, egy gyenge és két közepes képességű tagot lehet javasolni.

Időnként szükség lehet véletlenszerű csoportalakításra is, ha az adott feladat, tananyag úgy kívánja, de célunk lehet ezzel a szociális kompetenciák fejlesztése is. Ugyanis azt is meg kell tanulni gyermekeinknek, hogy mindenkivel tudjanak és akarjanak együtt dolgozni, hiszen felnőttként is csak kivételes esetekben válogathatják meg kollégáikat.

Mivel az ilyen csoportok csak átmenetileg jönnek létre, a tagok az adott óra vagy feladatvégzés után visszamennek az eredeti alapszoportjukba.

Hasznos lehet még a véletlenszerű csoportalakítás abban az időszakban is, amikor új osztályt kapunk, és még nem ismerjük tanulóink képességeit az alapszoportok megalakításához.

A véletlenszerű csoportalakításnak számtalan módja olvasható a szakirodalomban (Keveredj, állj meg, csoportosulj!, Kettős kör stb.). Kisebbségnél legegyszerűbb színek, virágok, fák, gyümölcsök szerint csoportosítani. Érdekes ezeken kívül tantárgyainkhoz vagy a tananyaghoz kapcsolódóan elnevezni a csoportokat. Ha olvasásból a mesék témakörénél tartunk, akkor az asztaloknál helyet foglalók viselhetik a Tündérmese, Állatmese, Láncmese, Valós mese, stb. nevet, vagy lehetnek Tündérek, Boszorkányok, Ördögök, Óriások, Törpék, stb. Elnevezhetjük őket az órai szövegben előforduló szereplőkről vagy tárgyakról, fogalmakról is. Ilyenekkel találkozhatunk majd a következő fejezetek óravázlataiban is. Nyelvtan órán a tanult mondatfajták vagy szófajok is lehetnek csoportnevek.

A fentiek esetében csak az a dolgunk, hogy a csoportokban helyet foglalók számának megfelelően készítsünk kis kártyákat, melyeken a csoport neve vagy az annak megfelelő kép látható. Ezekből a kártyákból húznak a gyerekek, és ahhoz a csoportasztalhoz ülnek le, amelyikre az adott nevet vagy képet előre letette a tanító.

2.2.3. Szerepek a csoportban

A hagyományos csoportmunkánál tárgyalattal ellentétben csoportvezetői szerep kooperatív csoportokban nem alkalmazható, hiszen a tagok között nem alárendeltségi, hanem mellérendeltségi viszony áll fenn.

Ahhoz azonban, hogy a kooperatív csoportok hatékonyan és gördülékenyen dolgozzanak, valamint az egyenlő részvétel és az egyéni felelősség alapelveinek működéséhez hatásos eszköz szerepek kiosztása. A szerep tartalmát ismertetve az elnevezések kialakíthatók a gyerekekkel együtt is. Az, hogy milyen szerepeket alkalmazunk, a csoport létszámától és a tananyagtól, az óra céljától is függ. Nagyon fontos, hogy a csoporton belül mindenkinek legyen szerepe, és azt is tudatosítsuk a gyerekekkel, hogy a szerepek egyenrangúak, egyik sem különb a másiknál. A szerepek elosztását – legalábbis addig, amíg a gyerekek megtanulják a hozzájuk tartozó feladatokat – szerepkártyákkal is segíthetjük, melyen a szerep neve mellett röviden leírjuk a teendőket. Kicsiknél a szerepre utaló kép, piktogram is helyettesítheti az elnevezést illetve a leírást.

A szerepek az alábbiak lehetnek:

- Íródeák/írnok/jegyző: a közös gondolatok lejegyzője.
- Szóvivő/szónok/szószóló: a csoport kérdésére/feladatára adott közös választ/megoldást közvetítője a többi csoport felé.
- Feladatfelelős/feladatmester: figyeli, hogy mindenki megértse a feladatot, ügyel arra, hogy a csoport minden tagja részt vegyen a válaszadásban, a feladat megoldásában.
- Csendfelelős/csendkapitány: a túl nagy munkazaj „csillapítója”.
- Futár/feladatvivő: ő viszi a tanítótól vagy megadott helyről csoportjának a következő feladatot (abban az esetben, ha a feladatok nincsenek előre a csoportasztalra készítve).
- Időfelelős/időmérő/időfigyelő: ha a feladat megoldását megadott időre kell befejezni, figyeli és jelzi az idő múlását.

Természetesen a tanító elképzelésének megfelelően más szerepek is alkalmazhatók.

A szerepek csoporton belüli elosztása kezdetben a pedagógus, később a gyerekek által történhet. Arra azonban ügyelni kell, hogy a csoporttagok szerepe ne legyenek állandó, mindenki felváltva lássa el valamennyit. Így tudjuk biztosítani az egyenrangúságot, és azt, hogy egyéni szükségleteiknek megfelelően fejlődjenek a tanulók annak a szerepnek a betöltésében is, amelyre esetleg nem ők a legalkalmasabbak.

2.2.4. Ülésrend

Az osztályterem hagyományos, padosoros elrendezése, ahol egyetlen cél, hogy a tanulók jól lássák a tanárt és a táblát, nem alkalmas kooperatív csoportmunkára. A táblát kooperatív tanulásszervezés esetén is látnia kell minden tanulónak, ugyanakkor a több szálon futó kommunikáció feltétele, hogy a csoporttagok lássák és könnyedén elérjék egymást és a

szükséges eszközöket, legyen lehetőségük beszélgetésre, közös feladatmegoldásra, illetve a csoportok ne zavarják egymás munkáját. Az is fontos, főleg az anyanyelvi tárgyaknál, hogy ha van elég helyünk, akkor a terem egy részét – ha lehet, akkor a tábla előtti részt vagy a terem közepét, amelyeket mindenki láthat –, hagyjuk üresen. Ugyanis ez lesz az a „színpad”, ahol előadhatják a szituációs és egyéb játékokat, tehát alkalmasak a csoportbemutatókra.

Ha korszerűbb, egyszemélyes asztalaink vannak, akkor azokat könnyedén elhelyezhetjük négyes csoportokba úgy összetolva, hogy négyzet alakban álljanak. Két gyermek egymás mellé kerül szemben a táblával, a másik kettő jobbról illetve balról ül a másik kettőhöz képest.

Ha kétszemélyesek az asztalok, akkor egyszerűen szembefordítjuk azokat, így páronként egymás mellett, illetve a két pár egymással szemben foglal helyet az asztalnál.

2.2.5. A csendjel és funkciói

A frontális tanulásirányítás esetében a tanulónak csendben kell ülni és a tanítóra figyelni. Tanulói megszólalás csak akkor lehetséges, ha a diákot a pedagógus felszólítja. A beszélgetés tilos, sőt akár büntetést is vonhat maga után.

A kooperatív tanulásszervezés párhuzamos interakciókról szóló alapelvének megfelelően a csoporttagok és a csoportok folyamatos kommunikációjára épül a tanulás. Ez nem jelenti azt, hogy nem fontos a fegyelmezett munkavégzés, sőt. Meg kell tanulni gyermekeinknek, hogy egymást meghallgassák, és a munkazaj ne zavarja egymás és a többi csoport munkáját. Ezt úgy érhetjük el, hogy előre megállapodunk a tanulókkal egy ún. csendjelben, aminek a hatására mindenki elhallgat, abbahagyja azt, amit éppen csinál, és a pedagógusra figyel. A csendjel alkalmazására nemcsak a túlságosan nagy munkazaj megszüntetése céljából lehet szükség. Ugyanis adódhatnak az óra menetében, a munka egy adott fázisában olyan helyzetek, amikor szükséges lehet, hogy mindenki a tanítóra figyeljen. Például ha lejárt az idő az éppen aktuális feladat elvégzésére, vagy akkor, ha a tanulók munkálkodása közben olyan mondanivalónk van, amit mindenkinek fontos hallania. A csendjel legegyszerűbb formája, ha a tanító felemeli a kezét, és egyetlen szó nélkül megvárja, hogy mindenki elcsendesedjen. Ez kicsit időigényes megoldás, hiszen relatíve hosszabb idő is eltelhet, mire mindenki érzékeli a jelet, de ennek ellenére jól működik. A csendjel – nevével ellentétben – akár hangjel is lehet: csengő- vagy sípszó, gongütés, akár cintányér összeütése vagy taps. Ilyenkor a csendjel megszólalásának száma is hordozhat információt a diákok felé: megállapodhatunk abban, hányszor kell megszólaltatnunk a hangot, ha a csendesebb

munkavégzés a cél, ha lejárt az adott idő a feladatra, vagy ha mindenki érdeklődésére számot tartó mondanivalónk van.

2.2.6. Az RJR-modell

A kooperatív tanulás szervezésekor jól alkalmazhatók a szakirodalomból ismert különböző tanulásszervezési modellek. Ezek közül az anyanyelvi órákon működtetett kooperatív tanulócsoportok esetében kiváló az RWCT-program (Reading and Writing for Critical Thinking – Olvasás és írás a kritikai gondolkodásért) elméleti keretét szolgáló az úgynevezett RJR-modell, (Bárdossy – Dudás – Pethőné Nagy – Priskinné Rizner 2002) melynek három fázisa a következő:

1. Ráhangolódás (R)

Ebben a szakaszban történik az adott témával kapcsolatos előismeretek felidézése, a motiváció, a problémafelvetés.

2. Jelentésteremtés (J)

Ebben a fázisban kerül sor az új ismeret feldolgozására, megértésére, az új és régi ismeretek összekapcsolására.

3. Reflektálás (R)

Ebben a szakaszban történik az új ismeretek megszilárdítása. A diákok megosztják egymással a gondolataikat, saját nyelvükön megfogalmazva az új információkat, gondolatokat, melyek a korábbi ismeretek átstrukturálódásához vezetnek.

2.2.7. Technikák, feladattípusok

A alábbiakban – a teljesség igénye nélkül – olyan kooperatív technikákat és egyéb, a kooperatív tanulásszervezés folyamán alkalmazható feladattípusokat mutatunk be, melyek kiválóan alkalmasak a szövegértés-szövegalkotás, anyanyelvi tapasztalatszerzés gyakorlásában is.

- *Ablak*: 4+1 részre osztunk a csoportoknak úgy egy-egy lapot, hogy a középső, 5. kis ablak üresen maradjon. A négy szélső ablakot és a csoporttagokat 1-4-ig beszámozzuk. A beszámozott részekbe írják az egyes csoporttagok elképzeléseiket az adott témáról, majd utána a középső részbe a közösen kialakított csoportvélemény kerül.
- *Anagramma*: Név, fogalom, stb. összekevert betűiből kell értelmeset összerakni.

- *Csoportinterjú:* A csoport minden tagja kérdéseket tesz fel aki a csoport minden tagjának.
- *Csoportszóforgó:* A csoportok a szóforgó szabályainak megfelelően számolnak be az adott témáról, kérdésről, feladatról. (Szóforgót lásd lentebb!)
- *Diákkvartett:* Minden csoport tagjai és a csoportok is 1-4-ig számot vagy A, B, C, D jelet kapnak. A tanító feltesz egy kérdést. A csoporttagok megbeszélik, ellenőrzik egymás közt, hogy valóban mindenki tudja a választ. A tanító kijelöli vagy valaki kihúzza, melyik jelű tanuló melyik asztalnál válaszol. A választ a többi vagy kijelölt csoport értékeli. Ezután jön a következő kérdés, és így tovább.
Változata: Csak a csoporttagok kapnak számot vagy jelet. A válaszadáskor a tanító kijelöli a válaszadókat. Pl.: Álljanak fel a 3-as számúak. Mindegyikük elmondja a csoport által megbeszélte megoldást. Fontos: a tanítói reakció minden formáját visszatartjuk, amíg minden kijelölt tagot meg nem hallgattunk, csak utána értékelünk.
- *Egyetértés-játék:* Alkalmazható párokban és csoportokban. Lényege, hogy a tanulók olyan állítást kell, hogy megfogalmazzanak a témával, szöveggel kapcsolatban, mellyel mindannyian egyet tudnak érteni. A mondat mindig így kezdődik: Egyetértünk abban, hogy...
- *Ellenőrzés párban:* A diákok párban dolgoznak. A pár egyik tagja megoldja a feladatot, másik figyeli a munkáját, segít és ellenőriz. Ha nem tudnak megegyezni, segítséget kérnek a csoport másik párjától (ha így sem tudnak egyezsége jutni, segítséget kérnek a tanártól). A következő feladatnál szerepcsere.
- *Fülfentős:* Minden csoport vagy diák megfogalmaz a témával kapcsolatban 2 igaz és 1 hamis állítást. Az egyik csoport vagy diák felolvassa az állításait, a többi csoport vagy csoporttag megállapodik, melyik a hamis állítás.
- *Füftábra (szóháló, pókháló, gondolatterkép):* Olyan grafikus szervező, mely egy adott témával kapcsolatos információk, fogalmak és a köztük lévő kapcsolatok ábrázolására is alkalmas. Lehet asszociatív vagy hierarchikus elrendezésű. Készülhet frontálisan, egyénileg, párban vagy csoportban. A téma kulcsszavát pirossal a táblára, csomagolópapírra vagy lapra írjuk, de körbekerítéssel is kiemelhetjük. Ezt követően írják oda a tanulók azokat a szavakat, amelyek a kulcsszóról eszükbe jutnak. A gondolatok közötti kapcsolatokat összekötéssel jelöljük. Hierarchikus füftábra esetén a kapcsolatok alá-, fölé- és mellérendeltségi viszonyokat jelölnek.

Ha párban vagy csoportban készül, akkor a párok illetve csoportok tagjai saját külön színnel dolgozzanak, hogy mindenki valóban részt vegyen a munkában.

- *Gondolkodj, beszélj meg! (Kupaktanács):* A felvetett problémán mindenki egyénileg elgondolkodik. Ezután páronként is megbeszélik. A két pár (csoport közösen is megvitatja a problémát. Közös álláspontot alakítanak ki.
- *Háromlépcsős interjú:* A csoporttagok A, B C, D jeleket kapnak.
  - „A” tanuló elmondja ismeretét „B” tanulónak, „C” elmondja „D”-nek.
  - „B” tanuló elmondja ismeretét „A” tanulónak, „D” elmondja „C”-nek.
  - „A” tanuló elmondja a „B”-től hallottakat „C”-nek és „D”-nek - „B” figyeli és ellenőrzi.
  - „B” tanuló elmondja a „A”-tól hallottakat „C”-nek és „D”-nek - „A” figyeli és ellenőrzi.
  - „C” tanuló elmondja a „D”-től hallottakat „A”-nak és „B”-nek - „D” figyeli és ellenőrzi.
  - „D” tanuló elmondja a „C”-től hallottakat „A”-nak és „B”-nek - „C” figyeli és ellenőrzi.
- *Igaz – hamis:* A tanító állításokat fogalmaz meg az adott témával, szöveggel kapcsolatban. A csoportok eldöntik, hogy azok igazak vagy hamisak.
- *Indián beszélgetés:* A diákoknak saját szavaikkal újra meg kell fogalmazni azt, amit az előttük szóló mondott, utána tehetik hozzá saját mondandójukat. A következő saját mondandója előtt a lehető legpontosabban elismétli az előtte szólót, és így tovább.
- *Jut eszembe...:* Szabad asszociációs gyakorlat. A tanító kezdi a játékot egy Jut eszembe... kezdetű mondattal, amelyet az adott téma, szöveg, vagy a szövegtartalommal kapcsolatos szóval fejez be. Például: Jut eszembe a szeretet. Labdát, plüssjátékot dob annak, akitől a folytatást várja (vagy megállapodunk abban, hogy sorban haladunk). Az első tanuló folytatja: Jut eszembe a szeretetről...az anyukám. Most már ő adja tovább a labdát a következőnek, aki folytatja: Jut eszembe anyukámról ...az apukám., és így tovább.
- *Kerekasztal:* A szóforgó írott változata, amikor a csoporttagok egy lapot körbeadva jegyzik le gondolataikat. A lapon már szereplő gondolat (szó, fogalom, stb.) nem szerepelhet újra, mindenkinek mást kell írnia! (Ha közösen ellenőrizzük a megoldást, akkor időt takarítunk meg, ha miközben az első csoport felolvassa, mit írtak náluk a

csoporttagok, a többi csoport szóvivője kipipálja, ami náluk is szerepel, és mikor rájuk kerül a sor, már csak azt olvassák fel, ami újdonság a többiekéhez képest.)

- *Ki vagyok én?-játék:* Egy önként vállalkozó tanuló kihívunk a tábla elé. A háta mögé a táblára felteszünk egy szókértőít vagy felírunk egy szót. A többieknek olyan jellemzőket kell mondaniuk, de egyszerre csak egyet, amelyből kitalálhatja, ki ő? Fogalmak, tárgyak, személyek, stb. esetén is alkalmazható. Például a szó a táblán: IGE. Jellemzők lehetnek: Szófaj vagy. T-hanggal is végződhet. Ragozni lehet téged. Cselekvést is jelenthet. stb.
- *Változata:* A vállalkozó tanuló szókértőítján megkapja kinek (minek) kell lennie, majd neki saját magát úgy jellemezni, hogy a többiek ki tudják találni, ki ő?
- *Mozaik:* Négy részre osztunk egy arra alkalmas témát, a csoporttagok egyet-egyet kapnak önálló feldolgozásra. Ha elkészültek, mindenki megtanítja csoportjából a többieket a saját résztémájára.
Változat: A részfeladatokat egy-egy csoport kapja, és a közös kidolgozás után tanítják egymást a csoportok.
- *Páros szóforgó:* A tanulók csoporton belül páronként cserélik ki a gondolataikat megadott témában. Megadott idő után vagy jelre abbahagyják. Csoportonként egy vagy az osztályból néhány tanulót meghallgatunk arról, mit mesélt neki a párja.
- *Plakát:* Kijelölt témában a csoporttagok/csoportok különböző színnel dolgoznak csomagolópapíron.
- *Sarkok:* Nevezzük el a sarkokat! A diákok eldöntik, melyik sarkot választják. A kialakult csoportok megbeszélik a választásukat. A csoportok ismertetik érveiket a többi csoporttal.
- *Szakértői mozaik:* A csoporttagok és az asztalok A, B, C, D jelet kapnak. Az új ismereteket négy részre osztjuk. Az azonos jelűek ugyanazt a részt adjuk oda, és a jelüknek megfelelő asztalhoz kell költözniük. Egyénileg elolvassák, majd közösen megbeszélik, megtanulják az olvasottakat. Meggyőződnek arról, hogy mindenki megértette és el tudja mondani a tanultakat. Így ők a téma szakértőivé válnak. Visszatérnek az eredeti csoportjukhoz és megtanítják a többiekkel a saját feldolgozott anyagrészüket.
- *Szóforgó:* A csoporttagok az óramutató járásával megegyező irányban haladva mondják el gondolataikat az adott témáról vagy a feladatban meghatározott szempont szerint. A forgóra szánt időt vagy a forgások számát előre megadhatjuk.

- *TTM (Eredetileg KWL, Know, Want to know, Learn):* A gyerekek egyénileg háromoszlopos táblázatot készítenek. Az oszlopok fejlécébe a Tudom, Tudni akarom, Megtanulom szavak kerülnek. A témával kapcsolatos meglevő ismereteit mindenki az első oszlopba jegyzi röviden. A másodikba írja le azt a kérdést, kérdéseket, ami a témával kapcsolatban érdekli. A téma, szöveg feldolgozása után a harmadik részbe kerül, mely kérdésekre kapott választ.
- *Véleményvonal:* A tanító olyan módon készíti állásfoglalásra a tanulókat, hogy felvetett probléma megoldásának két ellentétes álláspontját határozza meg. Ezt a táblára felrajzolt vízszintes szakasszal szemlélteti. Elmondja a tanulóknak, hogy milyen állásfoglalást jelent a szakasz két végpontja. A tanulók ezután gondolkodnak a felvetett problémán, majd mindannyian a táblára helyeznek egy korongot, képet, stb., így képviselve álláspontjukat. Így szemléletes képet kaphatunk az osztály véleményéről.
- *Venn-diagramm (halmazábra):* Szintén grafikus szervező, mely két vagy több téma, fogalom összehasonlítására alkalmas. Az egyedi jellemzők a metszeten kívülre, a közősek az egymást átfedő metszetbe kerülnek.
- *INSERT:* A hatékony olvasást és gondolkodást elősegítő interaktív jegyzetelési eljárás (*Interactive Noting System for Effective Reading and Thinking*). Lehetővé teszi, hogy a tanulók olvasás közben az új információkat a meglevő ismereteik kontextusában értelmezzék. Egyben lehetőséget nyújt arra is, hogy jelezzék, ha a ismert illetve az új információval kapcsolatosan kérdésük van. Olvasás közben jelekkel látják el saját belátásuk szerint a szövegrészeket. Jelek és jelentésük:

✓ : *tudtam, gondoltam*

+

: *nem tudtam (új információ)*

- : *másképp tudtam*

? : *kérdésem van*

Kisebbséknél az életkori sajátosságra való tekintettel először érdemes a nem tudtam, kérdésem van jelekkel kezdeni, majd fokozatosan bevezetni a többi.

2.3. Differenciált fejlesztés

A differenciált tanulásszervezés korszerű megközelítésben azt jelenti, hogy a pedagógus a tanulási folyamat irányításakor maximálisan igyekszik figyelembe venni a tanulók egyéni szükségleteit, vagyis alkalmazkodik a tanuló egyéniségéhez, sajátosságaihoz (adaptivitás).

Mivel gyermekeink képességei, tanulási stratégiái, munkatempója, önálló munkájának, tudásának szintje, motiváltsága különböző, a differenciáláskor ezeket a szempontokat érdemes figyelembe venni. Ahhoz, hogy ezt megtehessük, alaposan meg kell ismerni a tanulókat, hiszen az egyéni jellemzők jelentik a differenciálás alapját.

A differenciálás azonban ne jelentse azt, hogy a gyengébb tanulóknak mindig könnyebb, a jóknak pedig nehezebb feladatot adunk, hiszen ezzel nem jutunk el a teljesítménykülönbségek áthidalásához, sőt akaratlanul is a szelekciót szolgáljuk. Éppen ezért utaltunk a csoportszervezésnél arra, hogy a pillanatnyi tudást és képességeket figyelembe vevő homogén csoportokat csak időlegesen hozzunk létre. Ugyanazt a tartalmat egyeseknek más és más feladatokkal, akár hosszabb időt hagyva, vagy a tanítói segítség, támogatás mértékét változtatva is feldolgoztathatjuk homogén csoportokban, de az adott feladatok elvégzése után a gyerekek kerüljenek vissza az eredeti alapcsoportjukba. A differenciált tanulásszervezés a pedagógustól jelentős többletmunkát igényel a felkészülés során, de ez a plusz ráfordítás, az egyéni jellemzőket figyelembe vevő fejlesztés hatékonysága kétségtelen.

2.4. A tanári, tanítói attitűd változásáról

A kooperatív tanulásszervezés megkívánja, hogy átértékeljük a pedagógus eddigi szerepét, viselkedését: fő feladata a problémahelyzet felvetése, megteremtése, a próbálkozások lehetőségének megadása, a szervezés, a segítségadás (*facilitátor-szerep*).

Vagyis olyan *partneri* együttműködésre van szükség pedagógus és diák között, ami a *tanári attitűd* megváltozását is feltételezi. Neelands megfogalmazása szerint: „...a tanár a vélemények befogadójaként, nem bírálójaként jelenik meg; ...a gyerekeket nem gátolja a tanári reakciótól való félelem,...jóval bátrabban adnak hangot elgondolásaiknak.” (Neelands, Jonothan 1994)

2.5. Gyakorlati tapasztalatok: kooperatív csoportmunka

Az alábbiakban – tanítói szemszögből csokorba gyűjtve – olvashatók azok a tapasztalatok, melyek a kooperatív tanulás előnyeiként illetve hátrányaiként írhatók le.

Előnyei:

- Mivel a tanulók együttműködésén alapul, szociális kompetenciájuk fejlődik az alkalmazás során.
- Kialakul bennük a saját és egymás munkája, teljesítménye iránti felelősségérzet.
- Pozitívabb, elfogadóbb lesz a viszonyuk a csoporttársak képességbeli, etnikai, nemi különbözőségeivel kapcsolatban.

- Az együttgondolkodás során olyan feladatmegoldások szülehetnek, melyekre az egyén önállóan esetleg nem volna képes.
- A problémamegoldás során olyan transzferálható, az eredeti tanulási helyzettől eltérő szituációban is alkalmazható tudásra tesznek szert a tanulók, amely a hagyományos ismeretközlő órákon nem biztos, hogy megszerezhető.
- Nem passzív, hanem aktív résztvevői az ismeretszerzésnek; az így szerzett tudás sokkal maradandóbb, biztosabb, könnyebben előhívható a memóriából. Ebből következik a tanulói teljesítmény javulása.
- Jól fejlődik az alkalmazás során a gyermekek kommunikatív kompetenciája. Bátrabban megnyilvánulnak a félénkebb gyermekek is, hiszen nemcsak rajtuk van a felelősség, hanem az egész csoporton; közősek a célok, az eredmények, a jutalmak.
- Pozitívabb önbecsülés, oldottság, jó hangulat alakul ki, illetve nagyobb motiváltság a tanulásra.
- Fejlődik a tanulók önismerete, társismerete.
- A tanári/tanítói attitűd változása (facilitátor szerep) magával hozza a tanulói attitűdök megváltozását is.

Hátrányai:

- Sokkal átgondoltabb tervezőmunkát igényel a pedagógus részéről, tehát a tanórákra való felkészülés – főleg kezdetben – időigényesebb, mint a hagyományos órák esetében.
- Nagyobb munkazajjal jár, mint a hagyományos óraszervezés, hiszen a csoporton belül meg kell vitatni az egyéni véleményeket.
- Időbe telik, amíg a gyermekek megtanulják, hogy a feladatra figyeljenek, mert látszólag kisebb a tanári/tanítói kontroll. Fontos, hogy már első osztálytól alkalmazzuk ezeket a technikákat, hogy a gyermekek hozzászokjanak.
- A terem átrendezése problémát okozhat. A hagyományos padok nem igazán alkalmasak a csoportok kialakítására, hiszen nagyon fontos, hogy a tanulók csoporton belül, valamint a különböző csoportok is lássák ill. hallják egymást.

Összegezve: sokkal több előnye, mint hátránya van a kooperatív csoportokban történő tanulásnak, ezért a kezdeti nehézségek ellenére bőven megtérül a befektetett munka.

3. A szövegértő olvasás fejlesztése

3.1. A technikai olvasástól a kreatív olvasásig

A gyermekek iskolába kerülésükkor már többnyire rendelkeznek az olvasás alapkészségeivel.

Az olvasástechnika (másképpen olvasási készség) elsajátítása a tanulók többsége számára viszonylag gyorsan elérhető. Ez azonban nem egyenlő a tudás fejlesztéséhez szükséges szintű olvasással, a társadalmi életben való részvételhez szükséges szövegértéssel. Tanulóink nem egyszerre jutnak el az *értő (szó szerinti) olvasástól az értelmező (interpretáló), a kritikai olvasáson* (bíráló olvasás) keresztül az *alkotó (kreatív) olvasásig* (Tóth Beatrix 2006), amely minden esetben egy folyamat, és hosszúsága egyénileg változó. (v.ö.: A szövegértés fokozatainak tanítása, Adamikné Jászó Anna 2008)

3.2. A különböző szövegtípusok helye, szerepe az alsó tagozatosok anyanyelvi kompetenciáinak fejlesztésében

A kommunikációs képességfejlesztésnek feltétele a szövegértés-szövegalkotási kompetencia fejlesztése, melynek során a *szövegtípusok* interpretálása és alkotása közben megismerkedhetnek a tanulók a szövegek logikai és tematikus szerkezetével, nyelvtani tulajdonságaival, előfeltevéseinek szerepével, s gyakorlatot szerezhettek a szövegek háttéradatainak értelmezésében, megértésében is.

A szövegtípus történetileg kialakult, hagyományozott szövegforma, mely sajátos szerkezetben és stílusban jelenik meg, általában meghatározott célhoz, beszédhelyzethez, témához, kötődik, s átfogja a nyelvi közlés minden területét.

A hazai és nemzetközi szövegértés-vizsgálatokban a teszteket általában három nagy szövegtípus körébe sorolják:

- *élményt kínáló* szöveg (pl. mese, elbeszélés, levél, stb.),
- *magyarázó, kifejtő* szöveg (ismeretközlő vagy ismeretterjesztő céllal íródott), ill.
- *dokumentum* típusú szöveg (pl. használati útmutató, menetrend, szórólap, stb.)

A szövegek típusa, műfaja, általános nyelvi sajátosságai bizonyos olvasási, szövegbefogadási és értelmezési módokat hívnak elő a memóriából.

Az olvasási módot tehát a szöveg önmagában hordozza, mintegy előre kódolja a befogadást. Másképpen kezdünk hozzá egy mese, egy vers vagy egy természeti képződményt leíró szöveghez, hiszen ezek olvasásának motivációja, célja, értelme más és más. (Horváth Zsuzsanna 2003)

3.3. Az olvasókönyvi szövegekről

Igen nagy változatosságot mutatnak a különböző tankönyvkiadók szövegei: bőségesen tartalmaznak élményt szerző és magyarázó típusú szövegeket. A mai magyar illetve külföldi gyermek- és ifjúsági irodalom széles skálájából válogattak a tankönyvszerzők. Igen öröndetes, hogy a kompetenciaalapú oktatásnak megfelelően ma már találkozunk az egy-két dokumentum típusú szöveggel is.

3.4. Nyelv- és beszédfejlesztés a szövegfeldolgozás során

A bevezető, ráhangolás részben van helye a beszédművelés (kiejtéstanítás) gyakorlatainak. (Légző-, artikulációs, időtartam, hangsúly-, hanglejtés, stb. gyakorlatok.)

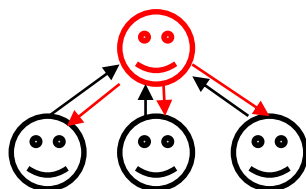
Szókincsfejlesztés (szó- és kifejezés-értelmezés, közmondások, szólások magyarázata, rokon értelmű és ellentétes jelentésű szavak, szó szerkezetek, kifejezések gyűjtése, stb.) az óra bármely mozzanatában alkalmazhatóak. (v.ö.: A beszédtevékenység fejlesztése, Adamikné Jászó – Kálmánné Bors – Kerna – H. Tóth 2001)

3.5. A tanulók aktív tevékenységére épülő szövegfeldolgozás. Feladattípusok

A szövegértés-szövegalkotás együttes fejlesztése leginkább a gyermekek gyakorlati tevékenységét igénylő feladatokkal, feladatsorral történhet, melyek összeállításakor figyelembe kell venni a szövegfeldolgozás célját, a konkrét szöveg jellemzőit.

A feladatok összeállításához válogathatunk a 2. fejezetben bemutatott kooperatív technikákból. Az alábbiakban az ott találhatóakon túl megnézzünk néhány olyan feladattípust, mely kimondottan az anyanyelvi kompetencia szövegértés-szövegalkotás kompetenciaterületének fejlesztésére alkalmas. Természetesen aszerint válogassunk közülük, milyen szövegtípus feldolgozására készülünk az adott órán. A feladatok egy részét Tóth Beatrix szövegértést fejlesztő gyakorlataiból (Tóth Beatrix 2006), de más forrásokból Katonáné, Piskoltiné 2011) is válogattam. Ezek általam továbbfejlesztett vagy átalakított változatai, saját feladataim és fentebb még nem említett kooperatív technikák is fellelhetők közöttük. (Zárójelben szerepeltetjük, hogy az óra melyik részében alkalmazzuk.)

- *Belső hang (gondolat-kihangoztás):* Arra kérjük a gyerekeket, hogy a történet egy adott mozzanatában képzeljék bele magukat egy-egy szereplő helyzetébe, és fogalmazzák meg, mit gondolhat éppen akkor. Történhet szóban vagy írásban. (Jelentésteremtés, reflektálás.)
- *Csillagvita:* Érvek-ellenérvek ütköztetésére szolgáló technika. Adott kérdés, probléma megvitatására szolgál. Mellette érvel:
Ellene érvel:

- *Dramatizálás (színjáték):* A történet egy párbeszéd nélkül íródott eseménymozzanatait, mozzanatait kell a párnak vagy csoportnak előzetes felkészülés után párbeszéddel eljátszani. Egyszerű példa: A királyfi találkozott egy anyókéval. Illendően köszönt neki. Az anyóka kedvesen fogadta a királyfi köszönését. > – Jó napot öreganyám! – Neked is édes fiam! (Jelentésteremtés, reflektálás.)
- *Érvek kártyán:* A tanító egy ellentmondásos témát ismertet az osztállyal, vagy a történet valamely szereplőjének viselkedésével kapcsolatban tesz fel egy eldöntendő kérdést. Ez után két részre osztja az osztályt a két lehetséges álláspont képviselőjére. A diákok ezután érveket írnak a kártyára, utána csoportgyűlést tartanak, ahol közreadják érveiket. Felírják egy lapra a számukra legmeggyőzőbb 4-5 érvet, mely leghatásosabban támogatja a csoport számára kijelölt álláspontot. Folytatódhat a játék a két oldal összegyűjtött érveinek ütköztetésével. (Jelentésteremtés, reflektálás.)
- *Értékelő „saláta”:* A kockázáshoz hasonlóan az órának, a szövegnek, a szereplőknek, a szereplők viselkedésének vagy a csoport munkájának az értékelésére alkalmazhatjuk. Zöld papírlapokra ráírjuk a befejezendő mondatokat, majd a lapokat egymásra gyűrjük olyan módon, hogy azok egyenként levehetőek és együttesen salátaformájúak legyenek. Akinek dobja a gyerekek a salátát, az levesz egy levelet és befejezi a mondatot.
- *Gondoltam...Nem gondoltam...:* A szöveg megismerése után vagy a reflektálás részben jól használható arra, hogy a tanulók előfeltevéseiket szembesítsék a szöveg tartalmával.
- *Igen, Nem, Nem ad rá választ a szöveg:* A szövegértési kompetenciáról kaphatunk visszajelzést a Jelentésteremtés vagy a Reflektálás szakaszban. Az alábbi táblázatban X-szel jelölik a gyerekek a véleményüket:

MEGÁLLAPÍTÁSOK	IGEN	NEM	NEM AD RÁ VÁLASZT A SZÖVEG

--	--	--	--

.

.

(A táblázat sorainak számát szükség szerint változtatjuk.)

- *Jóslás:*
  - a) Cím alapján (Ráhangolás, jelentésteremtés.)
  - b) Kulcsszavak, kulcskifejezések alapján: a szöveg megismerése előtt néhány, a szövegben fellelhető kulcsszót, kulcskifejezést (szereplők, eseménymozzanat, helyszín, stb.) adunk meg, amelyek alapján meg kell jósolni, miről fog szólni a történet. A szöveggel való megismerkedés után összehasonlítjuk az olvasottakat a jóslatokkal. (Ráhangolás.)
  - c) Jóslás szakaszos szövegfeldolgozással: A szöveggel nem egészében ismerkedünk meg, hanem mindig csak egy-egy szakaszt olvasunk fel belőle. A szakaszok végén megjósoltatjuk a gyermekekkel, szerintük hogyan fog folytatódni. A jóslás után felolvassuk a következő részt, összevetjük a jóslatokkal. Utána ismét jóslás, felolvasás, összehasonlítás egészen a végéig. Olyan helyeken érdemes az felolvasást megszakítani, ahol valamilyen fordulópont várható és akár többféle folytatás is elképzelhető. (Jelentésteremtés.)
- *Képzeld el!:* Az élményt kínáló szövegek szinte mindegyikénél alkalmazhat, képzelet- és kreativitást fejlesztő feladat. A történet végével a szereplők élete legtöbbször nem zárul le. Ezért kérhetjük a gyerekeket, képzeljék el és fogalmazzák meg az addigi események ismeretében, hogyan folytatódhat a történet. (Jelentésteremtés, reflektálás.)
- *Képzelt riport:* Készítsenek riportot a csoport tagjai a történet főszereplőjével! Tegyenek fel kérdéseket a tetteivel kapcsolatban. Válasszák ki, aki az adott szereplőt személyesíti meg, a csoport többi tagja riporterként kérdezzen úgy, hogy mindenki tegyen fel 1 kérdést! Bemutatásnál a szereplő kiül egy székre az osztály elé, társai mellé állnak és felteszik kérdéseiket. A riportalany minden kérdésre próbál ésszerű választ adni. (Reflektálás.)
- *Kockázás:* Egy kockára, befejezetlen mondatokat ragasztunk fel. A gyerekeknek azt a mondatot kell befejezniük, amely az eléjük ledobott kocka legfelső oldalán van. Pl.: Azért tetszett a mai óra, mert ... A mai órán megtanultam, hogy... A mai órán a tanító néni/bácsi... A mai órán a csoport tagjai... Szerintem a mai óra... Jobban örültem volna, ha... A főhős helyesen cselekedett, mert... Szerintem ez a történet... Azért

tetszett ez a mese/történet, mert... Jó lett volna, ha.... stb. Ezek a mondatok szolgálhatják az órának, a szövegnek, vagy a csoport munkájának az értékelését. Már első osztálytól alkalmazható. (Reflektálás.)

- *Némajáték:* A mese, történet egy-egy jelenetét kell csak mozdulatokkal, szavak nélkül eljátszani a csoportoknak. A többiek, vagy a következő csoport próbálja kitalálni, melyik részt játszották el. (Reflektálás.)
- *Ördög-angyal:* Dramatikus játék, melynek során egy gyerek képviseli a történet szereplőjét, akinek valamilyen problémával kapcsolatosan döntést kellene hoznia. Társai, mint ördögök és angyalok segítik, hogy dönteni tudjon. Felváltva kap tanácsokat az ördögtől, és az angyaltól. Azok a gyerekek, aki az „ördögi” tanácsokat adják, negatív (nem becsületes, de könnyebben kivitelezhető) tanácsaikkal próbálják a döntéshozatalra rávenni a szereplőt. Az angyalok képviselik a jót, az egyenes utat. A főszereplőnek magának kell eldöntenie, hogy kinek a tanácsát fogadja meg. (Jelentésteremtés, reflektálás)
- *Ötujjas mese:* Öt mondatban kell összefoglalni a történet, mese tartalmát. (Reflektálás.)
- *Szerep a falon:* A (fő)szereplő(k) sziluettjét felrajzoljuk csomagolópapírra. Kijelöljük, melyik csoport milyen színt használjon. A csoportok minden tagja beír a saját színével legalább egy-egy olyan tulajdonságot a sziluett(ek)be, ami szerinte jellemző a szereplő(k)re. Utána közösen értékeli a csoportok munkáját. (Jelentésteremtés, reflektálás.)
- *Szereplőskála:* Csoportban, párban vagy egyéni véleménynyilvánítás formájában is alkalmazhatjuk. A történet szereplőit a tanulók véleményüknek megfelelően helyezik el a legellenszenvesebbtől a legrokonszenvesebbig meghúzott vízszintes vonalon, skálán. (Jelentésteremtés, reflektálás.)
- *Szerintem/Szerintünk igen, mert... Szerintem/Szerintünk nem, mert...:* Leírunk a feladatkártyára/ feladatlapra egy megállapítást a szöveggel kapcsolatban. Alá kerül a két nyitott végű mondat. A gyerekeknek azt a mondatot kell megfelelő indoklással befejezni, amely a véleményüket tükrözi. Elsősorban a Reflektálás szakaszában lehet alkalmazni, hogy információt nyerjünk szöveg mélyebb értelmének befogadásáról. Egyéni, páros és csoportmunkában is végeztethető a feladat.

Változata: Ha csoportmunkában alkalmazzuk, akkor az Ablak technikával (lásd: old.) is variálhatjuk. Az ablak négy sarkába kerül a tanulók egyéni véleménye, majd a középső részbe a konszenzussal kialakított.

Változata 2. : Egy tárgyat (labdát) dobálunk a gyerekeknek, akik a felvetett problémáról, eseményről, személyről elmondják véleményüket. Felváltva kell érvelniük a dolgok mellett és ellen. Pl.: szerintem helyesen cselekedett XY mert,..... Szerintem nem cselekedett helyesen XY mert,..... (Reflektálás.)

- *Szinkronizálás (kihangosítás):* A mese, történet minden szerepére kettős szereposztást alkalmazunk. Az azonos szerepet játszókat egyike némán játszik, a másik tag adja a szereplő hangját, vagyis ő beszél. Szoros együttműködést kíván a gyerekektől, kiválóan fejleszti a szociális kompetenciákat. (Reflektálás.)
- *Történetkeret:* Hiányos szöveget töltenek ki a tanulók egyénileg, párban vagy csoportban, mely összefoglalja az olvasottak tartalmát. Pl.: A történet .....játszódik. Főszereplője....., aki..... A problémát az okozza, hogy..... Ezután..... A történet azzal ér véget, hogy..... (Jelentésteremtés, reflektálás.)
- *Történetterkép:* Össze kell gyűjteniük a tanulóknak az olvasottakkal kapcsolatban az alábbiakat: helyszín(ek), idő, főszereplő(k), a probléma, legfontosabb események, befejezés/megoldás. (Jelentésteremtés, reflektálás.)
- *Vallatószerék:* Önként vállalkozó gyermeket leültetünk az osztállyal szemben. A többieknek kérdéseket kell feltenniük neki történetben tanúsított viselkedésével kapcsolatban. A kérdésekre úgy kell a vallatószerékben ülőnek felelnie, hogy csak igazat válaszolhat. Kiválóan alkalmas arra, hogy mélyebben feltárjuk a történet, mese adott szereplőjének motivációit, magatartásának valódi okait. (Jelentésteremtés, reflektálás.)
- *Vak kéz:* A történetet négy részre osztjuk. A négyfős csoportok tagjai egy-egy részletet kapnak a történetből. A tanulók először elolvassák a saját részüket, majd minden csoporttag a saját szavaival meséli el társainak. Az elmondás alapján megbeszélik a szöveg lehetséges sorrendjét. Ezután a tankönyv szövege alapján ellenőrzik, jól dolgoztak-e? Utána elolvassuk/felolvassuk a szöveget. (Jelentésteremtés)
- *Véleménykártya:* A reflektálás szakaszában érdemes alkalmazni. Kártyákat készítünk, melyre egy-egy megkezdett mondat kerül, amit a mese vagy elbeszélés tartalma, a

szereplők viselkedése ismeretében a tanulóknak kell befejezni. A kártyák a tanítónál vannak, a gyerekek a tartalmukat nem ismerik. Jelentkezés alapján húznak a kártyákból, és a megkezdett mondatot elolvasva befejezik azt.

3.6. Szövegfeldolgozó órák vázlatai és hallgatói tervezetek

3.6.1. Élményt kínáló (elbeszélő típusú) szövegek

3.6.1.1. Mese

A mesék léleképítő szerepe az ókor óta ismert. Már Platón is azt javasolta, hogy a felnövekvő gyermekek lelkét az erényeket és a hibákat tisztán bemutató történetekkel tápláljuk.

Ilyenek pl. a magyar népmesék, amelyek megismertetése az ifjúsággal fontos szerepet kaphat nemzeti kultúránk megőrzésében.

Más népek meséinek olvasása közben pedig érzékelhetjük, miben hasonlít, vagy éppen miben különbözik gondolkodásmódjuk, életfelfogásuk, motívumviláguk a miénkhez; a másság elfogadásához, a tolerancia és empátia kifejlődéséhez is közelebb kerülhetünk.

A mesefeldolgozás folyamatában a feladatok *szóbeli és írásbeli szövegalkotásra* is készítetik a tanulókat, miközben alkalmazkodniuk kell a *társas viselkedés normáihoz*, helyesen kell megválasztaniuk *stílusukat*, a megoldások során használt *nyelvi formát*. Nagyon fontosak a metakommunikációs jellegű feladatok (mimikai és gesztusgyakorlatok, némajátékok), melyek a mese egy-egy mozzanatát, a szereplők gondolatait, pillanatnyi lelkiállapotát, érzéseit, indulatait mutatják be.

Az alábbiakban egy népmese feldolgozására készült óravázlatot adunk közre. DVD-mellékletünkben egy másik egy kooperatív technikákat felhasználó mesefeldolgozást szerepeltetünk. A filmen (1. DVD) **Vincze Rita** végzős hallgató olyan rutinosan tanít és alkalmazza az ismert technikákat, mint egy tapasztalt tanító. A felvétel szakdolgozatának mellékletéül készült. Az óra leírása okkal nincs itt, mert az a célunk, hogy felismertessük a látottak alapján a fent leírt technikákat.

Óravázlat

Tananyag: Huncut csizmadiák c. magyar népmese, Tóth Béla feldolgozása (Megjelent: Földvári Erika 2008. Olvasókönyv harmadik osztályosoknak. Szeged: Mozaik Kiadó. Melléklet 1.)

Óra eleji szervezés:

a/ Véletlenszerű csoportalkotás:

Mindenki húz egy kis képet, amelyen csizma, macska, medve ill. hal képe látható. Az azonos képpel rendelkezők kerülnek egy csoportba. (Melléklet: képek)

b/ Felelősök választása csoportonként: *íródeák, szóvivő, feladatfelelős, csendfelelős*

RÁHANGOLÁS

1. **Szókincsbővítés, közmondás aktualizálása:** Nagyméretű szókártyán a táblán: **KÖLCSÖNKENYÉR VISSZAJÁR** – jelentés megbeszélése (szó szerint, átvitt értelemben) majd egy-egy példa a saját életükből vagy korábban olvasott mesékből – csoportmunka, majd együttes megbeszélés.
2. **Asszociációs gyakorlat:** Kiinduló szó: CSIZMADIA – az elsőnek súgom, mi jut eszedbe róla? Hangosan mondd ki azt az egy szót! Kígyóvonalban haladva mindig az utolsó elhangzott szóhoz mondanak azonnal egy következőt.
Az utolsó szó után kérdés: Mi lehetett a kiinduló szó? (Tippelés, majd kimondás.)
3. **Előismeretek mozgósítása:** Csizmadia-műhely képe kivetítve projektorral. Mi volt a csizmadia munkája? Hogyan lett a legényből mester? Mikor lehetett több munkája a csizmadiának, tavasszal vagy ősszel? Miért? felhasználásával – beszélgetés. (Melléklet: képek)
4. **Célkitűzés:** Olyan népmesével ismerkedünk meg, melynek főszereplői csizmadiák, mert nem is egy, hanem két csizmadia szerepel bele. Huncut csizmadiák a mese címe.

JELENTÉSTEREMTÉS

1. **Előzetes címvizsgálat:** *Jóslás cím alapján:* Miről szólhat a mese? – néhány előfeltételezés meghallgatása.
2. **Ismerkedés a szöveggel:** (Melléklet 1.)
a/ Összerakósdí: a történet négy részre esett szét, összekeveredtek a darabjai: nektek kell összeraknotok.
Segítség: az utolsó mondat – csoportmunka
b/ Olvassuk el a mesét! – mindenki egy mondatot olvas, tk. 28. old.
3. **Utólagos címvizsgálat:** Kinek sikerült legjobban megjósolni a mese tartalmát? – beszélgetés

4. **Új cím adása:** Adjatok új címet a mesének! – csoportmunka (Melléklet 2.)
5. **Szövegértés ellenőrzése:** Állapítsátok meg a szöveggel kapcsolatos állításokról, hogy igazak vagy hamisak! (Melléklet 2. Igaz – Hamis) – csoportmunka
6. **Tájékozódás a szövegben:**
  - a/ Történetbontás:
A történet két részre bontható. Mindkét rész *ugyanazzal* a mondattal fejeződik be. Húzzátok alá ezeket a mondatokat! (*Így aztán János megmaradt.*)
  - b/ Kulcsszavak keresése: Találjátok meg a történet két kulcsszavát, mely az események *idejére* utal, és húzzátok alá azokat is! (**Tavasszal...** – **Ősszel...**) – páros munka, csoportellenőrzés, majd közösen.
7. **Belső hang:** Írjátok le nagyon röviden, mit gondolhattak magukban a szereplők az adott szituációban! (Melléklet 3.) A választ a szóvivőktől kérem! – differenciált csoportmunka
8. **Szórokonság:** Kössétek össze a feladatlapon azokat a szavakat, melyek ugyanazt jelentik! – egyéni munka, csoportellenőrzés, majd a közös megoldást a szóvivőtől kérem! (Melléklet 4.)
9. **Némajáték:** A meséből kivett megadott részt kell csak mozdulatokkal megjeleníteni a csoportoknak, majd felkészülés után előadni. Mindig a következő csoport próbálja kitalálni, melyik részt játszották el. (Melléklet 5.)

REFLEKTÁLÁS

1. **Vallatószerk: Mester – János.** Először az egyik, majd a másik főszereplő bőrébe bújva kell a széken ülőnek válaszolnia az osztály tanulói által feltett kérdésekre. Kérdezzetek tőlük, de ők csak igazat válaszolhatnak! (Pl.: Miért mondta mester uram Jánosnak, hogy halat fognak enni estére?)
2. **Egyetértés-játék:** A szöveg tartalma alapján kell olyan megállapításokat tennetek, amelyekkel mindannyian egyet tudtok érteni. – csoportmunka, majd közös ellenőrzés. (Melléklet 6.)
3. **Visszatérés a közmondásra:** miért ezt választottam vajon? – beszélgetés.
4. **Otthoni feladat:** illusztráció készítése a mese tanuló által kiválasztott mozzanatához.
5. **Az óra értékelése:** a/ tanítói, b/ tanulói : Csak az arcoddal mutasd, hogyan érezted magad a mai órán!

Mellékletek:

1.

A csizmadiának volt egy legénye. Tavasszal, mikor a munka megszűnt, a legényt nem akarta elküldeni, mert jó munkás volt, azt mondta neki:

– János, én nem küldöm el magát, de látja, nincs munka, majd a szőlőben is dolgoztatunk egyet-mást! Maradjon itt, kimegyünk kapálni!

A legény beleegyezett, mert munka máshol sincs, mit barangoljon.

Kimentek kapálni, azt mondja a mester:

– János, iparkodjunk, estére halat eszünk!

János nagyon szerette a halat, dolgozott is szorgalmasan.

Este, mikor hazamentek, nagy tál bablevest vitt be az asszony, János egy tányérral megevett, a kanalát letette.

A mester kérdi tőle: – János, miért nem eszik? Már jóllakott?

– Nem eszem több levest, mert halat nem bírok majd.

– Hát ez nem hal? – kérdi a mester.

– Hogy volna hal, hiszen bab! – feleli János.

– Hát, ha nem hal, János, akkor odaadom a könyvét, elmehet.

Elgondolta a legény, akárhova megy, most nincs munka. Fogta a kanalát, megkeverte a bablevest, nézte, azt mondta:

– Hal ez csakugyan, csak még apró!

Így aztán János megmaradt.

Ősszel, mikor már volt munka elegendő, egy ebéd alkalmával János kinézett az ablakon, s így szólott a mesternek:

– Mester úr, nézze csak a szomszéd ház tetején a medve hogy sétál!

Kinéz a gazda, azt mondja a fiúnak:

– Maga meg van bolondulva, János! A macskát medvének nézi?

– Hát nem medve az, mester úr? – kérdi.

– Hát hogy volna medve, macska az!

– Hát ha nem medve, adja ki a vándorkönyvem!

Akkor könnyen beszélt, mert a munka megindult. Azt mondja a mester a feleségének: –
Hozd be, anyjuk a szemüvegemet a műhelyből, majd felteszem, megnézem jobban.

Fölteszi, azt mondja:

– János, magának igaza van! Medve az még, csak kicsike!

Így aztán János megmaradt.

2. CÍMADÁS

Adjatok új címet a mesének!

.....

IGAZ – HAMIS

1. Tavasszal a csizmadia el akarta küldeni a legényét. I H
2. A kapálás után hal volt vacsora. I H
3. János nem ette meg a bablevest. I H
4. A legény medvének nézte a macskát. I H
5. Huncutságra huncutság a válasz. I H
6. János mindkétszer megmaradt. I H

3. BELSŐ HANG

1. csoport: Mit gondolhatott magában a csizmadiamester, mikor ezt mondta:
  - János, iparkodjunk, estére halat eszünk!
2. csoport: Mit gondolhatott magában János, mikor ezt mondta:
  - Hal ez csakugyan, csak még apró!
3. csoport: Mit gondolhatott magában János, mikor ezt mondta:
  - Mester úr, nézze csak a szomszéd ház tetején a medve hogy sétál!
4. csoport: Mit gondolhatott magában a csizmadiamester, mikor ezt mondta:
  - János, magának igaza van! Medve az, csak még kicsike!

4. SZÓROKONSÁG

Kössétek össze azokat a szavakat, melyek ugyanazt jelentik!

iparkodik	kóborol
csizmadia	csalafinta
barangol	igyekszik
huncut	varga

5. NÉMAJÁTÉK

1. csoport:

Este, mikor hazamentek, nagy tál bablevest vitt be az asszony, János egy tányérral megevett, a kanalát letette.

2. csoport:

Fogta a kanalat, megkeverte a bablevest, nézte, azt mondta:

- Hal ez csakugyan, csak hogy még apró!

3. csoport:

Ősszel, mikor már volt munka elegendő, egy ebéd alkalmával János kinézett az ablakon, s így szólott a mesternek:

- Mester úr, nézze csak a szomszéd ház tetején a medve hogy sétál!

4. csoport:

Azt mondja a mester a feleségének: - Hozd be anyjuk, a szemüvegemet a műhelyből, majd fölteszem, megnézem jobban.

Fölteszi, azt mondja:

- János, magának igaza van! Medve az, csak még kicsike!

6. EGYETÉRTÉS-JÁTÉK

Egyetértünk abban, hogy a csizmadiamester nem.....

Egyetértünk abban, hogy János .....

Képek:

3.6.1.2. Vers

Az élményt kínáló szövegek között kiemelt helyet foglalnak el a versek. A mesékhez hasonlóan a gyermek – ha megfelelő szociokulturális háttérrel rendelkezik – már akkor találkozhat versekkel, amikor lehet, hogy a szöveget nem is érti, de a ritmus, a rímek miatti hangzás felkelti a figyelmét. Az óvodában verseket, mondókákat tanul meg, melyek hangulatukban természetesen általában vidámak, könnyen érthetők. Iskolába kerülve azonban már nehezebben értelmezhető, mögöttes jelentéstartalommal bíró versekkel is találkozhat. Ha a tanító kellő odafigyeléssel, empátiával kezeli a kisiskolások versfeldolgozó tevékenységét, akkor már alsó tagozaton fokozatosan eljutnak a gyermekek a vers érzelmi, képi megközelítésétől a mélyebb jelentéstartalomig. A jelentés sokszor epikus cselekménymozzanatokon keresztül jelenik meg, de a költői üzenet lényegét nem ezek jelentik. Jó kiindulópontok lehetnek viszont a gyermekek életkori sajátosságainak megfelelő szintű mélyebb rétegek feltárásához.

Érdeemes a versek címével külön is foglalkozni, hiszen az legtöbbször segíti a versértelmezést. A tartalmi elemzést mindenképpen kövesse formai elemzés is. Természetesen nem olyan mélységben, mint felső tagozaton, hiszen a gyerekek még nem ismerik a költői kifejezőeszközök. A ritmus, a rímek, a verssorok hosszának, mondatok számának, a

verssorokkal történő egyezésének illetve attól való eltérésének megfigyelése feltétlenül szükséges. Mindez nem öncélú, hiszen egyrészt előkészítjük vele a későbbi verselemzést, másrészt azt szeretnénk, hogy a gyermekek ráérezzenek a tartalom és a forma elválaszthatatlan egységére.

Óravázlat 3. osztály

Tananyag: Tandori Dezső: Tartalma: Medve. (Megjelent: Ki van a dióhéjban? 2. olvasókönyv. Szövegértés-3. évfolyam. Budapest: Sulinova Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhazsnú Társaság 2006. Melléklet 1.)

Óra eleji szervezés:

Felelősök választása csoportonként: *íródeák, szóvivő, feladatfelelős, csendfelelős*

RÁHANGOLÁS

1. **Asszociációs gyakorlat:** *Jut eszembe...* A tanító kezdi ezzel a mondattal: *Jut eszembe az ajándék.* Labdát dob az egyik gyereknek, aki így folytatja: *Jut eszembe az ajándékról...*hozzáteszi azt a szót, ami eszébe jutott, pl. *a szeretet.* Továbbdobja a labdát a következő gyereknek, aki így folytatja: *Jut eszembe a szeretetről...*és így tovább addig, amíg mindenkire sor nem kerül.
2. **Szituációs játék** (Dramatizálás, színjáték): Előzetesen beleteszünk egy kétarasnyi méretű dobozba (karton cipősdoboz kiválóan megfelel) egy bármilyen játékmackót, becsomagoljuk barna csomagolópapírba. Nagyméretű szókártyát teszünk a táblára, melyen ez áll: *A POSTÁS CSÖNGETETT. HOZOTT EGY KÉTARASZNYI CSOMAGOT.* Megbeszéljük vagy instrukciókat adunk arra vonatkozóan, hogyan köszönnék, mit mondhatnak egymásnak, mit tesznek ilyenkor a szereplők. Megkérünk két gyermeket, hogy – mint postás és a csomag átvevője – párbeszéddel játsszák el a szituációt.
3. **Kerekasztal** módszerrel (a lap csak egyszer menjen körbe) minden gyermek írjon a lapra egy dolgot, ha ő kapná, mit szeretne, mi legyen csomag *tartalma.* (Fontos a *tartalma* megfogalmazás, sőt, az ellenőrzéskor is így hangozzék el, így a vers címében a *tartalma* szó értelmezését külön magyarázat nélkül készítjük elő.) Minden megoldás elfogadható, ami méretét tekintve beleférne a dobozba.

4. **Kibontjuk a csomagot.** Megállapítjuk, írt-e esetleg a mackó, medve, játékmackó szót valaki az előző feladatnál? (Ha ezt nem is, az szinte biztos, hogy valaki írt valamilyen játékot.)
5. **Célkitűzés:** Ma Tandori Dezső versével ismerkedünk meg, a címe: Tartalma: medve.

JELENTÉSTEREMTÉS

1. **Jóslás** cím alapján: miről szólhat a vers? Néhány előfeltételezés meghallgatása.
2. **Előzetes ismerkedés a szöveggel** néma olvasással. (Melléklet 1.)
3. **Visszacsatolás** az óra elején a táblára tett két mondatra: Miért tettük fel?
4. **Utólagos címvizsgálat** – beszélgetés: Miért kaphatta a vers ezt a címet? Ki tudja, hogy a címzetten és a feladón kívül mit szoktak még ráírni a csomagra, mikor feladják?
5. **Önálló szövegértési kompetencia ellenőrzése** *Igen, Nem, Nem ad rá választ a szöveg* feladattal. Minden gyerek megkapja az ismert táblázatot. (Melléklet 2.)

Megoldás:

MEGÁLLAPÍTÁSOK	IGEN	NEM	NEM AD RÁ VÁLASZT A SZÖVEG
1. A csomag tartalma egy játékmédve volt.	X		
2. A dobozt tarka papírba csomagolták.		X	
3. A csomag karácsonyra érkezett.			X
4. A medvét egy áruházból küldték.		X	
5. A költőnek tetszett az ajándék.	X		
6. A történetet a barátainak meséli el a költő.			X

(Ellenőrzés frontálisan, írásvetítővel vagy projektorral kivetítve.)

6. **Tanítói bemutató olvasás.**
7. **A vers tartalmának kibontása,** tájékozódás a szövegben *diákkvartett* alkalmazásával. A gyerekektől azt kérjük, hogy ahol csak lehet, a szöveg segítségével válaszoljanak.

Kérdések és várható válaszok:

- Mikor érkezett a medve? – „tél idején.”
- Honnan tudjuk, hogy nem számított a költő az ajándéokra? – „váratlan jött”.
- Hol készült a medve? – „otthon varrták!”

- Milyen anyagból volt a lába és a két karja? – „Posztóból volt a lába, Két karja tarka selyemből –„
- Mit gondoltok, ki készíthette? – Nem tudjuk meg. Barát, rokon, aki szereti a költőt.
- Mit szeretett volna készítője, milyen legyen a medve? – „Hogy szép legyen! Amilyen nincs még!”
- Miért akarhatta, akitől a medve jött, hogy az szép legyen? – Örömet akart szerezni, azt akarta, hogy tetsszen, szerette a költőt.
- Melyik mondatból tudjuk meg, hogy tényleg tetszett az ajándék? Húzzátok is alá! – „Nem is láttam ilyen szép medvét!”

8. Formai elemzés:

a/ *Rímkereső*: Vizsgáljátok meg az első versszakot! Húzzátok alá a rímelő szavakat a verssorok végén! Állapítsátok meg a sorvégek összekötésével, mely verssorok rímelenek egymással! – csoportmunka, ellenőrzés frontálisan kivetítéssel projektorral vagy írásvetítővel.

Megoldás:

A postás csöngetett. Hozott
egy kétarasnyi csomagot.

Barna volt a papírja.
Nem volt tarkára festve.
Az volt a csomagra írva:
TARTALMA – MEDVE

Rímképlet megbeszélése: a a: páros rím, a b a b: keresztrím. Harmadik osztályban még nem várható el a rímképlet önálló ismerete, ezért ezt közösen írjuk oda.

b/ *Sor- és mondatszámolás*:

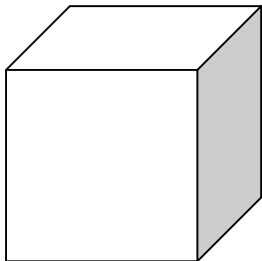
Számoljátok meg hány sorból és hány mondatból áll a vers! Mit vesztek észre? – csoportmunka, frontális ellenőrzés.

Megoldás: 26 sor, 17 mondat. A sorok száma nem egyezik meg a mondatok számával, a mondatvégek nem egyeznek meg a sorvégekkel.

REFLEKTÁLÁS

1. **A vers hangos újraolvasása:** Azt kérjük a vállalkozó tanulóktól, hogy az előző feladatnál megbeszéltek szerint a vers tartalmára, ne a sorok végére figyelve, értelmes olvasásra törekedjenek.
2. **Belső hang:** Írjátok le röviden, mit gondolhattott magában a költő illetve a csomag küldője a feladatban jelzett helyzetben! Két-két csoport azonos feladatot kap. – csoportmunka. (Melléklet 3.)
3. **Szerintünk igen, mert..., Szerintünk nem, mert...:** Fejezzétek be a közös véleményeteknek megfelelő mondatot! – csoportmunka. (Melléklet 4.)
4. **Otthoni feladat:**
  - a) Gyakoroljátok a vers kifejező olvasását!
  - b) Keressétek meg és húzzátok alá a vers második szakaszában a rímelő szavakat és kössétek össze a megfelelő sorvégeket!
  - c) Készítsetek rajzot! Milyennek képzelitek az ajándék medvét a vers alapján? Rajzlapra dolgozzatok, hogy az elkészült munkákból kiállítást rendezhessünk!
5. **Az óra értékelése:** a/ tanítói b/ tanulói: Az értékelő kocka segítségével mondjatok véleményt a mai óráról!

A kocka oldalán a következő mondatok várnak befejezésre:

1. A mai órán megtanultam, hogy ...
2. A mai óra azért tetszett, mert...
3. A mai órán a csoport tagjai...
4. A mai órán a tanító néni/bácsi...
5. A mai óra nem tetszett, mert...
6. Szerintem a mai óra...

(Ezt az értékelő kockát más órákon is kiválóan tudjuk használni a tanulói értékeléshez.)

Mellékletek:

1. VERS

Tandori Dezső: Tartalma: Medve

A postás csöngetett. Hozott
egy kétarasnyi csomagot.

Barna volt a papírja.

Nem volt tarkára festve.

Az volt a csomagra írva:

TARTALMA – MEDVE

A csomagban valóban
egy medve jött. A hóban
jött a postás a medvével,
tél idején. Lassan ért el
az ajtónkig. A medve ott
a csomagban nem vacogott.

Mert játékmedve volt.

Ám nem a medvebolt,
nem a mackóüzlet küldte,
nem ám! E barnásszürke
játékmedvét otthon varrták!

És jól látszott: azt akarják,
hogy szép legyen! Amilyen nincs még!

Nem is láttam ilyen szép medvét!

Posztóból volt a lába,
két karja tarka selyemből –
mind, aki eddig látta,
mesélhet erről!

Én addig rólatok mesélek
a váratlan jött medvének.

2. IGEN, NEM, NEM AD RÁ VÁLASZT A SZÖVEG

Válaszolj a szöveg alapján! Véleményednek megfelelően tegyél X-et a táblázat megfelelő helyére!

MEGÁLLAPÍTÁSOK	IGEN	NEM	NEM AD RÁ VÁLASZT A SZÖVEG
1. A csomag tartalma egy játékmedve volt.			
2. A dobozt tarka papírba csomagolták.			

3. A csomag karácsonyra érkezett.			
4. A medvét egy áruházból küldték.			
5. A költőnek tetszett az ajándék.			
6. A történetet a barátainak meséli el a költő.			

3. BELSŐ HANG

1-3. csoport:

Mit gondolhatott magában az ajándékozó, amikor készítette a medvét?

.....
 .....

2-4. csoport:

Mit gondolhatott magában a költő, mikor átvette a postástól a váratlanul érkezett csomagot?

.....
 .....

4. SZERINTÜNK IGEN, MERT..., SZERINTÜNK NEM, MERT...

1-2.csoport:

Beszélgétek meg az alábbi megállapítást! Fejezzétek be a közös véleményeteknek megfelelő mondatot!

Csak a drága ajándék lehet értékes annak, aki az ajándékot kapja.

Szerintünk **igen**, mert.....

Szerintünk **nem**, mert.....

3.6.1.3. Elbeszélés

Az elbeszélések alkalmasak arra, hogy az alsó tagozatos gyermek világlátását, emberismeretét, érzelmi kompetenciáit, problémalátását, logikus gondolkodását, tér-idő szemléletét fejlesszék. A feldolgozás középpontjában a cselekmény áll. Ehhez kapcsolódnak az elemzés többi szempontjai: szereplők (jellemek), helyszínek, idő, érzelmek.

Álljon itt egy napjainkban játszódó történet feldolgozásának *teljes tervezete*, mely a fentiekén túl a szociális kompetenciákat, a tanulók vitakészségét, érvelési technikáját és erkölcsi érzékét is kiválóan fejlesztette a belőle megtartott szövegfeldolgozó óra során. Folyamatosan állásfoglalásra készítette a gyermekeket, döntési helyzetbe kerültek, döntésüket indokolniuk kellett. Emellett a hallgató széles skáláját vonultatta fel a szövegértés-szövegalkotás kompetenciaterület vonatkozásában alkalmazható kooperatív technikáknak.

A tervezetet **Faragó Nóra** végzős hallgató készítette az intézeti anyanyelvi tanítási versenyre. Az óra felvétele megtekinthető a DVD-mellékletben (2. DVD) Ott egy másik történet, Móra Ferenc: Három Matyi című művének szövegfeldolgozó órája is szerepel abból a célból, hogy klasszikus elbeszélés esetén is megfigyelhessük a korszerű technikák, a differenciálás alkalmazását **Bondor Mónika** tanító óráján. (3. DVD)

Tanítási tervezet 4. osztály

Tananyag: A húszezer forintos bankjegy (Robert Fisher nyomán) Melléklet 1.

Osztály: 4. d

Tanít: Faragó Nóra

Óratípus: Új ismeretet feldolgozó óra

Kompetenciafejlesztési feladatok:

Anyanyelvi kommunikáció:

- helyes tiszta kiejtés és artikuláció kialakítása
- szövegértés, szövegvizsgálat fejlesztése
- érvek, ellenérvek feltárása
- vitakészség fejlesztése
- szituációnak megfelelő beszédstílus gyakorlása vita / érvelés közben

Hatékony, önálló tanulás:

- gondolatok, információk, érzelmek és vélemények egyszerű, érthető és hatékony közlése
- egyes tudásterületek közötti kapcsolatok felismerése, tudás hozzákapcsolása személyes tapasztalatokhoz, különböző tudáselemek összekapcsolása
- problémamegoldó képesség fejlesztése
- a szövegben implicit módon meglévő válasz feltárása következtetéssel
- tény, adat, információ azonosításának gyakorlása
- az oksági viszonyok, érvek, ellenérvek feltárása
- megfigyelőképesség és kreativitás fejlesztése
- memória- és figyelemfejlesztés
- kreatív gondolkodás fejlesztése
- logikus gondolkodás fejlesztése
- önálló tanulási képesség fejlesztése

- képzelet fejlesztése

Szociális és állampolgári kompetencia:

- tiszta, szép, pontos munkára való nevelés
- empátia fejlesztése
- egymás véleményének meghallgatása
- hatékony együttműködés osztályban és csoportban
- odafigyelés egymásra munka közben
- rend és tisztaság megőrzése
- egymás iránti tisztelet tanúsítása
- fegyelmezett munkavégzés
- lopással kapcsolatos értékítéletek felszínre hozása
- önálló döntési képesség fejlesztése

Didaktikai:

- ráhangolás, motiváció
- célkitűzés
- ismeretszerzés
- visszacsatolás
- rögzítés
- analízis
- szintézis
- alkalmazás (reproduktív, produktív)
- következtetés
- ellenőrzés
- értékelés (tanulói, tanári)
- elvonatkoztatás
- általánosítás

Módszerek:

- szóbeli közlés
- utasítás
- magyarázat

- dicséret
- hibajavítás
- beszélgetés
- csoportmegbeszélés
- játék
- szemléltetés

Munkaformák:

- együttes osztálymunka
- kooperatív csoportmunka
- differenciált csoportmunka
- egyéni munka
- páros munka

Felhasznált eszközök:

Tanítói: - feladatlapok

- csengő

Tanulói: - feladatlapok

- ceruza

Az óra szerkezete Didaktikai feladatok	Az óra menete	Idő	Módszerek, eszközök. Szervezeti és munkaformák.
<p>Szervezési feladatok:</p> <p>RÁHANGOLÁS</p>	<p>Jelentés</p> <p>Felszerelés előkészítése.</p> <p>Csoportok kijelölése az órai munkához. (Bemutakozás)</p> <p>A minap olvastam az újságban egy cikket, amit elhoztam nektek. Olvassátok el! Ha elolvastátok és végiggondoltátok, párokban</p>	<p>1'</p>	<p>Kupaktanács technika</p>

<p>Motiváció</p> <p>Érvelés-ellenérvelés</p> <p>Ellenőrzés</p>	<p>fogtok dolgozni. Egy percben osszátok meg egymással, hogy mit gondoltok erről. Ha megbeszéltétek, akkor a szemben ülő párost is kérdezzétek meg, hogy ők hogyan vélekednek az eseményről és próbáljatok meg közös álláspontra jutni.</p> <p>Újságcikk: (Melléklet 2.)</p> <p>Ismeretlen tettes lopott el egy pénztárcát a Budapestről Pécsre tartó Intercity vonaton - közölte a Pécsi Rendőrkapitányság.</p> <p>Egy pécsi tartózkodási helyű férfi tett feljelentést február 10-én a rendőrségen, miszerint szerda reggel az egyik Budapestről Pécsre közlekedő Intercity vonaton ismeretlen tettes eltulajdonította a pénztárcáját. A feljelentő a fogasra akasztotta fel a kabátját, ennek zsebében volt a pénztárcája, a benne lévő 30 ezer forint készpénzzel. Az ügyben lopás miatt indult eljárás.</p> <p>Csengővel jelzem az idő végét, utána 1-2 csoport gondolatait meghallgatjuk.</p> <p>Az asztalon, minden csoport talál egy papírt, melyen egy táblázatot láthattok. A csoport két tagja gyűjtsön a táblázat bal oldalára olyan érveket, amikor lehet bármilyen mentség a lopásra, a másik két tagja a jobb oldalára olyanokat, amikor nincs mentség a lopásra.</p> <p>Ha elkészültetek, ceruzával a kezetekben álljatok fel! Képtárlátogatás technikával minden csoport az óra járásával megegyező</p>	<p>4'</p> <p>'3</p>	<p>Kooperatív csoportmunka</p> <p>Újságcikk</p> <p>Csengő</p> <p>T-táblázat technika</p> <p>Kooperatív csoportmunka</p>
---	---	---------------------	--

<p>Célkitűzés</p>	<p>irányban elindul a következő asztalhoz, és elolvassa társai gondolatait. Ha találtak olyan érveket, melyeket ti is írtatok, akkor tegyetek mellé egy pipát. Csengővel fogom jelezni, hogy a csoportok mikor indulhatnak a következő asztalhoz. Mikor mindenki visszaért a saját asztalához, a párok nézzék meg, hány pipát kaptak. Azok a párosok tegyék fel a kezüket, akik nem kaptak pipát, vagy csak egy pipát kaptak. Olvassátok fel nekünk, melyek ezek az érvek!</p> <p>Köszönöm, üljetek le!</p> <p>A mai órán egy olyan történettel fogtok megismerkedni, ahol szintén felmerül a lopás lehetősége, melynek címe: <i>A húszezer forintos bankjegy</i>.</p>	<p>3'</p>	<p>Képtárlátogatás technika</p> <p>Csengő</p> <p>Tanítói közlés</p>
<p>JELENTÉSTEREM</p> <p>TÉS</p> <p>Előfeltevések a cím alapján</p>	<p>Mit gondoltok, a cím alapján miről fog szólni?</p> <p><i>Tanuló: Szerintem arról, hogy valakitől elloptak 20.000 Ft-ot.</i></p> <p><i>Tanuló: Szerintem arról, hogy valaki talált 20.000 Ft-ot és nem tudja eldönteni, hogy eltegye vagy sem.</i></p> <p>Helyezkedjete el kényelmesen, figyeljétek meg, hogy mi fog történni!</p> <p><u>A szöveg első szakasza:</u></p> <p>Kata a közeli nagyvárosba utazott. Ma volt a születésnapja, amelyre egy vadonatúj húszezer forintos bankjegyet kapott ajándékba a férjétől. Amint felkapaszkodott</p>	<p>'1</p>	<p>Jóslás</p> <p>Szakaszos szövegfeldolgozás</p> <p>Szöveg első szakaszának</p>
<p>Ismeretszerzés</p> <p>Ismerkedés a szöveggel</p>			

	<p>a vonatra, azon morfondírozott, mihez kezdjen a pénzzel. Rajta kívül csak még egyvalaki volt a fülkében, egy kopottas kinézésű idős hölgy, aki a kényszerűségeit szorongatva mélyen aludt.</p> <p>Mit tudtunk meg ebből a részből?</p> <p><i>Tanuló: Kata a férjétől kapott 20.000 Ft-ot, születésnapjára, majd elindult vásárolni. A vonaton egy idős hölgygel utazott.</i></p> <p>Mit gondoltok, hogyan folytatódik a történet?</p> <p><i>Tanuló: Mikor meglátja Kata, hogy szorongatja a táskáját a hölgy, ő is úgy gondolja, hogy vigyáznia kell az értékeire, ha esetleg elaludna.</i></p> <p>Most tovább olvasom a történetet, figyeljétek meg, hogy sikerült-e jól megjósolni, az elkövetkezendő eseményeket.</p> <p><u>A szöveg második szakasza:</u></p> <p>Kata elhelyezte a táskáját maga mellett, majd hamarosan szintén álomba szenderült, és egy új csizmáról álmodott. A vonat kattogott és zötyögött. Egy idő múlva a fiatalasszony felébredt. Az az érzése támadt, hogy valami nincs rendben. Ránézett az órájára, és megállapította, hogy a vonat hamarosan befut az állomásra.</p>	'10	<p>bemutató olvasása</p> <p>Irányított tanítói kérdés</p> <p>Jóslás</p> <p>Beszélgetés</p> <p>Szöveg második szakaszának bemutató olvasása</p> <p>Tanítói kérdés</p> <p>Irányított tanítói kérdés</p> <p>Jóslás</p>
<p>Elsődleges megértés ellenőrzése</p> <p>Előfeltevések meghallgatása</p>			
<p>Ismeretszerzés</p> <p>Ismerkedés a szöveggel</p>			
<p>Elsődleges megértés ellenőrzése</p>	<p>Mi történt?</p> <p><i>Tanuló: Kata elaludt, de rossz érzés fogta el és felébredt.</i></p> <p>Miért lehetett Katának rossz érzése?</p>		

<p>Ismeretszerzés</p> <p>Ismerkedés a szöveggel</p>	<p><i>Tanuló: Biztosan történt valami, amiről ő nem tud még.</i></p> <p>Mi várható, mi fog történni?</p> <p><i>Tanuló: Eltűnik valamilyen értéke, vagy esetleg elveszít valamit.</i></p> <p><u>A szöveg harmadik szakasza:</u></p> <p>Kinyitotta a táskáját, hogy belekukkantson a pénztárcájába. Amikor belenézett, alig akart hinni a szemének. A húszezer forintos bankjegy szörén-szálán eltűnt. Izgatottan átkutatta a táskáját, majd az összes zsebét is, ám a pénznek nyoma veszett. Hová tűnhetett?</p>	<p>Szöveg harmadik szakaszának bemutató olvasása</p>
<p>Elsődleges megértés ellenőrzése</p>	<p>Milyen probléma adódott?</p> <p><i>Tanuló: Eltűnt a 20.000 Ft amit a férjétől kapott.</i></p> <p>Milyen érzések kavarghattak Katában?</p> <p>Soroljatok fel egy-kettőt!</p> <p><i>Tanuló: idegesség, kétségbeesés, tanácstalanság, düh</i></p> <p>A folytatásban mi várható az eddig történetek alapján?</p> <p><i>Tanuló: Szerintem, mivel csak az idős hölgy utazott vele, azt fogja gondolni, hogy ő lopta el a pénzét.</i></p>	<p>Tanítói kérdés</p> <p>Irányított tanítói kérdés</p> <p>Jóslás</p>
<p>Ismeretszerzés</p> <p>Ismerkedés a szöveggel</p>	<p><u>A szöveg negyedik szakasza:</u></p> <p>Az asszony teljesen tanácstalan volt. Szemben vele a kopottas idős hölgy még mindig mélyen aludt. Vajon ő vette el? Amikor Kata elaludt, az idős hölgy áthajolhatott az ülésen és elvehette a pénzt. Mi más lehet a magyarázat?</p>	<p>Szöveg negyedik szakaszának bemutató olvasása</p>

<p>Elsődleges megértés ellenőrzése</p>	<p>Kata úgy döntött, végére jár, beigazolódik-e a gyanúja? Előrehajolt, és belekémlelt az idős hölgy táskájába. Egyik sarkában megpillantott egy ütött-kopott pénztárcát. Lassan kiemelte, kinyitotta. Legnagyobb meglepetésére egy vadonatúj húszezer forintos bankjegyet talált benne.</p> <p>Foglaljátok össze 1-2 mondatban mi történt!</p> <p><i>Tanuló: Arra gyanakodott Kata, hogy az idős hölgy lopta el a pénzét, így belenyúlt a táskájába, majd megnézte a pénztárcáját és talált benne 20.000Ft-ot.</i></p> <p>Az eddigi események alapján mire következtetsz?</p> <p><i>Tanuló: Kata el fogja venni a néni pénzét.</i></p> <p>Mi várható a továbbiakban?</p> <p><i>Tanuló: Szerintem fel fog ébredni az idős hölgy és kérdőre vonja Katát.</i></p> <p><u>A szöveg ötödik szakasza:</u></p>	<p>Tanítói utasítás</p> <p>Irányított tanítói kérdések</p> <p>Jóslások</p>
<p>Ismeretszerzés</p> <p>Ismerkedés a szöveggel</p>	<p>A nőt elöntötte a düh. „Tolvaj!”, gondolta. Ébressze fel, és vádolja meg azzal, hogy ellopta a pénzét? Vagy hívja a vonat biztonsági őrét? Hamarosan jobb ötlete támadt. Óvatosan kivette a húszezer forintost az öreg hölgy pénztárcájából, és begyűrte a táskájába. Talán képes lesz arra, hogy megbocsásson az idős nőnek, végtére is az szegény, ő meg visszakapta a pénzét. Így aztán senkinek sem szólt egy szót sem a dologról. A vonat megállt az állomáson. Kata még egy utolsó pillantást vetett az alvó nőre, majd leszállt, és elindult</p>	<p>A szöveg ötödik szakaszának bemutató olvasása</p>

<p>Elsődleges megértés ellenőrzése</p>	<p>vásárolni.</p> <p>Mi történt?</p> <p><i>Tanuló: Kata ellopta a hölgy pénzét.</i></p> <p><i>Kata visszavette a pénzt, mert úgy gondolta, hogy az övé.</i></p> <p>Most mi a véleményetek Katáról?</p> <p><i>Tanuló: Szerintem helytelenül cselekedett, hiszen nem tudhatta, hogy az ő pénze vagy sem.</i></p> <p>Az utolsó rész következik, szeretném, ha megjósolnátok az eddigiek alapján, hogy mi lesz a történet befejezése, írjátok le az előttek lévő kis papírra!</p>	<p>Tanítói kérdés</p>
<p>Ismeretszerzés</p> <p>Ismerkedés a szöveggel</p>	<p><u>A szöveg hatodik szakasza:</u></p> <p>A vásárlással töltött pompás nap végén az asszony egy új csizmával a táskájában tért haza. Alighogy megérkezett, így szólt a férjéhez:</p> <p>- Soha sem fogod elhinni, mi történt ma velem.</p> <p>- Tudom – mondta a férje. – Itthon felejtetted a húszezer forintosodat. Az asztalon találtam, miután elmentél. Tessék, itt van.</p> <p>Azzal elővette a bankjegyet a zsebéből, és átnyújtotta neki.</p>	<p>Tanítói utasítás</p> <p>A szöveg hatodik részének bemutató olvasása</p>
<p>Elsődleges megértés ellenőrzése</p>	<p>Mi történt? Hogyan fejeződött be a történet?</p> <p><i>Tanuló: Kata hazament és el akarta mesélni, mi történt vele a vonaton, de a férje a szavába vágott és mondta, tudja, hogy itthon hagyta a pénzét.</i></p> <p><i>Tanuló: Kiderült, hogy Kata lopta el az</i></p>	<p>Jóslás írásban</p> <p>Tanítói kérdés</p>

<p>REFLEKTÁLÁS</p> <p>Visszacsatolás</p>	<p><i>idős hölgy pénzét, mert azt hitte, hogy az övé.</i></p> <p>Tegyük fel a kezüket azok, akik hasonló befejezést jósoltak!</p> <p>Miért gondoltátok így?</p> <p>Miből lehetett erre a befejezésre következtetni?</p> <p><i>Tanuló: Szerintem az idős hölgynek nem lett volna szüksége arra, hogy ellopja Kata pénzét.</i></p> <p><i>Tanuló: Én azért gondoltam így, mert Kata nem aludt olyan sokat, hiszen rossz érzése támadt és felébredt, így az idős hölgynek nem lett volna ideje ellopni a pénzt.</i></p> <p>1. Gondolkodj, beszélj meg!</p> <p>Most gondolkodjatok el Kata tettén!</p> <p>Fordítsátok meg a kis lapotokat és írjátok le, 1 percben, hogyan vélekedtek Kata cselekedetéről, majd osszátok meg párotokkal is. Amikor csengetek, akkor ismertessétek az álláspontotokat a csapattal és próbáljatok meg közös megállapodásra jutni, tehát a csoportnak legyen egy közös véleménye, amivel a többség egyetért.</p> <p>Csengővel jelzem, amikor lejár az idő.</p> <p>Válasszanak a csoportok szóvivőt is, aki ismertetni fogja mindezt.</p> <p>(meghallgatjuk a szóvivőket)</p> <p>2. Csoportfeladatok (Melléklet 3.) kiosztása</p> <p>Minden csoport talál az asztalán egy</p>	<p>Beszélgetés</p> <p>.</p> <p>Kupaktanács</p> <p>Kooperatív csoportmunka</p> <p>Csengő</p> <p>Kooperatív csoportmunka</p>
<p>Alkalmazás</p> <p>Rögzítés</p>	<p>4'</p>	

	<p>borítékot, a benne lévő feladatot közösen beszéljétek meg, 5 perc múlva meghallgatjuk a csoportokat. Bárkinek kérdése van a feladattal kapcsolatban, kézfeltartással jelezze, és odamegyek segíteni.</p> <p><u>1.csoport:</u></p> <p>Gondolat-kihangosítás: Idős hölgy</p> <p><u>2.csoport:</u></p> <p>Gondolat-kihangosítás: Kata</p> <p><u>3.csoport:</u></p> <p>Gondolat-kihangosítás: férj</p> <p><u>4.csoport:</u></p> <p>Képzelt riport</p> <p><u>5.csoport:</u></p> <p>Képzeld el!</p> <p><u>6.csoport:</u></p> <p>Én így tettem volna</p> <p><u>7.csoport:</u></p> <p>Újságírók</p>	'8	<p>Differenciálás</p> <p>Borítékok</p> <p>Feladatlapok</p>
Ellenőrzés	Ellenőrzésnél a csoportok ismertetik a feladatukat, majd meghallgatjuk őket!		Csoportbemutatók
Értékelés	Köszönöm, ügyesen dolgoztak a csoportok!		Dicséret
Szintézis	<p>3. <u>Vita:</u> Érvek, ellenérvek gyűjtése, ütköztetése</p> <p>Arra kérek titeket, hogy álljatok fel! Az ablak felőli csoportok, legyenek szívesek abba a sarokba állni (mutatom), az ajtó felőli csoportok pedig, abba a sarokba állni (mutatom). Egy percben gyűjtsetek érveket Kata tette mellett, a másik csoport pedig Kata tette ellen, beszéljétek meg. Tehát ez a</p>	'4	Sarkok technika

	<p>csoport (mutatom) amellelt érveljen, hogy Kata tettét egyértelműen lopásnak minősítitek, a másik csoport pedig hogy Kata tette nem minősíthető egyértelműen lopásnak.</p> <p>Miután megbeszélték, felváltva ütköztetik érveiket!</p>		
<p>Szintézis</p>	<p>4. Véleménykártya: (Melléklet 4.)</p> <p>A kezemben kis kártyákat láthattok, akihez odamegyek, húzzon közülük egyet, olvassa fel a rajta lévő mondatot, majd a saját gondolatával egészítse ki!</p>	<p>'2</p>	<p>Nyomtatott kártyák</p>
<p>Házi feladat kijelölése</p>	<p>Házi feladat: Olvassátok el még egyszer a történetet! Képzeljétek magatokat az idős hölgy helyébe! Írjátok le egy pár mondatban, hogyan érezhetett, mit gondolhatott mikor felébredt és meglátta, hogy eltűnt a pénze!</p>	<p>'1</p>	<p>Frontális munka</p>
<p>Óra végi értékelés</p> <p>Tanulói:</p>	<p>Legyetek szívesek felállni, mert a mai órát ti fogjátok értékelni, mégpedig csak is a mozdulataitokkal.</p>		<p>Tanítói utasítás</p>
	<ul style="list-style-type: none"> - Szeretném, ha megérintené annak a társadnak a vállát, akiről úgy gondolt, hogy a legjobb ötletekkel segítette a csoport munkáját! - Érintsd meg annak a társadnak a fejét, akinek azt tanácsolnád, hogy legközelebb egy kicsit aktívabb, kreatívabb, együttműködőbb legyen a 	<p>'1</p>	<p>Néma csoportértékelés</p>

<p>Tanítói:</p>	<p>csoportmunka közben.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Most fogjál kezét azzal a gyermekkel, akivel könnyedén és jól tudtál együtt dolgozni a csoportmunka közben. <p>Nagyon szépen dolgoztatok. Köszönöm a munkátokat!</p>		<p>Dicséret</p>
------------------------	--	--	------------------------

Mellékletek:

1. SZÖVEG

1. szakasz:

A húszezer forintos bankjegy

Kata a közeli nagyvárosba utazott. Ma volt a születésnapja, amelyre egy vadonatúj húszezer forintos bankjegyet kapott ajándékba a férjétől. Amint felkapaszkodott a vonatra, azon morfondírozott, mihez kezdjen a pénzzel. Rajta kívül csak még egyvalaki volt a fülkében, egy kopottas kinézésű idős hölgy, aki a kézitáskáját szorongatva mélyen aludt.

2. szakasz:

Kata elhelyezte a táskáját maga mellett, majd hamarosan szintén álomba szenderült, és egy új csizmáról álmodott. A vonat kattogott és zötyögött. Egy idő múlva a fiatalasszony felébredt. Az az érzése támadt, hogy valami nincs rendben. Ránézett az órájára, és megállapította, hogy a vonat hamarosan befut az állomásra.

3. szakasz:

Kinyitotta a táskáját, hogy belekukkantson a pénztárcájába. Amikor belenézett, alig akart hinni a szemének. A húszezer forintos bankjegy szórén-szálán eltűnt. Izgatottan átkutatta a táskáját, majd az összes zsebét is, ám a pénznek nyoma veszett. Hová tűnhetett?

4. szakasz:

Az asszony teljesen tanácstalan volt. Szemben vele a kopottas idős hölgy még mindig mélyen aludt. Vajon ő vette el? Amikor Kata elaludt, az idős hölgy áthajolhatott az ülésen és elvehette a pénzt. Mi más lehet a magyarázat?

Kata úgy döntött, végére jár, beigazolódik-e a gyanúja? Előrehajolt, és belekémlelt az idős hölgy táskájába. Egyik sarkában megpillantott egy ütött-kopott pénztárcát. Lassan kiemelte, kinyitotta. Legnagyobb meglepetésére egy vadonatúj húszezer forintos bankjegyet talált benne.

5. szakasz:

A nőt előntötte a düh. „Tolvaj!”, gondolta. Ébressze fel, és vádolja meg azzal, hogy ellopta a pénzét? Vagy hívja a vonat biztonsági őrét? Hamarosan jobb ötlete támadt. Óvatosan kivette a húszezer forintost az öreg hölgy pénztárcájából, és begyűrte a táskájába. Talán képes lesz arra, hogy megbocsásson az idős nőnek, végtére is az szegény, ő meg visszakapta a pénzét. Így aztán senkinek sem szólt egy szót sem a dologról. A vonat megállt az állomáson. Kata még egy utolsó pillantást vetett az alvó nőre, majd leszállt, és elindult vásárolni.

6. szakasz:

A vásárlással töltött pompás nap végén az asszony egy új csizmával a táskájában tért haza. Alighogy megérkezett, így szólt a férjéhez:

- Soha sem fogod elhinni, mi történt ma velem.
  - Tudom – mondta a férje. – Itthon felejtetted a húszezer forintosodat. Az asztalon találtam, miután elmentél. Tessék, itt van.
- Azzal elővette a bankjegyet a zsebéből, és átnyújtotta neki.

(Történet napjainkból Robert Fisher nyomán)

2. ÚJSÁGCIKK:

Ismeretlen tettes lopott el egy pénztárcát a Budapestről Pécsre tartó Intercity vonaton - közölte a Pécsi Rendőrkapitányság.

Egy pécsi tartózkodási helyű férfi tett feljelentést február 10-én a rendőrségen, miszerint szerda reggel az egyik Budapestről Pécsre közlekedő Intercity vonaton ismeretlen tettes eltulajdonította a pénztárcáját. A feljelentő a fogasra akasztotta fel a kabátját, ennek zsebében volt a pénztárcája, a benne lévő 30 ezer forint készpénzzel. Az ügyben lopás miatt indult eljárás.

3. CSOPORTFELADATOK

1. csoport:

Gondolat-kihangosítás:

Képzeljétek magatokat az idős hölgy helyébe. Mit gondolhatott mikor hazaért és kinyitotta a pénztárcáját. A csoport minden tagja mondjon egy mondatot!

2. csoport:

Gondolat-kihangosítás

Képzeljétek magatokat Kata helyébe. Mit gondolhatott, miután megtudta, hogy otthon hagyta a pénzét? Mindenki szólaljon meg egy mondatban!

3. csoport:

Gondolat-kihangosítás

Hangosítsátok ki a férj gondolatait, amikor megtalálta az asztalon otthonfelejtett húszezer forintost. Mindenki mondjon egy gondolatot!

4. csoport:

Képzelt riport

Készítsetek riportot Katával! Tegyetek fel kérdéseket a tétivel kapcsolatban. Válasszátok ki, aki Katát képviseli a csoport többi tagja, kérdezzen! Mindenki tegyen fel 1 kérdést!

Bemutatásnál a Kata kiül egy székre az osztály elé, társai mellé állnak és felteszik a kérdéseket. Kata minden kérdésre próbál ésszerű választ adni.

5. csoport:

Képzeld el!

Beszéljétek meg, szerintetek hogyan folytatódhatna a történet! Legyen pozitív a folytatás. Hogyan tudta Kata jóvátenni a tétét? Közös elképzeléseket írtok le, melyet majd a szóvivő fog felolvasni!

6. csoport:

Én így tettem volna

Ti hogyan cselekedtetek volna hasonló helyzetben? Mindenki egy-két mondatban mondja el a saját véleményét!

7. csoport:

Újságírók

Írtok egy rövid rendőrségi hírt az eseményről, ami a Délmagyarország című napilapban jelenhetne meg! Csoportbemutatónál a szóvivő olvassa fel a hírt!

4. VÉLEMÉNYKÁRTYA

1. Szerintem ez a történet.....
2. Ebből a történetből azt tanultam.....
3. Kata helyében én.....
4. Ha én egyszer hasonló helyzetbe kerülök.....
5. Szerintem Kata, miután megtudta, hogy jogtalanul vette el a néni pénzét.....

3.6.1.4. Történelmi olvasmány

Az olvasókönyvi szövegek sajátos szövegtípusa a történelmi olvasmány. A szövegek között vannak szépirodalmi elbeszélések, mesék, mondák, vannak e korról szóló (vagy ekkor írt) versek, és vannak ismeretterjesztő szövegek is. (Adamikné Jászó – Kálmánné Bors – Kernya – H. Tóth 2001) Mindenképpen le kell szögeznünk azonban, hogy a tanítónak nem történelmet kell tanítania, az majd a felső tagozatos történelemórák feladata lesz. A hazához való kötődés, a nemzethez való tartozás érzése, a történelmi személyek, események iránti érdeklődés felkeltése, a tér- és időszemlélet fejlesztése a pedagógus feladata. A tanulóknak arra is rá kell érezniük, hogy a régebbi korokban élők ugyanolyan érzésekkel, akár indulatokkal, jó és rossz tulajdonságokkal rendelkező emberek voltak, mint ma élők. Az adott kor kihívásainak megfelelő cselekedeteik okán emelkedtek ki kortársaik közül. Az olvasókönyvekben külön témakörben jelennek meg ezek az olvasmányok, így kívánatos a témakör megkezdésekor egy olyan bevezető órát tartani, melynek során a gyerekek előzetes gyűjtőmunkáját is felhasználva globális képet kaphatnak az adott korról, fontos eseményeiről és személyiségeiről. A tulajdonképpeni szövegfeldolgozó órákon pedig már ugyanazok a technikák, feladattípusok jelennek meg, melyeket a különböző szövegtípusoknál egyébként is alkalmaznánk.

Ennek illusztrálására álljon itt Móra Ferenc: A kóchuszár című elbeszéléséhez készült rövid vázlat.

Óravázlat 4. osztály

Tananyag: Móra Ferenc nyomán: A kóchuszár (Megjelent: Földvári Erika 2008. Olvasókönyv negyedik osztályosoknak, Szeged, Mozaik Kiadó. Melléklet 1.)

Óra eleji szervezés:

Felelősök választása csoportonként: *íródeák, szóvivő, feladatfelelős, csendfelelős*

RÁHANGOLÁS

1. **Előismeretek mozgósítása:** Asszociatív *fürtábra* készítése a tanulóknak kuruc korról kapcsolatos korábbi információk (személyek, események, stb.) és a köztük lévő kapcsolatok ábrázolására. A táblán nagyméretű szókérttyán a KURUC szó.
2. **Beszámoló az előzetes gyűjtőmunkáról:**
  - a/ Szókincsbővítés: a *kóc*, a *sújtás*, a *tarsoly* és az *együgyű* szavak jelentésének megbeszélése. (Melléklet: Képek)
  - b/ Ki volt Bercsényi Miklós? A tanulói beszámoló után feltesszük a képét a táblára. (Melléklet: Képek)
3. **Célkitűzés:** Móra Ferenc nevét már jól ismerjük. Fel is teszem a képét a táblára. (Melléklet: Képek) Ma egy olyan elbeszélésével ismerkedünk meg, mely szintén a kuruc korból idézi meg. Címe: A kóchuszár

JELENTÉSTEREMTÉS

1. **Előzetes címvizsgálat:** Jóslás cím alapján: Kiről szólhat a történet? Mit jelenthet a kóchuszár szó? – néhány előfeltételezés meghallgatása.
2. **Ismerkedés a szöveggel:**
3. **a/ Vak kéz-módszer** alkalmazása: A történetet négy részre osztjuk. A négyfős csoportok tagjai egy-egy részletet kapnak a történetből. A tanulók először elolvassák a saját részüket, majd minden csoporttag a saját szavaival meséli el társainak. Az elmondás alapján megbeszéljük a szöveg lehetséges sorrendjét. Ezután a tankönyv szövege alapján ellenőrizzük, jól dolgoztak-e? (Melléklet 1.)
  - b/ *Tanítói bemutató olvasás*
4. **Utólagos címvizsgálat:** A kóchuszár szó jelentése a szöveg ismerete alapján – beszélgetés
5. **Csoportfeladatok a szövegbefogadás elmélyítésére:** (Melléklet 2.)

A hat csoportból 2-2 azonos feladatot kap. A csoportbemutatóknál így egymás munkáját tudják ellenőrizni.

1-2. csoport: **Történetterkép** készítése a szöveg segítségével.

3-4. csoport: **Kerekasztal-módszer** alkalmazásával Bercsényi és Mike jellemvonásainak összegyűjtése.

5-6. csoport: **Mozaik-módszerrel** a szövegből kivett kifejezések magyarázata. Minden csoporttag egy kifejezést kap. A csoport ellenőriz, a közös megoldást viszik a csoportbemutatóra.

6. Csoportbemutatók és értékelésük.

REFLEKTÁLÁS

1. Némajáték: (Melléklet 3.)

Játsszátok el némán a történetnek azt a szituációját, amely a csoport feladatkártyáján szerepel! Minden csoport csak a saját feladatát ismeri.

2. Csoportbemutatók: A többi csoportnak ki kell találni, melyik jelenetet látják.

3. Fürtábra kiegészítése: Egészítsük ki az óra elején készített fürtábránkat a ma olvasott történet alapján! (Várható szavak, kifejezések: Bercsényi, Mike, kóchuszár, stb.)

4. Otthoni feladat:

a/ Írj új címet az elbeszéléshez!

b/ **Tartalommondás szempontváltással:** Meséld el a történetet úgy, mintha te lennél Bercsényi Miklós!

5. Az óra értékelése: a/ tanítói, b/ tanulói : Élő **véleményvonal:** Felteszem a tábla ellentétes széleire az ismert képeket. Menjetek ki a táblához! Helyezkedjen el mindenki valamelyik oldalon, illetve a képeket összekötő képzeletbeli vonal bármely pontján annak megfelelően, ahogyan a mai órát értékelné! (Melléklet 4.)

Mellékletek:

1. SZÖVEG

Nagy Bercsényi Miklós csak olyan híres volt a jó szívéről, mint a hirtelen haragjáról.

A kardjára ütött minden kicsiségért. De a fészkéből kiesett verébfiókáért a lováról is leszállt.

Egyszer, ahogy a Vág mentén sétálgat, látja ám, hogy egy nagy, marcona ember vizes kötéllel kerget egy siheder legénykét.

– Megállj, Atyafi! – csapott közéjük a kardjával Bercsényi. – Miért ütögeted olyan gorombán ezt az ifjú embert?

– Hogyne ütögetném, uram! – csattant föl a marcona ember. – Szegény halászember vagyok, ez a siheder meg a legényem. Azt mondom neki az elébb, nézze meg a halakat a bárkában, van-e elég vizük. Hát nem mind visszahajigálta őket a Vágba a nagy együgyű?

– Hát ott legalább van elég vizük szegényeknek – kottyant bele a legény nekiiramodva, mert a halász már megint suhogtatta a vizes kötelet.

– Ne bolondozz, ember – kacagta el magát Bercsényi –, mennyi a károd?

– Van egy ezüsthúszas.

Bercsényi odavetett neki egy aranyat, s a vállára ütött a fiúnak, aki könnyben úszó szemmel nézett rá.

– Hogy hívnak, fiú?

– Engem? Mikének.

– Tetszel nekem, Mike. Szeretnél-e huszár lenni?

– Mindig úgy éreztem, az Isten is annak teremtett – ugrott nagyot a gyerek. – Nézze, nagyuram, már kakastoll is van a süvegemen!

Bercsényi megint elmosolyogta magát, s vitte a fiút a táborba. Ott aztán ezüstsujtásos kurucruhát adott neki, amit Mike föl se vett addig, míg a sujtást le nem szedte róla.

– Hát a sujtás hová lett a gúnyádról? – csodálkozott Bercsényi, mikor a szeme elé került a fiú.

– Itt van a tarsolyomban – hunyorgott Mike –, itt nem piszkolódik el. Ne féljen, nagyuram, tudok én a ruhámra vigyázni.

– Azt már látom – nevetett Bercsényi bosszúsan –, hanem most már azt szeretném látni, hogy ülsz meg a lovat.

– Megülöm én, csak ráülhessek! – kérkedett Mike.

A ráülés azonban nem sikerült. Először a feje felől közeledett a lóhoz, de mindjárt visszaugrott.

– Megharap – mondta ijedten.

Aztán hátulról akarta felugrani a lóra, de annak is fogvacogás lett a vége.

– Megrúg, nagyuram! – nézett bánatosan Bercsényire.

– Meg vagyok én már rúgva teveled! – rágta a bajuszát mérgesen a vezér. – Úgy nézem, csak olyan kóchuszár vagy te!

Erre olyan fájdalmasan nézett a fiú, hogy Bercsényi megint megszánta.

– No, ne búsulj – mondta neki –, jó leszel ajtónállónak.

Úgy látszott, annak csakugyan beválik, mert úgy állt a sátorajtóban, mint a cövek, s Bercsényi szeretettel nézett rajta végig, mikor kijött a sátorból.

– Te fiú! – szólt oda neki –, elmegyek a tiborci malomba. Ha Czelder kapitány úr eljön, monddjad neki, hogy már nem győztem várni.

– Igenis, nagyuram – tisztelgett kurucosan a kóchuszár –, hát ha el nem jön, mit mondjak neki?

Ennyi együgyűség végképp kihozta a sodrából Bercsényit. Megrázta a legényt, és messzire elpöndörítette a sátrától.

– A szemem elé ne kerülj többet, nagy mihaszna! – dörögte utána.

Pedig odakerült még azon az estén. Besötétedett, mire hazakerült a vezér, de fehér lovát már messziről megismerték a tábortüzek mellett heverő kurucok. Egyedül a kóchuszár ugrott föl, és süvöltött bele az éjszakába:

– Állj, ki vagy? Mert beléd lövök!

Bercsényi ráismert a szelíd hangra, s mivel haragját már elfűjta a szél, jókedvvel kiáltott vissza:

– Senki!

– Az már más – tette le Mike nyugodtan a puskáját, mint aki jól végezte dolgát.

Bercsényi most már szóba se állt vele, hanem kiadta a parancsot, hogy a kóchuszárt azonnal zavarják ki a táborból.

...Kizavarták Mikét az éjszakába, de hajnalban már ott kódorgott a vezér sátra körül. Isten tudja, hogy lopta magát keresztül az őrségen.

Mikor a kurucok megint hajszozni kezdték, Bercsényi leintette őket:

– Hagyjátok a jámbort, hadd éljen. Csak bízni ne bízzatok rá semmit.

...A nagyúr meg se látta soha, csak a trencsényi csata reggelén vetett neki egy-két incselkedő szót:

– No, hős kuruc, ma ne járj arra amerre én, mert megégeted a talpad.

A kóchuszár nem tudott hova lenni örömeiben, hogy Bercsényi megszólította...

Abban a percben megharsantak a trombiták, és megkezdődött a csata. Szegény kóchuszár meglapult a Bercsényi lova mögött, és követte a vezért, mint az árnyék. Vele volt akkor is, mikor mindenki elillant mellőle, s messze volt még a segítő csapat.

Pedig egyszerre tíz labanc lándzsa meredt Bercsényire, aki alól a lova is kidőlt már.

– Mondtam, Mike fiam, hogy meleged lesz ma – vetette a hátát egy testhalomnak, és szilajon vágott közé a kardjával a lándzsáknak. Hiába, a hosszú vasnyársak egyre közelebb érték hozzá.

Abban a percben előugrott a kóchuszár, s két karjával összenyalábolva a lándzsákat, elkiáltotta magát:

– Vágja, nagyuram a gyáva labancát!

Tíz lándzsahegy egyszerre fúrta át a testét, de Bercsényi megszabadult, s oroszlán módjára vetette magát a labancokra. Mikor elbánt velük, a kuruc vezér sírva borult rá a kóchuszárra, aki szelíden mosolygott a halálban.

– Hős katonám! – zokogta keservesen.

S a kurucok alig bírták elvonni onnan.

2. FELADATKÁRTYÁK A SZÖVEGBEFOGADÁS ELMÉLYÍTÉSÉRE

1-2. csoport:

Történetterkép: Készítsetek **történetterképet** az alábbiak szerint! Az eseményeket 1-1 rövid mondatban fogalmazzatok meg!

Főszereplők:.....

Helyszínek: 1. ....

2. ....

3. ....

Legfontosabb események helyszínek szerint:

1. ....

2. ....

3. ....

3-4. csoport:

Jellemző tulajdonságok: **Kerekasztal**-módszerrel gyűjtsétek össze a történet alapján Bercsényi és Mike jellemző tulajdonságait! Mindkét szereplő esetében kétszer menjen körbe a lap!

Bercsényi:.....

.....

Mike:.....

.....

5-6. csoport:

Kifejezés-magyarázat: **Mozaik-technikával** dolgozzatok! Osszátok el a csoport tagjai között a kis lapokat! Oldjátok meg önállóan a feladatot! Utána beszéljétek meg együtt, jól dolgoztatok-e! A csoportbemutatón a megbeszélésetek alapján szerepeljétek!

Lapok:

1. Magyarázd meg röviden, mit jelent!
hirtelen haragú .....
2. Magyarázd meg röviden, mit jelent!
kihozta a sodrából.....
3. Magyarázd meg röviden, mit jelent!
haragját már elfújta a szél.....
4. Magyarázd meg röviden, mit jelent!
mindenki elillant mellőle.....

3. FELADATKÁRTYÁK A NÉMAJÁTÉKHOZ:

1. csoport:

Egyszer, ahogy a Vág mentén sétálgat, látja ám, hogy egy nagy, marcona ember vizes kötéllel kerget egy siheder legénykét.

2. csoport:

Először a feje felől közeledett a lóhoz, de mindjárt visszaugrott.....Aztán hátulról akart felugrani a lóra.

3. csoport:

Besötétedett, mire hazakerült a vezér, de fehér lovát már messziről megismerték a tábortüzek mellett heverő kurucok. Egyedül a kóchuszár ugrott föl, és süvöltött bele az éjszakába:

– Állj, ki vagy? Mert beléd lövök!

4. csoport:

Megrázta a legényt, és messzire elpöndörítette a sátrától.

5. csoport:

Abban a percben előugrott a kóchuszár, s két karjával összenyalábolva a lándzsákat, elkiáltotta magát:

– Vágja, nagyuram a gyáva labancát!

Tíz lándzsahegy egyszerre fúrta át a testét.....

6. csoport:

...a kuruc vezér sírva borult rá a kóchuszárra, aki szelíden mosolygott a halálban.

4. A VÉLEMÉNYVONAL KÉPEI:

Képek:

3.6.2. Információt kínáló (dokumentum típusú) szöveg

Az oktatásban általában az élményt szerző és a magyarázó szövegtípusok feldolgozásában szereznek elsődlegesen jártasságot tanulóink. Nagyon fontos pedig, hogy mindenféle szövegtípussal találkozzanak tanulmányaik során, hiszen a hétköznapi életben is szembesülniük kell azok értelmezésével. Gondoljunk csak arra, hogy egy menetrend, plakát,

szórólap vagy például mobiltelefon használati utasítása információinak megértésére már egy alsó tagozatos tanulónak is szüksége van, hiszen nap mint nap találkozik velük. Ha nem találunk eleget vagy megfelelőt az ilyen típusú szövegekből az olvasókönyvekben, bátran használjunk olyanokat, melyekkel magunk találkozunk vagy a gyermekekkel is gyűjtethetünk használható anyagot.

Először azt érdemes tisztázni, milyen céllal készülnek általában az ilyen szövegek, (valamilyen információ nyújtása), illetve a konkrét esetben milyen hatást kívántak elérni a szöveg közreadásával.

Olyan feladatsort kell összeállítani, mely – amellett, hogy alkalmas az ilyen típusú *szöveg megértésének ellenőrzésére* – megismerteti a gyermekeket a különböző dokumentum típusú szövegek *tartalmi és formai jellemzőivel*.

Ezen kívül a feladatok adjanak lehetőséget az *információk gyűjtése, együttes értelmezése* mellett azok *összehasonlítására, csoportosítására, rendszerezésére* is.

A legegyszerűbbnek tűnő feladattípus az adatgyűjtés, mely azonban a kisiskolás számára a szöveg igen figyelmes tanulmányozását igényli. Ennél is nehezebbek a különböző gondolkodási műveletek az adatokkal, melyek azonban jól fejlesztik problémamegoldó készségeiket. A kommunikációs kompetencia szintjének emeléséhez járulnak hozzá az olyan feladatok, melyek szóbeli és írásbeli szövegalkotásra, illetve társas interakciók gyakorlására alkalmasak. Például szituációs játék során gyakorolhatják, hogyan lehet meggyőző *érvekkel* alátámasztani elképzeléseiket. A *háttérmondatokra* utaló szavak megkeresése, a háttérmondatok konkrét megfogalmazása különösen izgalmas lehet, hiszen a *forma* és a szöveggel kifejezett *szándék* közötti összefüggésekre hívja fel a figyelmet. Mindezekkel olyan, – a fentiekben említett – *használható és transferálható* tudásra tesznek szert a tanulók, melyet később más, a tanulási helyzettől eltérő szituációban is sikerrel alkalmazhatnak.

Óravázlat 4. osztály

Tananyag: Dokumentum típusú szöveg – szórólap – feldolgozása

Óra eleji szervezés:

Felelősök választása csoportonként : *íródeák, szóvivő, feladatfelelős, csendfelelős*

RÁHANGOLÁS

1. **Ki vagyok én? - játék.** Szókártyákon: *szórólap, virágpiac, dísznövény, bonsai, virágoskert.*

(Mind az 5 csoportból egy-egy tanuló jön ki, háttal áll a táblának, s a csoportokból tanulókat szólít fel, akik olyan állításokat mondanak, melyekből ki tudja találni, ki ő?)

2. **Beszélgetés a növényekről, dísznövényekről** (Miért fontosak az emberek számára; hasznuk, esztétikai értékük)
3. **Célkitűzés:** A mai órán az asztalotokon található szórólappal ismerkedünk meg, megvizsgáljuk milyen információk birtokába juthatunk annak tanulmányozása során.

JELENTÉSTEREMTÉS

1. **Adatgyűjtés:** Olvassátok el figyelmesen a szórólapot és gyűjtsétek ki belőle az 1. feladatban kért adatokat! (Melléklet 1. önálló munka, majd csoportellenőrzés)
2. **Szóbeli szövegalkotás:** Beszéljétek meg! (Mind az 5 csoport húz 1-1 kérdést; csoportmegbeszélés, ellenőrzés frontálisan: a válaszokat mindig a következő csoport értékeli 😊
  - a/ Mi lehetett a célja szórólap kiadásának?
  - b/ Hogyan tudsz a rendezvényről további információkhoz hozzájutni?
  - c/ Mi bizonyítja, hogy gyerekek részvételére is számítanak?
  - d/ Mi várja a Mesekertbe látogató gyerekeket?
  - e/ Mivel igyekeznek a látogatókat vásárlásra bírni?
3. **Gondolkodási műveletek az adatokkal:** Tanulmányozzátok át újra figyelmesen a szöveget! Oldjátok meg *párosan*, majd beszéljétek meg *csoportotokkal* a 2. feladatot! (Melléklet 2. differenciált csoporton belüli páros munka, ell. csoport)
4. **Kérdés megfogalmazása a szöveg alapján:** Fogalmazzatok meg 1-1 kérdést, melyre válasz található a szórólapon! (Melléklet 3. egyéni munka, ell. csoport)
6. **Szituációs játék:** Szeretnél elmenni a kiállításra, de szüleid azt mondják, hogy most nincs pénz erre. Próbáld meg rávenni őket a szórólap információi alapján, hogy mégis menjenek el veled! Hozz fel minél több indokot, érvet terved mellett! Játsszátok el a szituációt! (csoportmunka)
7. **Háttérmondatok értelmezése:** A 4. feladatnak megfelelően húzzátok alá a mondatokban azokat a szavakat, melyek a szöveg háttérmondataira utalnak! Mik

lehetnek ezek a háttérmondatok? Beszéljétek meg, írjátok le azokat! (Melléklet 4. csoportmunka, ell. frontális)

- a) Ti is busszal jöttök? (Mi is; vagy tudunk másokról is, akik azzal jönnek.)
- b) Csak vasárnap érünk rá. (Máskor/szombaton nem.)
- c) Megint lekéstem a virágkötészeti bemutatót. (Korábban/szombaton/előző nap is megtörtént.)

REFLEKTÁLÁS

1. **Írásbeli szöveg alkotása:** Írj egy 3 mondatos sms-t barátodnak a rendezvényről úgy, hogy kedve legyen veled menni a kiállításra! Használd minél több információt a meggyőzésére! Röviden fogalmazd, nehogy túlköltsékezz! (egyéni munka)
Utána kalapból néhány felolvasása, értékelés az osztály által.
2. **Házi feladat:** Készíts rövid magyarázó szójegyzetet a „*virágjárat*” szóhoz úgy, mintha a Magyar Értelmező Szótárban olvasnád azt!
3. **Értékelés:** Fogj kezét azzal a társaddal a csoportodban, aki szerinted legjobban dolgozott a mai órán! A többieknek mondj biztató mondatot!

Mellékletek:

Feladatlapok:

1. Olvassátok el figyelmesen a szórólapot és gyűjtsétek ki belőle az alábbiaknak megfelelő adatokat!
  - a/ Milyen rendezvényről tájékoztat a szórólap?
.....
  - b/ A esemény pontos ideje: .....
  - c/ Melyik város a helyszín? .....
  - d/ Ki nyitja meg a rendezvényt? .....
  - e/ Mennyibe kerül a teljes árú belépőjegy? .....

2. Tanulmányozd át újra figyelmesen a szórólapot, majd válaszolj a kérdésekre!
1. csoport: Apukád szeretne részt venni az *ünnepélyes megnyitón*. Legkésőbb mikor kell odaérnetek, hogy ne késsetek le róla?

- .....
2. csoport: Busszal mennél a kiállításra. *Hol* kell felszállnod, hogy a legkevesebb időt kelljen várakozással tölteni?

- .....
3. csoport: Anyukádat a *virágkötészeti bemutató* érdekli, testvéred a *Mesekocsi Színház* előadásán szeretne részt venni. Mikor kell odamennetek, hogy mindketten elérjék az őket érdeklő programot?

- .....
4. csoport: Szombat *délben* érsz a helyszínre. Milyen programok várnak még rád ezen a napon?

- .....
5. csoport: Kicsi a szobád. Milyen *különleges* növényt vásárolnál? Miért?

- .....
3. Fogalmazz meg 1 kérdést, melyre válasz található a szórólapon!

- .....
- .....

4. Húzzátok alá a mondatokban azokat a szavakat, melyek a szöveg háttérmondataira utalnak! Mik lehetnek ezek a háttérmondatok?

- a/ Ti is busszal jöttök? .....
- b/ Csak vasárnap érünk rá. ....
- c/ Megint lekéstem a virágkötészeti bemutatót. ....

Szórólap:

VIRÁG KERTÉSZETI BONSAI

kiállítás és vásár

2007. április 14-15. (szombat–vasárnap)

Délmagyarország legnagyobb diszfaiskola kis- és nagykereskedése

MINDEN VÁSÁRLÓNAK **10%** KEDVEZMÉNY!

MESEKERT gyerekeknek!

VIRÁGÜLTETÉS, ISMERKEDÉS A VIRÁGOKKAL
A Fűvészkert és a Földmívelő utcai óvoda részvételével

Ünnepélyes megnyitó: Április 14. szombat 11 óra
A kiállítást megnyitja: **Dr. Botka László**
Szeged Megyei Jogú Város Polgármestere

INGYENES BUSZ –VIRÁGJÁRATOK!

Tarján Viztoronytérrel:
szombat–vasárnap:
9.30–17.30 között óránként

Széchenyi térről:
szombat–vasárnap:
10.10–17.10 között óránként
A CENTRUM ÁRUHÁZTÓL
FELŐRÁNKÉNT INDUL JÁRAT!

Virágkötészeti bemutatók:
szombat–vasárnap **14 órakor**

Mesekocsi színház:
szombat **15 órakor**

NYITVA: SZOMBAT–VASÁRNAP 10–18 ÓRÁIG

Belépőjegy ára: **400 Ft**
Kedvezményes belépőjegy ára: **300 Ft**
Ingyenes parkolást! Információ: 62/424-884

A rendezvény helye: A Prívi Kft. Nagybaní Virágpiaca
Szeged, Rózskai út 177-es km

FM 95.4 **Rádió88**

3.6.3. Magyarázó (kifejtő típusú) szöveg

Az ilyen típusú szövegek ismeretközlő vagy ismeretterjesztő céllal íródnak. Az ismeretközlők a különböző tankönyvek (biológia, fizika, kémia, stb.) leckéi, melyeket valamilyen módon el kell sajátítani a gyerekeknek. Az olvasókönyvek magyarázó típusú szövegei kimondottan ismeretterjesztési céllal íródnak. Témájukat tekintve nagy változatosságot mutatnak, hiszen állatok, növények, tájak, városok, épületek bemutatása és

még sok egyéb is szerepel bennük. Bővítik a gyermekeknek az őket körülvevő világról szerzett tudását, tapasztalatait. Sok szám- és más adatot is tartalmaznak, de ezeket nem kell megtanulniuk a gyermekeknek, hiszen az érdeklődés, a kutatási kedv felkeltése a céljuk.

Az alábbiakban ismét egy végzős hallgató, **Oszvald Éva** tanítási tervezetét adjuk közre, melyben a kooperatív módszerek mellett a mai technika oktatásban használható eszközeinek alkalmazásából is ízelítőt kapunk.

Tanítási tervezet

Tananyag: Szeged, a napfény városa (Bátori Anna Zsuzsanna – Bárány Jánosné – Nagyné Bonyár Edit: Hétszínvilág Olvasókönyv 4. osztály (18. átdolgozott kiadás, Apáczai Kiadó, Celldömölk, 2010.) alapján)

Osztály: 4. osztály

Tanít: Oszvald Éva

Óra típusa: Új ismeretet feldolgozó óra

Kompetenciafejlesztési feladatok:

Anyanyelvi kommunikáció:

- Kommunikációs kifejezőképesség fejlesztése
- Tartalom elmondása kulcsszavak segítségével
- Nyelvileg igényes és helyes beszéd kialakítása
- Törekvés a kifejező és mások számára érthető, nyelvileg igényes és helyes beszédre
- Szókincs bővítése
- Saját vélemény, egy-két szavas gondolat megfogalmazása

Hatékony, önálló tanulás:

- Gondolatok, információk, érzelmek és vélemények egyszerű és hatékony közlése
- Megfigyelőképesség fejlesztése
- Lényegkiemelés képességének fejlesztése
- Tény, adat, információ azonosításának gyakorlása
- Értelmezés, összegzés a szöveg alapján
- Memória-, és figyelemfejlesztés
- Logikus gondolkodás fejlesztése
- Önálló tanulási képesség fejlesztése

Szociális és állampolgári kompetencia:

- Empátia fejlesztése
- Egymás véleményének meghallgatása
- Hatékony együttműködés osztályban, csoportban és párokban
- Odafigyelés egymásra munka közben
- Rend és tisztaság megőrzése
- Toleranciára nevelés: a különböző, más tulajdonságokkal rendelkező emberek elfogadása
- Egymás iránti tisztelet tanúsítása
- Fegyelmezett munkavégzés

Didaktikai:

- Ráhangolás, motiváció
- Célkitűzés
- Új ismeretszerzés
- Ellenőrzés
- Értékelés (tanulói és tanári)

Módszerek:

- Szóbeli közlés
- Utasítás
- Dicséret
- Jutalmazás
- Szemléltetés

Munkaformák:

- Együttes osztálymunka
- Csoportmunka
- Egyéni, önálló munka
- Páros munka

Felhasznált eszközök:

Tanári:

- Számítógép
- Projektor
- CD - <http://www.youtube.com/watch?v=nQvxY8G4qHI&feature=related>

- Power Point bemutató (kép: http://www.rendezvenyszervezoiroda.hu/kepek/galeriak/szeged_kepekben/szeged_9.jpg)
- 25 darab kis kép és 5 darab nagy kép
(http://www.utisugo.hu/Images/aktiv/001004307_dom_ter1b.jpg.jpg,
<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/bf/Szeged-dom-ter.jpg>,
<http://www.municio.hu/wp-content/uploads/2008/02/arvizi-emlekmu.jpg>,
<http://pixdaus.com/pics/12224743642E2vMCn.jpg>,
http://www.szegedlive.hu/imgsize.php?img=http://www.szegedlive.hu/images/photo/large/2755_2.jpg&w=480)
- 5 darab boríték
- Szöveg a hátulján kulcsszavakkal (szöveg: Bátori Anna Zsuzsanna – Bárány Jánosné – Nagyné Bonyár Edit: Hétszínvilág Olvasókönyv 4. osztály (18. átdolgozott kiadás, Apáczai Kiadó, Celldömölk, 2010.) alapján)
- Tábla és bluetack
- 5 darab kép (http://www.utisugo.hu/Images/aktiv/001004307_dom_ter1b.jpg.jpg,
<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/bf/Szeged-dom-ter.jpg>,
<http://www.municio.hu/wp-content/uploads/2008/02/arvizi-emlekmu.jpg>,
<http://pixdaus.com/pics/12224743642E2vMCn.jpg>,
http://www.szegedlive.hu/imgsize.php?img=http://www.szegedlive.hu/images/photo/large/2755_2.jpg&w=480)
- Power Point bemutató (kép:
http://www.utisugo.hu/Images/aktiv/001004307_dom_ter1b.jpg.jpg,
<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/bf/Szeged-dom-ter.jpg>,
<http://www.municio.hu/wp-content/uploads/2008/02/arvizi-emlekmu.jpg>,
<http://pixdaus.com/pics/12224743642E2vMCn.jpg>,
http://www.szegedlive.hu/imgsize.php?img=http://www.szegedlive.hu/images/photo/large/2755_2.jpg&w=480 és
http://www.hidingatlan.hu/hidadmin/main_pics/szeged06.jpg)
- 15 darab keresztretjvény (kép:
http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/6/6b/Szeged_map.svg/250px-Szeged_map.svg.png)
- Értékelő kocka

Tanulói:

- Grafit ceruza
- Javító színes ceruza
- Radír

Az óra menete	Módszerek, munkaformák, didaktikai feladatok	Eszközök	Idő
<p>Felszerelések előkészítése szünetben. (Csoportok megszervezése; keresztrejtvények kiosztása; számítógép és projektor bekapcsolása, beállítása.)</p> <p>Osztály vigyázz!</p> <p>- Tanító néninek jelentem, az osztály magyar órára készen áll!</p>	<p>Óra eleji szervezési feladatok</p> <p>Jelentés</p>	<p>Képek, keresztrejtvény, számítógép, projektor, CD</p>	
<p>I. Ráhangolás</p> <p>Nézzünk meg egy kisfilmet! Figyeljétek meg, hogy miről szól!</p> <p>Melyik várost láttuk a kisfilmen?</p> <p>- Szegedet.</p>	<p>Motiváció</p>	<p>Számítógép, projektor, CD</p>	<p>3 perc</p>
<p>A mai órán Szegeddel fogunk foglalkozni. Megtanuljuk a legfontosabb információkat, amelyeket Szegedről tudni kell.</p> <p>Itt élünk szinte mindannyian Szegeden, ezért sok ismerős hellyel találkozhattunk.</p> <p>Melyek voltak a fontosabb helyek, helyszínek, amelyeket bemutatott ez a rövid képsorozat?</p>	<p>Célkitűzés</p>		<p>1 perc</p>
<p>- Széchenyi tér</p> <p>- Városháza</p> <p>- Dóm</p>	<p>Együttes</p>		

<ul style="list-style-type: none"> - Dóm tér - Klauzál tér - Múzeum - Színház - Reök Palota <p>Nagyon jó!</p> <p>Nézzétek meg a képet! Mit figyelhetünk meg rajta?</p> <p>- Süt a nap. Azt mondják Szegedről, hogy a napfény városa.</p> <p>Miért nevezhetik így?</p> <p>- Itt a legtöbb az országban a napsütéses órák száma.</p> <p>Ügyes voltál! Kapsz egy pontot!</p>	<p>osztálymunka</p> <p>Dicséret</p> <p>Együttes osztálymunka</p> <p>Dicséret, jutalmazás</p>	<p>Power Point bemutató (1. melléklet)</p> 	<p>5 perc</p>
<p>II. Jelentésteremtés</p> <p>Minden asztalon találhattok egy-egy képet. Ezek a képek szimbolizálják az egyes csoportokat. Találhattok a padotokba ragasztva is képeket. Akiknek nincsen, azok ne ijedjenek meg, nekik is fontos feladatuk lesz. Ők felállnak és felmutatják az asztalon található</p>	<p>Tanári utasítás</p> <p>Szakértői csoportok alakítása</p>	<p>Képek (2. melléklet)</p>	

<p>képet.</p> <p>Nézzétek meg melyik kép található nálatok!</p> <p>Most keressétek meg a csoportotokat!</p> <p>Minden csoport talál maga előtt a padon egy-egy borítékot. Ezekben a borítékokban a szöveg egyes részei vannak. Mindenkinek jut egy-egy. Olvassátok el önállóan ezt a szövegrészletet. A hátulján lévő kulcsszavak segítségével foglaljátok össze a kapott részlet legfontosabb információit. 2 percet kaptok erre a feladatra!</p> <p>Most kinyithatjátok a borítékokat!</p> <p>(Taps!)</p> <p>Beszélgétek meg a csoportotokban, hogy miről olvastatok! Foglaljátok össze közösen az olvasottakat a kulcsszavak alapján! 2 percet kaptok!</p> <p>(Taps!)</p> <p>Mindenki fogja meg a papírját és üljön vissza a helyére!</p> <p>Egymásnak fogjátok megtanítani az általatok olvasott szövegrészt a kulcsszavak alapján. Azt az oldalát nézzétek a papírnak, amelyen a kulcsszavak találhatóak.</p> <p>2 perctek van elmesélni a történetet.</p> <p>Ha lejárt az idő, akkor tapsolok egyet.</p> <p>1)</p>	<p>Szakértői mozaik</p> <p>Új ismeretszerzés</p> <p>Önálló munka</p> <p>Kooperatív csoportmunka</p> <p>Tanári utasítás</p> <p>Kooperatív csoportmunka</p>	<p>Borítékok, melyekben a szöveg egyes részei vannak hátulján kulcsszavakkal (3. melléklet)</p> <p>Tábla, kép (2. melléklet), bluetack</p>	<p>20 perc</p>
--	---	--	----------------

<p>(Taps!)</p> <p>Hallgassuk meg, hogy mit tanultatok!</p> <p>Közben nézheted a kulcsszavakat a kivetítőn!</p> <p>(2 gyermek 2 különböző csoportból)</p> <p>Nagyon ügyesen összefoglaltad! Kapsz egy pontyot!</p> <p>3)</p> <p>A következő csoport az árvízi emlékműnél tett látogatást. Ők ezt a képet kapták.</p> <p>Tanítsátok meg társaitoknak, hogy mit tanultatok itt! 2 percek van erre!</p> <p>Figyelj oda jól, mert ha ügyesen el tudod mondani, hogy mit tanultál, akkor kaphatsz egy pontyot!</p> <p>Kezdhettek!</p> <p>(Taps!)</p> <p>Hallgassuk meg, hogy mit tanultatok!</p> <p>Közben nézheted a kulcsszavakat a kivetítőn!</p> <p>(2 gyermek 2 különböző csoportból)</p> <p>Ügyes voltál! Kapsz egy pontyot!</p> <p>4)</p> <p>Azok mesélik el, mit tanultak, akik a Dóm téren jártak. Ők a következő képet kapták. 2 percek van rá!</p> <p>Figyelj oda jól, mert ha ügyesen el tudod</p>	<p>Együttes osztálymunka</p> <p>Ellenőrzés</p> <p>Jutalmazás</p> <p>Kooperatív csoportmunka</p> <p>Együttes osztálymunka</p> <p>Ellenőrzés</p> <p>Jutalmazás</p> <p>Kooperatív csoportmunka</p>	<p>melléklet)</p> <p>Tábla, kép (2. melléklet), bluetack</p> <p>Számítógép, projektor, Power Point bemutató (4. melléklet)</p> <p>Tábla, kép (2. melléklet), bluetack</p> 	
--	---	--	--

<p>Meséld el a kulcsszavak segítségével, hogy mit tudtál meg a napfény városáról!</p> <p>(3 gyermek meghallgatása)</p> <p>Nagyon szépen elmondtad! Ügyes voltál, ezért kapsz egy ötöst!</p>	<p>Frontális osztálymunka</p> <p>Értékelés</p> <p>Jutalmazás</p>		3 perc
<p>III. Reflektálás</p> <p>Minden asztalon található egy-egy keresztrejtvény. Párokban fogtok dolgozni, így fogjátok megoldani a feladatot!</p> <p>Mondjátok a számokat egy és hat között és én azt az állítást mondom nektek! Ha tudjátok mire gondoltam, akkor írjátok be a megfelelő helyre! Ha nem, akkor pedig hagyjátok üresen a sort!</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. A szeg szó jelentése. 2. Ez a folyó szeli át Szeged városát. 3. A téliszalámi mellett Szeged egyik jellegzetessége, országszerte ismert. 4. Szegedi templom. Tornyai 91 méter magasak. 5. Szent- Györgyi Albert ebből mutatta ki a világon először a C-vitamint. 6. Itt rendezik meg minden évben a Szegedi Szabadtéri Játékokat. <p>Ellenőrizzük le a feladatot! Vegyél javító színest a kezedbe!</p> <p>Felolvasom az állítást, te mondod a megoldást!</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. A szeg szó jelentése. <p>- Sziget.</p>	<p>Tanári utasítás</p> <p>Szintetizálás</p> <p>Páros munka</p> <p>Ellenőrzés</p> <p>Együttes osztálymunka</p>	<p>Minden asztalon egy-egy keresztrejtvény (5. melléklet)</p>	6 perc
			2

<p>2. Ez a folyó szeli át Szeged városát.</p> <p>- Tisza.</p> <p>3. A téliszalámi mellett Szeged egyik jellegzetessége, országszerte ismert.</p> <p>- Fűszerpaprika.</p> <p>4. Szegedi templom. Tornyai 91 méter magasak.</p> <p>- Fogadalmi.</p> <p>5. Szent- Györgyi Albert ebből mutatta ki a világon először a C-vitamint.</p> <p>- Csemegepaprika</p> <p>6. Itt rendezik meg minden évben a Szegedi Szabadtéri Játékokat.</p> <p>- Dóm tér.</p> <p>Mi volt a megfejtés?</p> <p>- Szeged.</p> <p>Helyes! Melyik pár tudta minden állításra a helyes választ?</p> <p>Ügyesek vagytok! Beírhattok egy –egy pontyot!</p> <p>Hoztam nektek egy kockát. Ezen megkezdett mondatok vannak.</p> <p>Akinek dobom a kockát, felolvassa a megkezdett mondatot és befejezi azt.</p> <p>Ha véletlenül ugyanaz kerül felülre, akkor dobj újat!</p> <p>Ügyesek voltatok a mai órán, szeretnék benneteket megdicsérni! Sokat segítettetek egymásnak és ezzel segítettétek a munkámat!</p>			perc
	Értékelés		
	Jutalmazás		
	Óra végi értékelés		
	- tanulói Együttes osztálymunka		2 perc
	- tanítói Tanítói közlés		
	Óra végi szervezési		1

<p>Tegyétek el a felszereléseket és a szünetben menjetek ki az udvarra!</p>	<p>feladatok</p>		<p>perc</p>
---	------------------	--	-------------

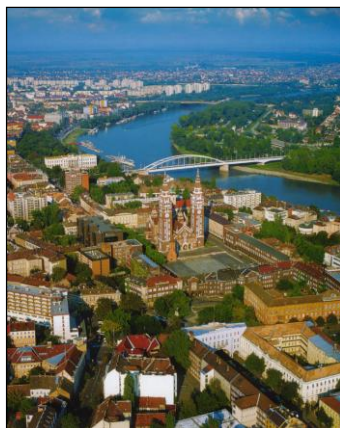
Mellékletek:

1.

2. Képek:

3. Szövegrészek és kulcsszavak

Minden magyar ember ismeri a híres szegedi **téliszalámit** vagy a **fűszerpaprikát**. A környéken termett **csemegepaprikából** mutatta ki a világon először a **C-vitamint Szent-Györgyi Albert**. A híres tudós a szegedi egyetem professzora volt, s ezért a felfedezéséért **Nobel-díj**at kapott.

Téliszalámi és fűszerpaprika

Csemegepaprika

C-vitamin

Szent-Györgyi Albert

Nobel-díj

A város térképre tekintve feltűnik, hogy milyen szép és szabályos **útjai**, **sugárútjai** vannak. Bizony, ez is emlékeztet minket valamire: az **1879-es nagy áradásra**, amely elpusztította egész Szegedet.

Utak, sugárutak

1879-es nagy áradás

A **Dóm tér** Szeged leghíresebb tere, amely akusztikája miatt a **Szegedi Szabadtéri Játékok** legalkalmasabb helyszínének bizonyult. Európa egyik legnagyobb mozgó szabadtéri színpadát és nézőterét sikerült itt kialakítani.

Dóm tér

Szegedi Szabadtéri Játékok

A Dóm tér legszebb épülete a **Fogadalmi templom**, amelynek tornyai **91 méter magasan** nyúlnak a város fölé.

Fogadalmi templom

Tornyai 91 méter magasak

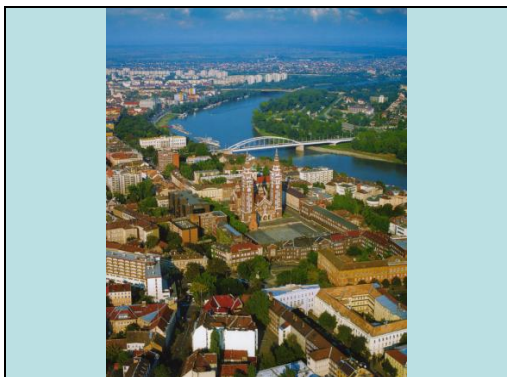
A **Tisza és a Maros folyók** találkozásánál fekszik egyik legdélebbi nagyvárosunk, Szeged. Elsőként **halászok, vadászok és pásztorok** telepedtek meg itt, a sok víz közül kiemelkedő szigeteken. Innen is ered a város neve, hiszen a Szeged szóban lévő **szeg szigetet jelent**.

Tisza és Maros folyó

Halászok, vadászok, pásztorok

Szeg jelentése: Sziget

4. PPT : a/

- Tisza és Maros folyó
- Halászok, vadászok, pásztorok
- Szeg jelentése: Sziget

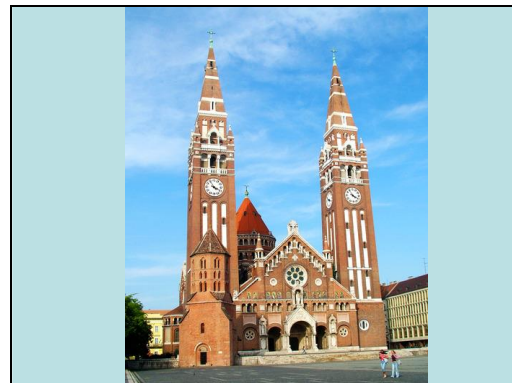
- Téliszalámi és fűszerpaprika
- C-vitamin
- Csemegepaprika
- Szent-Györgyi Albert
- Nobel-díj

- Utak, sugárutak
- 1879-es nagy áradás

- Dóm tér
- Szegedi Szabadtéri Játékok

- Fogadalmi templom
- Tornyai 91 méter magasak

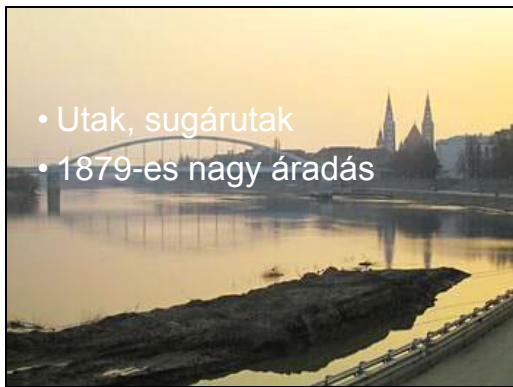
b/

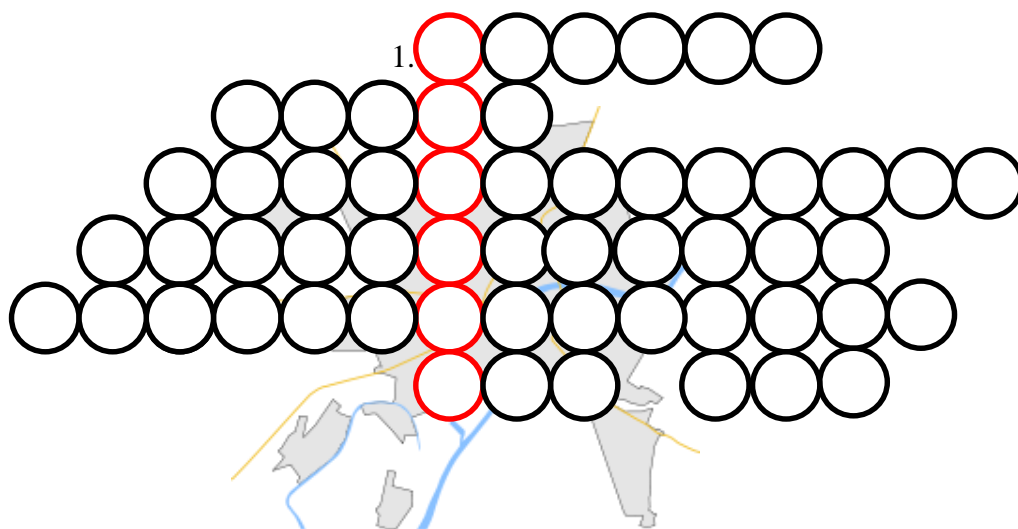
- Tisza és Maros folyó
- Halászok, vadászok, pásztorok
- Szeg jelentése: Sziget

- Téliszalámi és fűszerpaprika
- C-vitamin
- Csemegepaprika
- Szent-Györgyi Albert
- Nobel-díj

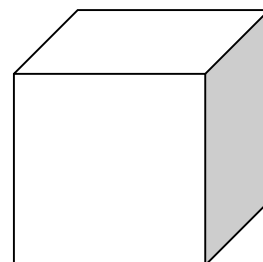

5. Keresztrejtvény: Szeged térképére a keresztrejtvény meghatározásainak köröket rajzolunk.

6. Értékelő-kocka:

1. Otthon azt fogom elmesélni, ...
2. Abban a feladatban éreztem jól magam, ...
3. Számomra az volt a legnehezebb....
4. Sokat segített nekem...

5.Számomra az volt a legkönnyebb...

6. Az volt az új számomra, hogy...

4. Szövegalkotás szóban és írásban

Fejezetünk azért viseli a fenti címet, mert a szóbeli szövegalkotás képezi az írásbeli szövegalkotás (fogalmazás) alapját. A fogalmazás tanítása 3. osztálytól kezdve jelenik meg külön tantárgyként az alsó tagozatosok anyanyelvi nevelésében, de a nyelvi tevékenységek fejlesztésének komplexitása okán már első osztálytól elkezdődik a fogalmazástanítás előkészítése. Az írásbeli közlő- és kifejezőképességet az olvasás, írás, beszédfejlesztés és nyelvtan-helyesírás keretében kezdjük megalapozni. A fogalmazástanítás előkészítő gyakorlatait (fogalmazástechnikai gyakorlatok) a fogalmazástanítás bevezetése után is végezzük. (v.ö.: Adamikné Jászó Anna, 2008)

4.1. Szó-, mondat- és szövegszintű feladatok

A szövegalkotás műveleteinek közvetlen előkészítése során már 1-2. osztályban is végeztetünk a gyerekekkel szó-, mondat és szövegszintű feladatokat. Ezeket a tevékenységeket a fentebb leírtaknak megfelelően az alapozó szakasz további évfolyamain is folytatjuk.

Az alábbiakban először az előkészítő gyakorlatokat tekintjük át.

- *Szósztintű feladatok: szógyűjtések*
  - kép alapján
  - rokon értelmű szavak
  - ellentétes jelentésű szavak
  - szócsaládok
- *Mondatszintű feladatok:*
  - mondatalkotás a gyűjtött szavakkal
  - mondatalkotás képről
  - mondatok sorba rendezése
  - mondatszűkítés
  - mondatbővítés
  - hiányos mondat kiegészítése
  - mondattartalmak vizsgálata, javítása
  - kérdés – válasz
- *Szövegszintű feladatok:*

- Történetalkotás képről, képsorról
- Képek sorba rendezése, kiegészítése
- Történet folytatása
- Más befejezés
- Hiányos párbeszéd pótlása
- Párbeszéd alkotása, dramatizálás
- Tartalom elmondása
- Hiányos szöveg kiegészítése
- Szóismétlések helyett szinonimák

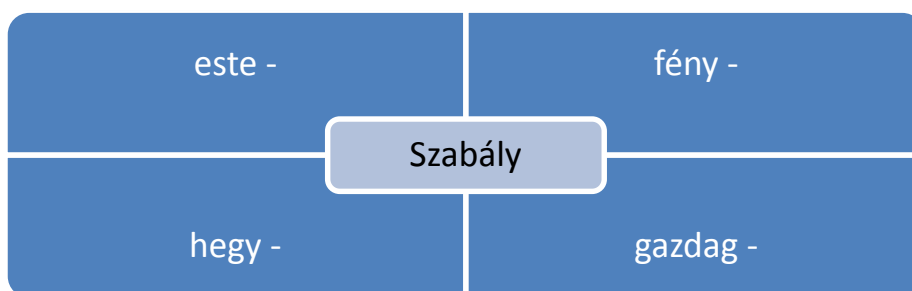
4.2. Kooperatív módszerek a szóbeli és írásbeli szövegalkotás előkészítésének gyakorlatában

Ahogy fentebb már említettük, 1-2. osztályban az olvasás, írás, 2. évfolyamon már a nyelvtan órákba is beilleszthetjük. A feladat megfogalmazása attól függ, hogy hányadik osztályban alkalmazzuk, hiszen egy második osztályostól nem várhatjuk el a szófajok ismeretét, és 3-4. osztályban is csak akkor, ha az adott szófajt már tanulták. A fenti gyakorlattípusokat külön-külön, de egymással összekapcsolva is alkalmazhatjuk.

Először az elsőre nézzünk példákat!

a) Szósztű feladatok:

*Ellentétes jelentésű szavak gyűjtése **Ablak-módszerrel**:* Az alábbi feladatlapot kapja meg a csoport. A szabály helyét üresen hagyjuk. Mind a négy tanulónak be kell írni a saját részébe egy-egy szót. Kisebбекnél először beszéljék meg a csoporttagok a szabályt, nagyobbaknál a feladat elvégzése után, majd írják be röviden a középső részbe. Ennek megfelelően kerüljön a pontos utasítás a feladatlapra! Természetesen az ablak egy-egy részébe nemcsak egy szó kerülhet, hanem akár több is, lényeg, hogy a saját feladatrészét mindenki önállóan oldja meg.

Rokon értelmű szavak és szócsaládok gyűjtése **Kerekasztal**-módszerrel:

- Utasítás a feladatlapon: Kerekasztal-módszerrel folytassátok a megkezdett szósort!
Kétszer menjen körbe a lap! A szabályt közösen fogalmazzátok meg!

megy, sétál,.....

Szabály:.....

- Utasítás a feladatlapon: Kerekasztal-módszerrel folytassátok a megkezdett szósort!
Kétszer menjen körbe a lap! A szabályt közösen fogalmazzátok meg!

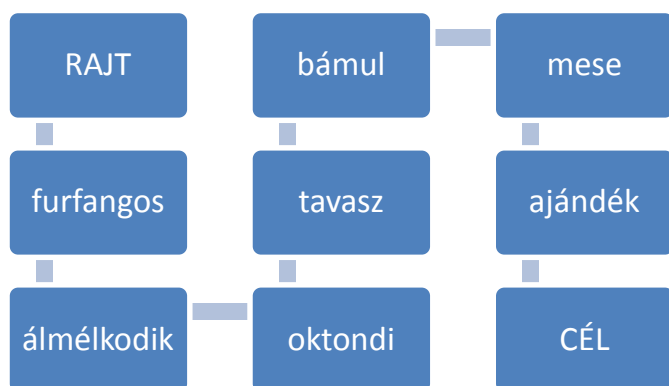
szekrény, asztal,.....

Szabály:.....

Ha már tanulták a szófajokat (itt: főnév, ige), akkor ezt a feladatot kiegészíthetjük úgy, hogy a szabály leírásán túl meg kell nevezniük a szavak szófaját is. A szabály megfogalmazására az ellentétes jelentésű szavaknál leírtak érvényesek.

Szójelentés-magyarázó társasjáték **Szóforgó** alkalmazásával:

- Utasítás a feladatlapon: Játsszatok! A dobókocka értékének megfelelően lépjete a játéktáblán! Magyarázzátok meg a mezőn olvasható szó jelentését a csoport tagjainak! Aki nem tudja a szó jelentését elmondani, a következő körben kimarad a dobásból. Ha olyan mezőre lépsz, amelyik már szerepelt, dobj újra! Az nyer, aki először ér a célba. Célba érni csak pontos dobással lehet!

Természetesen minél több szóból áll a játéktábla, annál tovább tart a játék. **Páros szóforgóval** is játszható. Ebben az esetben csak ketten versenyeznek.

b/ Mondatszintű feladatok:

Mondattartalmak vizsgálata, javítása **Kupaktanács**-módszerrel (A technika páros megbeszélés részét ennél a feladatnál kihagyjuk.):

- Utasítás a feladatlapon: Füllentős mondatok. Állapítsátok meg, mi teszi hamissá az alábbi mondatokat! Tegyétek őket igazzá úgy, hogy csak egyetlen szót változtassatok meg! Írjátok is le! (Van, ahol több megoldás is lehetséges.)

Buksi kutya minden este csontot ebédel. ....

A tulipán tüskéi megszúrhatják az ujjadat. ....

Kinyíltak a hóvirág piros szirmai. ....

(Megoldások:

Buksi kutya minden este csontot vacsorázik. / Buksi kutya minden délből csontot ebédel.

A rózsa tüskéi megszúrhatják az ujjadat. Kinyíltak a hóvirág piros szirmai.)

Mondatbővítés, mondatműködés **Kerekasztal**al:

- Utasítás: Kerekasztal alkalmazásával bővítsétek az alábbi mondatot a kérdések segítségével! Minden kérdés után írjátok le a teljes mondatot!

Kati játszik.

Hol játszik? .....

Kivel játszik? .....

Mikor játszik? .....

Mit játszik? .....

(Minden csoport ugyanezt a feladatot kaphatja, hiszen a megoldások különbözőek lesznek.)

- Utasítás: Kerekasztal alkalmazásával szűkítsétek az alábbi mondatot! Mindenki egy szót hagyjon el úgy, hogy a mondat értelmes maradjon! Mindig írjátok le a teljes mondatot!

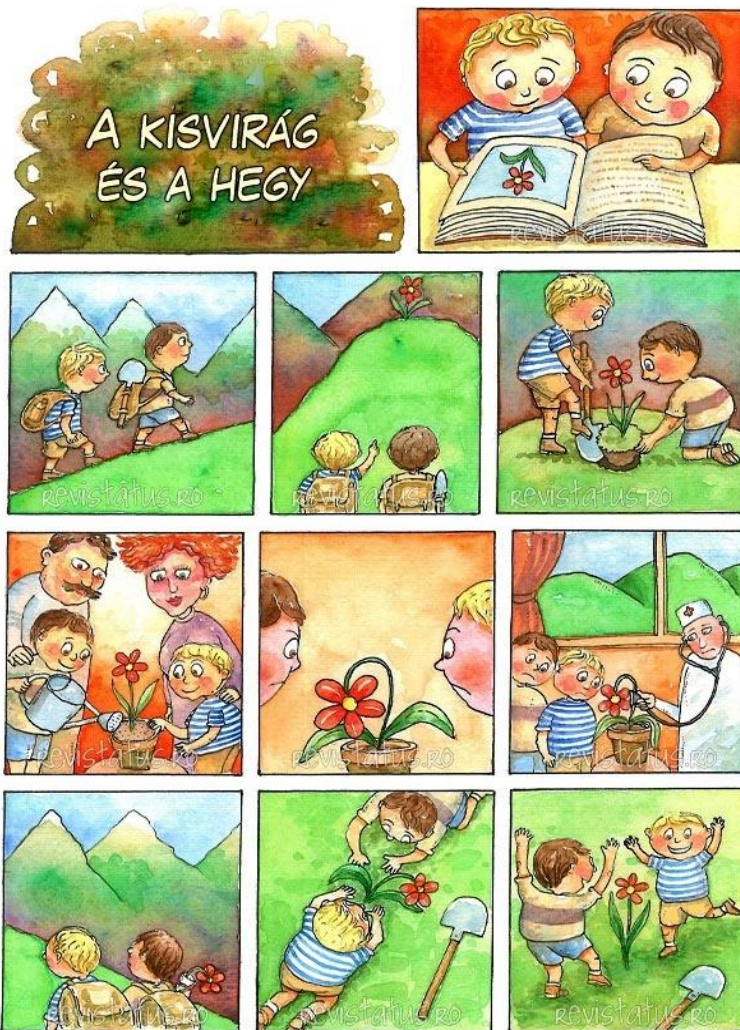
A harapós kutya este hangosan ugat az udvaron.

(A szavak elhagyásának sorrendje különböző lehet, ezért több megoldás is lehetséges, de a mondat magjaként minden esetben csak A kutya ugat - mondat fogadható el.)

c/ Szövegszintű feladatok:

Történetalkotás képsorról **Szóforgóval**:

- Utasítás: Szóforgóval alkossatok történetet az alábbi képsorról!

Párbeszéd alkotása, dramatizálás **kupaktanács** módszerével:

- Utasítás: Figyeljétek meg az alábbi képsort! Beszéljétek meg, majd írjátok bele a szövegbuborékokba, mit mondhattak egymásnak a szereplők! (Ötlet: Szabó Enikő III. évfolyam) Készüljétek fel a történet eljátszására!

Végül nézzünk meg egy példát arra, hogyan lehet összekapcsolni a szó-, mondat- és szövegszintű gyakorlatokat! (Az alapötlet *Barna-Pap Rozália* III. évfolyamos hallgatóé.)

Óravázlat:

Tananyag: Szó-, mondat- és szövegszintű feladatok (2-3. osztály)

Óra eleji szervezés: Az osztályterem falára különböző, de a gyerekek által elérhető helyekre (ha nincs rá mód, a táblára egymás mellé) négy csomagolópapírt teszek fel bluetack-kel, rajtuk lefordítva egy-egy kép- és szókérttya.

RÁHANGOLÁS

1. **Beszédfejlesztés:** Minden csoportnak hoztam egy színes borítékot, letettem az asztalotokra. Nézzetek fel a kivetítőre! Fésűs Éva: Az évszakok című versét

láthatjátok. Akiknek piros színű borítékuk van, azok a piros színű versszakot, akiknek sárga, azok a sárga színűt, akik a kéket, azok a kék színűt, akik a zöldet, azok a zöld színű versszakot olvassák el magukban. Kivetítőn:

AZ ÉVSZAKOK

**Gyorsan jött és ment a nyár;
virágpapucsban szaladt,
telerakta gazdagon
a gyümölcsös kosarat.**

**Szélcipőben jött az ősz,
fázós fák alatt osont,
míg a gazda szüretelt,
lepergett a sárga lomb.**

**Hócsizmában jött a tél,
nagy pehelybatyut cipelt;
megcsúszott a tó jegén,
fehér lett a rét, a kert.**

**Mezítláb jött a tavasz,
s akkora csodát csinált,
hogy kinyílt a gólyahír,
s kikeltek a kislibák!**

Most olvassuk fel csoportonként karban a versszakokat! Minden színnél intéssel jelzem a kezdést.

2. **Asszociáció kép alapján:** Bontsátok ki a borítékokat, és mindenki húzzon belőle egy-egy képet!

A borítékok az alábbi képeket rejtik:

Figyeljétek meg a saját kis képeteket! Írjátok rá a képetek hátuljára, melyik évszak jutott eszetekbe róla!

3. **Ellenőrzés:** A csomagolópapír képeit, melyek megegyeznek a kis képekkel, felfordítom. Ugyanígy teszek a szókártyákkal is, így láthatóvá válnak az évszakok nevei.

JELENTÉSTEREMTÉS

1. **Célkitűzés:** A mai órára sok érdekes feladatot hoztam nektek az évszakokkal kapcsolatban.
2. **Szakértői csoportok alakítása:** Megkérlek benneteket, hogy üljetek át ahhoz az asztalhoz, amelyiken az a színű boríték van, amelyik a kis képeteken látható évszak színe! Annak az évszaknak lesztek most a szakértői.
3. **Színek:** Színezzétek ki a saját kis képeteket olyan színekkel, amelyek az adott évszagról jutnak eszedbe! Három perctek van erre. Csengővel jelzem, ha lejárt az idő.
4. **Plakát technika alkalmazása szószintű feladathoz:** Egy csoporttag jöjjön ki minden csoportból, és vigye el az asztalukra a csomagolópapírt. Az lesz a feladatotok, hogy írjatok rá a csomagolópapírra annyi szót az évszakotokhoz kapcsolódóan, amennyi csak eszetekbe jut! Felteszek a táblára szókártán olyan kérdéseket, melyek segíthetnek a feladat megoldásában: Ki? Mi? Milyen? Mit csinál? Mi történik? Öt perctek van rá. Csengőszóra abba kell hagyni az írást.
5. **Képtárlátogatás:** Tegyük vissza a papírokat a falra/táblára! Képtárlátogatással tekintsétek meg egymás munkáját! Értékeljétek a feladatot arra alkalmas jellel vagy szóval! Csengővel jelzem, ha tovább kell haladni.
6. **Mondatszintű gyakorlat Füllentős-módszerrel:** Üljetek le a szakértői asztalaitokhoz. Mindenki írjon le a füzetébe a csoport évszakjával kapcsolatosan egy igaz és egy hamis állítást! Használjatok az általatok gyűjtött szavakból mindkét mondatban legalább egyet-egyet! Négy perctek van a munkára. Ha jelzem, hogy lejárt az idő, egyenként olvassátok fel a többieknek a mondataitokat! A többi tag állapítsa meg, melyik az igaz és melyik a hamis állítás!
7. Menjetek vissza **az eredeti csoportotokhoz!** Számoljatok be a többieknek a szakértői csoportban végzett munkáról! Nagyon figyeljétek, mit mondanak el a többiek, mert szükségetek lesz rá! Három perctek van erre.

REFLEKTÁLÁS

1. **Páros szóforgó:** Cseréljétek ki páronként a kis lapjaitokat! Mondjátok el gondolataitokat 1-1 percben párotoknak a kezetekben levő lapon ábrázolt évszagról! Párotok – mint szakértő – figyeljen és egészítse ki az elhangzottakat, ha szükséges!

2. **Szövegszintű gyakorlat** önálló munkában: Írj egy négy összefüggő mondatból álló szöveget a nálad lévő évszokról! (Tehát nem arról, amelyikben szakértő voltál.) Használd a csomagolópapíron lévő szavakat is! Öt perced van a munkára!
3. **Ellenőrzés:** Adjátok vissza egymásnak páronként az eredeti lapotokat, majd mindenki tegye vissza színes borítékba! Vegyetek ki egyet! Akinek a képét kihúzzátok, az fogja felolvasni az osztálynak a szöveget, amit írt. Ha a következő csoport olyan évszakot húz, ami már szerepelt előtte, újat kell húzni.
Halkabb vagy hangosabb tapssal fejezzétek ki, mennyire tetszettek az egyes fogalmazások.
4. **Az óra értékelése véleményvonallal:**
  - Tanulói: Helyezd el a táblára rajzolt véleményvonal megfelelő helyére a saját lapodat úgy, hogy az tükrözze az érzéseidet a mai órával kapcsolatban! (A véleményvonal két végpontjához + és – jeleket teszek.)
  - Tanítói
5. **Óra végi szervezés**

4.3. Az írásbeli szövegalkotás (fogalmazás) gyakorlattípusairól

A fogalmazástanítás céljának tekintjük, hogy felkészítsük a tanulókat a mindennapi kommunikációs igényeket kielégítő szövegalkotásra. A fogalmazás elkészítéséhez mozgósítani kell az összes anyanyelvi készséget (Adamikné Jászó Anna 2008), vagyis a rögzítés technikai, helyesírási, stilisztikai normái és a kifejezendő tartalom közötti tudatos figyelemmegosztásra van szükség. Szükséges az is, hogy a diákok birtokába jussanak az írásos gondolatközlés speciális ismereteinek és készségeinek, illetve képesek legyenek a már meglevő ismereteik és készségeik hasznosítására, továbbfejlesztésére az írásos kommunikációban.

Itt most nem térünk ki a fogalmazástanítás módszertanának minden szegmensére, hiszen ezek fellelhetők az aktuálisan használt tantárgy-pedagógia könyvekben (v.ö.: Adamikné Jászó – Kálmánné Bors – Kernya – H. Tóth 2001, Adamikné Jászó Anna 2008).

A fogalmazási gyakorlattípusok a következők lehetnek:

- szövegelemzési
- fogalmazás-előkészítő
- műfajmegismerő
- szövegszerkesztési

- szövegkidolgozási
- szövegjavító gyakorlatok. (Antalné Szabó Ágnes 2000)

4.4. Szövegalkotási óra vázlata

Alsó tagozaton az elbeszélés (3. osztály) a leírás, a jellemzés és a levél (4. osztály) azok a fogalmazási műfajok, amelyek a megismerés középpontjában állnak. A különböző kerettantervek (és tankönyvkiadók) ebben egységesek. A tájékoztató sajtóműfajok közül a hír is szerepel mindegyikben. Egyéb szövegek esetében (képeslap, levelezőlap, meghívó, értesítés, hirdetés, stb.) már nem azonos a kép. Öröndetes viszont, hogy a kor követelményeinek megfelelően megjelenik a fogalmazási ismeretek között az elektronikus levél, az SMS (Short Message Service, szó szerint rövidüzenet-szolgáltatás) is.

A fenti fogalmazási műfajok közül tapasztalataink szerint legnehezebb a *leírás* készítése és az azzal kapcsolatos tartalmi, szerkesztési, stilisztikai követelmények elsajátítása.

Ezért is esett a választásunk a tárgyak leírására annak bemutatására, hogyan lehet kooperatív technikák alkalmazásával, de a tanítás induktív menetének betartásával könnyen, élményszerűen feldolgozni a témát.

DVD-mellékletünkben **Kocsis Csilla** szakvezető tanító ugyanezen tananyagot feldolgozó óráját tekinthetik meg annak illusztrálására, hogy korszerű módszerek felhasználásával milyen megközelítésekben járható körbe az azonos téma. (4. DVD)

Óravázlat

Tananyag: Tárgyak leírása (4. osztály)

Óra eleji szervezés:

Felelősök választása csoportonként: *íródeák, szóvivő, futár, csendfelelős*

RÁHANGOLÁS

1. Előismeretek mozgósítása:

a/ Kupaktanács: Keressétek meg önállóan a kakukktojást a táblán látható fogalmazáscímek között! Utána tartsatok *kupaktanácsot*! A közös véleményt a szóvivőktől kérem!

Címek nagyméretű szókártyákon a táblán:

*BUKSI A TISZA-PART CSODÁLATOS NYARALÁS A HÓVIRÁG BUKSI
AZ ÉN BARÁTOM KEDVENC JÁTÉKOM*

Megoldás: A csodálatos nyaralás *elbeszélés*, a többi *leírás*.

b/ Venn-diagram készítése csoportonként csomagolópapírra: elbeszélés és leírás összehasonlítása.

c/ Képtárlátogatással ellenőrzik egymást a csoportok.

2. **Ki vagyok én?:** Figyeljétek meg, mi mindent mondok el magamról, amiből ki tudod találni, ki vagyok én!

Tanító: *A számítógéphez tartozom. Alakom lapos téglá, de annál nagyobb vagyok. Színem általában szürke vagy fekete. Kemény műanyagból készültem. Betűk, számok és egyéb jelek találhatók rajtam. Áram nélkül nem működöm.*

Megoldás: számítógép billentyűzete

Minden csoport húz egy szókérttyát, melyen a következő szavak egyike olvasható: *mobiltelefon, pingpongasztal, karóra, farmernadrág, korcsolyacipő.*

Feladat: Rövid csoportmegbeszélés után a csoportszóvivő bemutatkozik. A többi csoportnak kell kitalálnia, ki ő?

3. **Beszélgetés:** Milyen nagy szócsaládhoz tartoztak ezek a dolgok? – tárgyak
Miért tudtátok kitalálni, melyik tárgyat mutatták be a csoportok? – elmondták, hogy néz ki; tulajdonságok
4. **Célkitűzés:** A mai órán a tárgyak leírásával foglalkozunk.

JELENTÉSTEREMTÉS

1. **Ismerkedés az indukciós szöveggel:** Az asztalokra tett borítékokból vegyék ki a lapokat, mindenkinek jut egy. Olvassátok el önállóan a lapon lévő szöveget és írjátok találó címet a pontozott vonalra! Színes ceruzával készítsétek rajzot arról, amit bemutat!

Szöveg:

.....

Ezt a játékot a testvéremtől kaptam. Alakja gömbölyű. Elfér a tenyeremben is. Gumiból készítették, felülete sima. Narancssárga színben pompázik, melyet vékony fekete és fehér csíkok díszítenek. Ha lepattintom a földre, magasra ugrik. Nagyon szeretek játszani vele.

2. **Az indukciós szöveg elemzése:**

a/ **Beszélgetés:** Milyen tárgyat mutat be a szöveg? – Labdát.

Milyen címet adtál? – Néhány meghallgatása.

Emeljétek fel a rajzotokat! Mit vesztek észre? – Hasonlítanak.

Miért tudtátok lerajzolni? – Tulajdonságok.

b/ **Szerkezeti elemzés:** Kivetítjük a szöveget.

Mit vesztek észre, ha ránéztek? – Nincs tagolva.

Kupaktanács: Beszéljétek meg a csoportotokkal, hogyan lehet tagolni ezt a leírást a tanult szerkezeti egységekre. Jelöljétek a lapotokon is.

Ellenőrzés: kivetítővel. Értékelés.

Az én kedvencem

Ezt a játékot a testvéremtől kaptam.

Alakja gömbölyű. Elfér a tenyeremben is. Gumiból készítették, felülete sima. Narancssárga színben pompázik, melyet vékony fekete és fehér csíkok díszítenek. Ha lepattintom a földre, magasra ugrik.

Nagyon szeretek játszani vele.

- Tegyük fel a táblára is szókétyákkal a szerkezeti egységek nevét!

BEVEZETÉS	TÁRGYALÁS	BEFEJEZÉS

c/ **A szerkezeti egységek tartalmi elemzése:**

- Mit tartalmazhatnak az egyes részek?
- Tegyük fel szókétyákkal!

BEVEZETÉS	TÁRGYALÁS	BEFEJEZÉS
•TÉMAVÁLASZTÁS	•BEMUTATÁS	•ÉRZELEM, VÉLEMÉNY

- **Kupaktanács:** Minden csoport húzzon tőlem egy szókétyát! Gondoljátok végig önállóan, beszéljétek meg, majd húzzátok alá véleményeteknek megfelelően a szöveg

azon mondatát, amelyik megfelel a szókétyátoknak! A közös megoldást a szóvivőktől kérem!

Szókétyák: *alakja, mérete, színe, anyaga, egyéb jellemzői*

Ellenőrzés: A futárok hozzák ki a csoport szókétyáját, és tegyék a helyére!

A szóvivők mondják el, melyik mondatot húzták alá. Mindig a következő csoport értékel.

Megoldás:

alakja: Alakja gömbölyű.

mérete: Elfér a tenyeremben is.

színe: Narancssárga színben pompázik, melyet vékony fekete és fehér csíkok díszítenek.

anyaga: Gumiból készítették, felülete sima.

egyéb jellemzői: Ha lepattintom a földre, magasra ugrik.

Tábla:

BEVEZETÉS	TÁRGYALÁS	BEFEJEZÉS
<ul style="list-style-type: none"> • TÉMAVÁLASZTÁS	<ul style="list-style-type: none"> • BEMUTATÁS • alakja • mérete • anyaga • színe • egyéb ismertetőjegyei	<ul style="list-style-type: none"> • ÉRZELEM, VÉLEMÉNY

REFLEKTÁLÁS

1. **Írás**: Gondolj valamilyen egyszerű tárgyra! Írj róla a táblai vázlat segítségével egy rövid leírást. Munkádban ne szerepeljen a tárgy konkrét neve. A cím helyét hagyd üresen!
2. **Rajz**: Cseréljétek ki a párotokkal a lapjaitokat! Olvassátok el társatok leírását! Adjatok neki címet! Végül rajzoljátok le a pároto bemutatása alapján a tárgyat!
Páros szóforgóval cseréljétek ki gondolataitokat egymás munkájával kapcsolatban!
3. **Házi feladat**: Válassz az alábbi témák közül és készíts leíró fogalmazást!

1. Kitalált tárgy: Képzeld el, milyen tárgy lehet, aminek a neve *pucóka*. Mutasd be!
  2. Mutass be egy számodra fontos tárgyat!
4. **Óra végi értékelés:**
- tanulói:
Egyetértés-játék: Fejezzétek be a következő mondatokat úgy, hogy mindannyian egyet tudjatok érteni vele: *Egyetértünk abban, hogy a mai óra.....*
Egyetértünk abban, hogy a mai óra nem.....
  - tanítói

5. Anyanyelvi tapasztalatok szerzése

5.1. A nyelvtantanítás dilemmái

Az ismeretközpontú oktatásról a kompetenciaalapú oktatásra való áttérés helyessége vitathatatlan. Ez azt jelenti, hogy ne tanítsunk nyelvtani ismereteket? Vagy igen, de kevesebbet? Mi határozza meg a nyelvtani anyag kiválasztását? Többek között ezek a kérdések vetődnek fel, ha a nyelvtantanítás dilemmáiról esik szó.

Természetesen az anyanyelvi kompetenciák birtoklásának egyik feltétele, hogy nyelvtani ismeretekkel is rendelkezzenek tanulóink. A nyelvtani anyag kiválasztását azonban a gyakorlat, az anyanyelvi tapasztalatszerzés oldaláról kell megközelíteni, illetve a helyesírástanítás és a beszédfejlesztés szempontjainak kell meghatározni. Kíváncsú olyan korszerű módszertani elvek betartása, mint a tanulói aktivitás elve. A tanulókat rá kell vezetnünk az ismeretekre, felfedeztetjük velük a dolgokat. (Adamikné Jászó Anna 2001) Ez teljes mértékben releváns a cselekvéses tanulással, a kooperatív módszerek alkalmazásával. Legtöbb iskolában ez nyelvtan órák keretében, de a kompetenciaalapú oktatásnak megfelelően egyre inkább a nyelvi tevékenységek komplex fejlesztésébe integrálva történik. Sejtes Györgyi ezzel kapcsolatosan így fogalmaz: „A kisiskolásoknak nyelvtan esetében nem a leíró magyar nyelvtan rendszerére épülő ismereteket kell megtanulniuk, nem nyelvtani fogalmakat kell elsajátítaniuk, hanem problémamegoldó feladathelyzetekből kiindulva sokrétű tapasztalatszerző tevékenység során kell jutniuk elemi szintű anyanyelvi ismeretekhez.” (Sejtes Györgyi 2006)

5.2. Anyanyelvi óra

A következőkben példát mutatunk be a kooperatív tanulásszervezést alkalmazó nyelvtan órára és a komplex anyanyelvi órára egyaránt. A DVD-melléklet órarészletei bepillantást engednek az ilyen típusú órák gyakorlati megvalósításába is.

Az alábbi órából a **Diákkvartett**, a **Szakértői mozaik** és az **Óra végi értékelés** látható az 5. DVD-n.

Lódiné Szabó Katalin szakvezető tanító 2. osztályos nyelvtan óráján készült részlettel pedig azt kívánjuk bizonyítani, hogy már ezen az évfolyamon is rutinosan és nagy örömmel dolgoznak a gyerekek kooperatív csoportokban. (5. DVD)

5.2.1. Új ismeretet feldolgozó óra

Óravázlat 4. osztály

Tananyag: Az ige feltételes módja (Dr. Galgóczi Lászlóné: Magyar nyelv kisiskolásoknak 4. osztály, Mozaik Kiadó, Szeged 2008)

RÁHANGOLÁS

1. Hangsúlygyakorlat (Közvetett ismerkedés az indukciós szöveggel):

a/ Olvassátok először magatokban Kányádi Sándor: Hogyha lovam volna című versét!

Kivetítőn:

Hogyha lovam volna,
zabbal abrakolnám,
kocsiba, szekérbe
soha be nem fognám.

Zabla helyett elég
volna egy kötőfék,
nyerget se tennék rá,
sarkantyút se kötnék.

Szörén ülném én meg,
s tudom, egy jó szóra
még a tengeren is
egyből átugorna.

(Kányádi Sándor: Hogyha lovam volna)

b/ Olvassuk el hangosan együtt!

c/ Ki vállalná, hogy egyedül is felolvassa?

d/ Még egy szép versünk van a költőtől, a címe: Ha a napnak. Olvassátok el először ezt is magatokban!

Kivetítőn:

Ha napnak lába volna,

bizonyára gyalogolna.

Ha pedig keze is lenne,

akkor ő is cipekedne,

s leülne, ha elfáradna,

ide mellénk, a kis padra.

Kérges kezét térdre ejtván,

merengne a holdas estén.

Úgy várná be, szépen ülve,

hogy őt a föld megkerülje. (Kányádi Sándor: Ha a napnak)

2. **Némajáték és szoborjáték:** Álljanak fel a csoportok! Most én olvasok! Mutassák be a csoporttagok némajátékkal a hallott verssorokat! Tégy úgy, mintha te lennél a nap! Varázspálcával érintésre válj szoborrá! A második vers 8. soráig két sort olvasok minden csoportnak. Ha már mindenki szobor, leülnek.

3. **Előismeretek mozgósítása:**

a/ Mit csináltatok, mielőtt szoborrá változtattalak benneteket?

1. *csoport: gyalogoltunk*

2. *csoport: cipekedtünk*

3. *csoport: leültünk*

4. *csoport: térdünkre ejtettük a kezünket, merengtünk.*

b/ Milyen szófajúak ezek a szavak? – *Igék.*

c/ **Diákkvartettel** idézzük fel a legfontosabb információinkat az ígéről! – *számozás 1-4-ig csoporton belül.*

Kérdések:

1. Mit fejez ki az ige?
2. Mit mutatnak meg az igei személyragok?

3. Mi a jelen idő jele?
4. Mi a múlt idő jele?
5. Milyen szerkezettel fejezhetjük ki a jövő időt?
6. Mit fejez ki az ige kijelentő módja?
7. Mi a kijelentő mód jele?
8. Milyen igeidőkben állhatnak a kijelentő módú igék?

Értékelés: 😊 a jó választ adó csoportoknak.

4. Célkitűzés:

Ma újabb információkkal gazdagodunk: megismerkedünk a feltételes módú igékkel, választ keresünk arra, miért így nevezzük őket, van-e alaki jelölőjük, (röviden jelük), és ha igen, akkor mi az.

Jelöljük röviden a táblán szókártyákkal a *problémát*, melyre megoldást keresünk! – *fűzetbe is írjuk*.

Szókártyák a táblán:

FELTÉTELES MÓDÚ IGÉK

MIÉRT?

JELE?

JELENTÉSTEREMTÉS

1. „Színes” *szakértői mozaik* alkalmazása az új ismeretek feldolgozására

a/ Alakítása: Színükkel lefelé fordított papírkorongokat készítettem ki az asztalra. Mindenki húzzon egyet! Nézzétek meg, milyen színt húztatok! A csoportasztalokra odakészítettem a színes lapokat. Foglaljatok helyet a könyvetekkel és a ceruzáttal együtt annál az asztalnál, amelyiknek a színét kihúztátok!

b/ Elhelyezkedés a szakértői csoportokba.

c/ Feladat ismertetése: Minden asztalra odakészítettem minden csoportagnak egy-egy feladatlapot. Mielőtt megnéznétek, olvassátok el ismét a verseket! A tankönyv 56. oldalán találjátok meg őket. Utána oldjátok meg közösen a feladatokat! Vigyázzatok! Nem elég a feladatot megoldani, meg kell arról is győződnötök, hogy mindenki tovább tudja majd adni, amit tanult!

Az ige feltételes módja

Érzelmeket kifejezően olvasd fel a verseket!

*Ha a napnak lába volna,
bizonyára gyalogolna.
Ha pedig keze is lenne,
akkor ő is cipekedne,
a leülne, ha elfáradna,
ide mellénk, a kis padra.
Kétség kezei tényleg ejtve,
merengne! a holdat ezén.
Úgy várná be, szépen álna,
hogy ő a föld megkerülje.*
(Könyvtár Sándor: Ha a napnak)

1. mondat: elgondolkodik

*Hogyan lehetne volna,
zabba aludhatnánk,
kacsiha, székeltbe
valha be nem foghatna.
Zabba helyett elég
válna egy kenyér,
nyerges se tessék rá,
sarkantyú se kötnek.
Szóval állom én meg,
a tudom, egy jó szóra
még a tengeren is
egyedül átgázolom.*
(Könyvtár Sándor: Hogyan lehetne volna)

2. mondat: lovak megrázza hasait a karamánglyok

Beszélgessetek a versekről! Mutassátok be a map és a költő ábrázolását!

Mit fejeznek ki a versek? Figyeld meg az igéket!
Vágyat, kívánságot fejez ki az igealak: volna, abrakolnám, be nem foghán, tennék rá, kötnék, ülném, átugorna, gyalogolna, lenne, cipekedne, leülne, elfáradna, merengne, várná be.

Mikor teljesülhetnek a vágyak, a kívánságok? Mondd el a versek alapján!
Az óhaj, a kívánság, a vágy megvalósulása valamilyen feltételtől függ. Az igeik feltételes módúak.

Mi a feltételes mód alaki jelöltje? Vizsgáljuk meg a versek néhány igéjét!

abrakol [ná] m → abrakol (ige fő) + ná (a feltételes mód jele) + m (E/L, igri személyrag)

köt [né] k → köt (ige fő) + né (a feltételes mód jele) + k (E/L, igri személyrag)

gyalogol [na] → gyalogol (ige fő) + na (a feltételes mód jele)

leül [ne] → leül (ige fő) + ne (a feltételes mód jele)

Jegyezd meg!
A feltételes mód a cselekvés, történés, létezés vagy állapot valamilyen körülménytől való függését, óhajtott vagy bizonytalan voltát fejezi ki.
A feltételes mód alaki jelöltje: a -na, -ne, -ná, -né jel.

Melyik ige feltételes módja a volna és a lenne a versekben?
volna – a van ige feltételes módja
lenne – a lesz ige feltételes módja

Feladatok

1. Mi lehet a képen látható fiú vágya? Írd le néhány mondatban!
2. Írd le az alábbi igéket feltételes módban, karikázd be a módjelet!
kérlek, írj, ál, olvasom, fáj, számolj, ad, megy
3. a) Olvasd el a verset! Írd le a feltételes módú igéket! Írd át két színi ceruzával az ige-mód jelet!

*Ez a nő, ha ennyien lenne,
mindennap fürdőznék benne.
A Felső Nyári áruháza
leáznék a fenekére.
Csigagátnak sok szép halat,
biztatnám a békák karát.
Fészékem a habok fölött,
ugratnám a vízbe békát.*

*Hírd-karosszékben álva
rák ellőjét kőszőrelőm.
A sós kőzött, ahogy híg ott,
bámulom a vízgyököt.
Ha ez a nő ennyien lenne,
Nap, Hold szelében menné benne.
Dédelgetsem én naphosszat!
– boldog lenne minden moszat!*
(Farkas István: Kősző: Déd a kősző)

b) Válaszd ki azt a részt, amelyik legjobban tetszik! Mireld le! Rajzolj hozzá képet!
4. Ha lenne egy lovad, mit csinálnál vele? Írj róla öt mondatot!
5. Csoportokban dolgozzatok! Mit tennétek, hogy minden gyerek boldog legyen a Földön? Írjatok egy rövid szíveteg!

d/ Feladatok megoldása és tanulás.

Csoportfeladatok:

Pirosak:

a/ Olvasd el a tankönyv 56. oldalán a *Mit fejeznek ki...* kezdetű részt! Válaszolj: Mit fejeznek ki a versek igéi? *Húzd alá* a könyvben a választ! Az olvasottak alapján egészítsd ki a mondatot!

A versek igéi ..... , ... fejeznek ki.

b/ Melyik állítást tartod *igaznak* a felsorolt igékre? *Húzd alá!*

1. A feltételes módú igéknél a cselekvés, történés, létezés végbemenetele bizonytalan.
2. A feltételes módú igéknél a cselekvés, történés, létezés biztosan végbemegy.

Tankönyv 56. oldal:

Mit fejeznek ki a versek? Figyeld meg az igéket!

Vágyat, kívánságot fejez ki az igealak: volna, abrakolnám, be nem foghán, tennék rá, kötnék, ülném, átugorna, gyalogolna, lenne, cipekedne, leülne, elfáradna, merengne, várná be.

Zöldek:

a/ Olvasd el a tankönyv 56. oldalán a *Mikor teljesülhetnek...* kezdetű részt! Mitől függ a gyerekek vágyainak teljesülése? *Húzd alá* a választ! Az olvasottak alapján egészítsd ki a mondatot!

A cselekvés, történés, létezés megvalósulása valamilyen .....
függ.

b/ Töltsd ki a táblázatot a versek alapján! Példa az 1. sorban!

Vágy, kívánság	A teljesülés feltétele
gyalogolna	Ha lába volna
	Ha keze is lenne
abrakolnám	

Tankönyv 56. oldal:

Mikor teljesülhetnek a vágyak, kívánságok? Mondd el a versek alapján!

Az óhaj, a kívánság, a vágy megvalósulása valamilyen feltételtől függ. Az igék **feltételes módúak**.

Kékek:

a/ Tanulmányozd a tankönyv 57. oldalán fent a *Mi a feltételes mód...* kezdetű részt! **Mi a feltételes mód jele? Írd ide!**

.....

b/ Írj ide a versekből *még egy* feltételes módú igét! Karikázd be pirossal a feltételes mód jelét!

.....

Tankönyv 57. oldal:

Mi a feltételes mód alaki jelölője? Vizsgáljuk meg a versek néhány igéjét!

abrakol + ná + m: → abrakol (ígető) + ná (a feltételes mód jele) + m (E/1. igei személyrag)

köt + né + k: → köt (ígető) + né (a feltételes mód jele) + k (E//1. igei személyrag)

gyalogol + na: → gyalogol (ígető) + na (a feltételes mód jele)

leül + ne: → leül (ígető) + ne (a feltételes mód jele)

Sárgák:

a/ Tanulmányozd a tankönyv 57. oldalán fent a *Mi a feltételes mód...* kezdetű részt!
Karikázd be az olvasottak alapján az **igaz** állításokat!

1. A feltételes mód jele az *ígezőhöz* (szótőhöz) kapcsolódik.
2. Az igei személyrag a feltételes mód jele *után* áll; lezáró szerepe van.
3. Az igei személyrag a feltételes mód jele *előtt* áll.

b/ Írj ide a versből *még egy* olyan feltételes módú ígét, melynél a *feltételes mód jele után igei személyrag is* áll! Karikázd be pirossal a feltételes mód jelét!

.....

Tankönyv 57. oldal:

Mi a feltételes mód alaki jelölője? Vizsgáljuk meg a versek néhány igéjét!

abrakol + ná + m: → abrakol (ígező) + ná (a feltételes mód jele) + m (E/1. igei személyrag)

köt + né + k: → köt (ígező) + né (a feltételes mód jele) + k (E//1. igei személyrag)

gyalogol + na: → gyalogol (ígező) + na (a feltételes mód jele)

leül + ne: → leül (ígező) + ne (a feltételes mód jele)

e/ Visszatérés az eredeti csoportba. Saját csoport megtanítása a szakértői csoportban tanultakra.

f/ Tanultak ellenőrzése: Minden „színnel” kapcsolatban egy-egy kérdés, de bárkit szólítunk, tudnia kell a választ.

Értékelés: 😊

REFLEKTÁLÁS

1. Ellenőrzés párban: Felismerési gyakorlat

A tankönyv 57. oldalán a 3/a feladatot oldjátok meg **Ellenőrzés párban** módszerével! Először a pár egyik tagja dolgozik, a másik figyel, segít, utána szerepet cserélnek. Versszakonként (2 soronként) váltsatok! Az első oszlop az 1-3. csoporté, a második oszlop a 2-4. csoporté. Ha készen vagytok, a csoport ellenőrizzen először!

Értékelés: 😊

2. **Kerekasztal** módszerrel alakítsátok át a tankönyv 57. oldalán a 2. feladat kijelentő módú igéit feltételes módúvá! – Átalakítás

kérek – *kérnék, kérném*; írsz – *írnál, írnád*; ül – *ülne, ülné* olvasnak – *olvasnának, olvasnák*; fúj – *fújna, fújná*; számolsz – *számolnál, számolnád*; ad – *adna, adná*; megy – *menne*

Értékelés: 😊

3. **Szóforgó:** Önálló létrehozás

Képzeld azt, hogy *tengerparton* (1. és 3. csoport), ill. *havas hegyoldalon* (2. és 4. csoport) lennél!

Mit csinálnál ott? Fejezd ki csak feltételes módú igékkel! Kétszer menjen körbe a forgó!

Értékelés: 😊

4. Válasz az óra elején felvetett problémákra: **kupaktanács** módszerével. Mi lenne az az egyetlen szó, amivel röviden válaszolhatunk a feltett kérdésre? Mi a feltételes mód jele?

Ellenőrzés: szókártyák táblára rakása.

Szókártyák a táblán:

MIÉRT?

JELE?

FELTÉTELES MÓDÚ IGÉK

FELTÉTEL

-na, -ne, -ná, -né

5. Házi feladat: tankönyv 57. oldal 4. feladat

6. **Óra végi értékelés:**

- *tanítói*: dicséret, csoportonként a mosolygó fejecskék összeszámolása.

- *tanulói*: Értékelő saláta segítségével mondjatok véleményt a mai óráról!

A saláta egyenként lefejtett „levelein” a következő mondatok várnak befejezésre:

1. A mai órán megtanultam, hogy ...
2. A mai óra ...
3. A mai órán a csoport tagjai...

4. A mai órán a tanító néni/bácsi...
5. A mai órán én...
6. Jó volt párban dolgozni, mert...

(„Értékelő saláta”: zöld papírlapokra ráírjuk a befejezendő mondatokat, majd a lapokat egymásra gyűrjük olyan módon, hogy azok egyenként levehetőek és együttesen salátaformájúak legyenek.)

5.5. Szövegértés – szövegalkotás – anyanyelvi tapasztalatszerzés: a nyelvhasználati módok komplex fejlesztése

Végezetül azt kívánom bemutatni, hogyan történt egy verses mese, Romhányi József: A róka és a holló (téma és variációk) feldolgozása, mely a kompetenciaalapú oktatásnak megfelelően a *szófajok* vonatkozásában *anyanyelvi tapasztalatok gyűjtésével*, tudatosításával, (*Szavak és toldalékok, igeidők*) kapcsolódó tevékenységként pedig technika órán fekete és fehér holló álarcok, valamint színes gyurmából különféle méretű, hurkapálcára felszúrt sajtformák elkészítésével társult.

Elöljáróban el kell mondanom, hogy ezt az órát megelőzően a gyerekeknek már voltak bizonyos előismereteik. Találkoztak Romhányi József nevével, amikor *Nyúliskola* c. versét tanulták; szó volt a *Szamárfül*-kötetről, ill. A Mézga család, a Kérem a következőt! című rajzfilmekről is. Korábbi *Mesekörükben* pedig meghallgatták Aesopus: A róka és a holló c. meséjét. A feladatok mennyisége soknak tűnik, de a csoportmunkában rutinos, jó képességű osztállyal megvalósítható. Hagyhatók el belőle feladatok, de semmiképpen sem az anyanyelvi tapasztalatszerzésre vonatkozóak. A könnyebb követhetőség okán csak a szöveg került a mellékletbe, a többi feladatkártyát az óra adott mozzanatánál szerepeltetjük.

Óravázlat

Tananyag: Romhányi József: A róka és a holló (téma és variációk) Megjelent: Földvári Erika: Olvasókönyv negyedik osztályosoknak. Mozaik Kiadó, Szeged, 2008. 21-23.
(Melléklet 1.)

Kompetenciafejlesztési feladatok:

Anyanyelvi kommunikáció:

- Szövegértés, szövegvizsgálat a vers alapján
- Szóbeli és írásbeli szövegalkotás gyakorlása

- Nyelvileg igényes és helyes beszéd, a megfelelő artikulációra alkalmazása
- A szituációnak megfelelő beszédstílus gyakorlása; érzelmi törekvések kifejezése
- Megadott szófajok felismerésének gyakorlása
- Verstani ismeretek felidézése
- Kommunikációs kifejezőkészség (szóbeli, írásbeli, nonverbális) fejlesztése
- Nyelvhasználati módok komplex fejlesztése
- Szókincs bővítése
- Adekvát hangsúly és hanglejtés

Hatékony, önálló tanulás:

- Megfigyelőképesség és kreativitás fejlesztése
- Tény, adat, információ azonosításának gyakorlása
- Az oksági viszonyok, érvek, ellenérvek feltárása
- A szövegben implicit módon meglévő válasz feltárása következtetéssel
- Értelmezés, összegzés a szöveg alapján
- Memória- és figyelemfejlesztés
- Kreatív gondolkodás fejlesztése
- Logikus gondolkodás fejlesztése
- Önálló tanulási képesség fejlesztése

Szociális- és állampolgári kompetencia:

- Fegyelmezett munkavégzés
- Egymás meghallgatása
- Hatékony együttműködés
- Odafigyelés egymásra csoportmunka közben
- Empátia fejlesztése
- Az életben való jártasság kialakítása

Didaktikai feladatok:

- ráhangolás, motiváció
- célkitűzés
- analízis, szintézis
- adatgyűjtés, információkeresés

- önálló létrehozás
- ismeretszerzés, visszacsatolás
- absztrahálás
- következtetés
- alkalmazás (reproduktív, produktív)
- ellenőrzés, értékelés (tanulói, tanári)

Munkaformák:

- Együttes osztálymunka
- Differenciált csoportmunka
- Csoportmunka
- Csoporton belüli egyéni munka
- Egyéni munka

Alkalmazott módszerek:

- beszélgetés
- csoportmegbeszélés
- tanítói utasítás
- játék
- szemléltetés
- dicséret
- hibajavítás
- vélemények meghallgatása

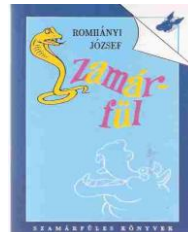
Felhasznált eszközök:

- *Tanítói eszközök:* aktív tábla (vagy projektor), szókérták, képkérták, gyurmaragasztó, nagyméretű, érzelmet kifejező és kisméretű mosolygó fejek.
- *Tanulói eszközök:* szókérták, feladatlapok, vers szövege, olvasókönyv, színes képkérták, toll, javító színes.

Óra eleji szervezés:

a/ Véletlenszerű csoportalkotás:

Mindenki széke alá gyurma-ragasztóval egy kis képet helyeztem el szünetben, amelyen Dr. Bubó, Mézgaék, róka, holló, sajt, ill. a Szamárfül c. kötet képe látható. Az azonos képpel rendelkezők kerülnek egy csoportba.

b/ Felelősök választása csoportonként: íródeák, szóvivő, feladatfelelős, csendfelelős, futár

RÁHANGOLÁS

- 1. Szókincsbővítés:** 6 db nagyméretű szókértá a táblán, kicsiben a csoportoknál borítékban.

HALLGATNI

CSATTAN AZ OSTOR .

RITKA, MINT A FEHÉR

ARANY.

A VÉGÉN

HOLLÓ.

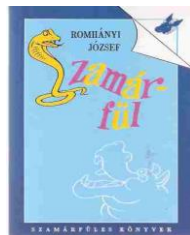
Kupaktanács módszerével állapítsátok meg az összekeveredett közmondások helyes sorrendjét! Beszéljétek meg a jelentésüket (szó szerint, átvitt értelemben). A közös megoldásokat a szóvivőktől kérem!

(*Sorrend:* Hallgatni arany. Ritka, mint a fehér holló. A végén csattan az ostor.)

- 2. Anagramma, előismeretek mozgósítása: IHORMÁNY ZSÓFEJ** középtűt, körben Mézgaék, Dr. Bubó, a Szamárfül c. kötet képe kivetítve projektorral. A csoportok lapon is megkapják.

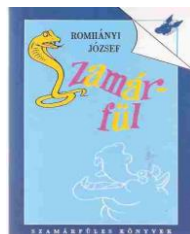
– Kinek a nevét rejti az anagramma? Segítenek a képek! – csoportmunka.

IHORMÁNY ZSÓFEJ

3. **Célkitűzés:** A kivetítőn az anagramma helyére az író fényképe kerül, alatta a név helyesen, valamint a róka, a holló és a sajt képe is. Mit gondoltok, miért került fel Romhányi képe? Emlékeztek A róka és a holló meséjére? Kinek tetszett? Annyira tetszett az írónak is, hogy a Szamár-fül c. kötetében maga is megírta ezt a témát, sőt, variációkat is alkotott. Mit jelent: variáció? – beszélgetés.

A mai órán ezekkel a versekkel ismerkedünk meg.

JELENTÉSTEREMTÉS

1. Szakértői mozaik alkalmazása a szövegbefogadáshoz:

- Szakértői csoportok alakítása: minden gyerek húz egy kártyát, melyen *A TÉMA, ELSŐ VARIÁCIÓ, MÁSODIK VARIÁCIÓ, HARMADIK VARIÁCIÓ, NEGYEDIK VARIÁCIÓ, ÖTÖDIK VARIÁCIÓ* olvasható.
- Elhelyezkedés szakértői csoportokban.

- c) Ismerkedés a szövegrészekkel: Minden szakértői csoport csak a saját részével ismerkedik meg néma olvasással. – differenciált csoporton belüli egyéni munka. (Melléklet 1.)
- d) Szövegértés ellenőrzése: A csoporttagok elmondják egymásnak, miről olvastak, meggyőződnek róla, hogy mindenki megértette. Utána **Igaz – Hamis** – differenciált csoporton belüli egyéni munka, majd csoportellenőrzés. (Ugyanazok az állítások minden csoportnál, de a *megoldás természetesen különbözni fog az eltérő szövegtartalom miatt.*)

	Állítás	Igaz	Hamis
1.	A történet két szereplője a róka és a holló.		
2.	A sajt a róka szájában volt.		
3.	A holló sajtot tartott a csőrében.		
4.	A róka hízelgett a hollónak.		
5.	A sajt gazdát cserél.		

- e) Címadás **kupaktanácsban**: Adjatok címet az átlalatok megismert variációinak annak megfelelően, amit a jó címről tanultunk! – differenciált csoportmunka.
- f) Visszatérés az eredeti csoportba, ismerkedés a többi szövegrésszel, egymás tanítása: A szakértők visszamennek eredeti csoportjukhoz, ott saját szavaikkal elmondják, miről szólt a szövegrészük, beszámolnak a szakértői csoportban végzett munkájukról. – differenciált csoportmunka.
2. **A teljes szöveg pontos megismerése: Tanítói bemutató olvasás**
3. **Beszélgetés:**
- a) Mi a közös az egyes részekben? – *Szereplők, helyszín.*
- b) Különbség? – *Események.* – beszélgetés.
4. **Tájékozódás a szövegben, majd *Belső hang*:**
- Keressétek meg, melyik variációban találhatók és húzzátok alá ceruzával a tankönyvetekben a csoportotok ***Belső hang*** feladatában kért részletet a versből! Fogalmazzatok meg egy mondatban, mit gondolhattak magukban a szereplők az adott szituációban! – differenciált csoportmunka.
1. *csoport*: Mit gondolhatott magában a róka, mikor ezt mondta:
– Tollad ó, be ékes, hogy madárkirály légy, régen esedékes!
2. *csoport*: Mit gondolhatott magában a holló, mikor ezt mondta:
–...tekintélyed csorbítja a szégyen, hogy hangod megcsuklik fenn a magas cé-ben.

3. *csoport*: Mit gondolhatott magában a róka, mikor ezt mondta:
– Brr, még egy sajt!
4. *csoport*: Mit gondolhatott magában a róka, mikor ezt mondta:
– Sajttal!... Így kell a fenének!
5. *csoport*: Mit gondolhatott magában, mikor
„...hiába várta a ravaszdi róka, hogy sajtesőt hullat majd a holló-nóta...”?
6. *csoport*: Mit gondolhatott magában a holló, mikor „...szeme kérdőn függött mesebeli társán...”?

5. Szórokonság:

a/ Kössétek össze a rokon értelmű szavakat, kifejezéseket! – differenciált csoportmunka.

1. csoport:

kószál	kóborol
fogyasztásra várván	furfangos
esedékes	várja, hogy megegyék
ravaszdi	itt az ideje

2. csoport:

komoran	rosszkedvűen
sajtszerzés esélye	kisebbíti
csorbítja	lehetőség a sajthoz jutni
vörhenyes	vöröses

3. csoport:

falánk	nehéz a csőrének
megcsömörlött	fű
pázsit	telhetetlen
lehúzza csőrít	undorodott

4. csoport:

gubbasztott	gondolkodott
dalolhatok	gurnyasztott
tőprengett	tetszett
kedvedre volt	énekelhetek

5. csoport:

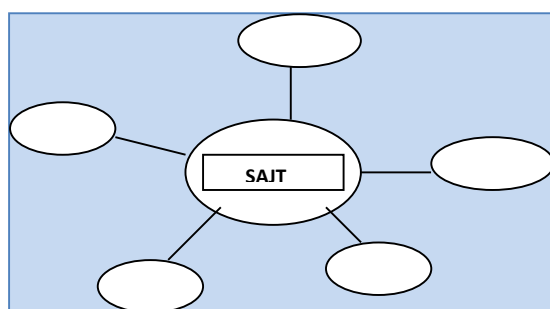
hivalkodott	lepotyog a sajt
primadonna	itt az ideje
esedékes	zenés darab főszereplője
sajteső hullik	kínálta magát

6. csoport:

sóvár szemmel	vágyakozva
más a szokás	erőszakkal elvenni
kicsikarni	látta
elétárult	nem így szokott történni

b/ Írjátok a **fürtábra** buborékaiba, milyen sajtajtákkal találkoztatok a szövegben!

– csoporton belüli páros munka csoportellenőrzéssel.

6. **Anyanyelvi tapasztalatszerzés: Ravaszkodjunk!** A *ravasz* szó milyen szófajú? Különböző toldalékkal ellátott alakjai többször is előfordulnak a szövegben. Írjátok a táblázat megfelelő helyére, *milyen szófajú a toldalékos alak!* – csoportmunka.

SZÓ	SZÓFAJ
ravasz	
ravaszdi (<i>róka</i>)	
ravaszság	
ravaszkodni	

7. **Rímkereső. Költői játék: anyanyelvi tapasztalatszerzés:** Minden csoport kap két-két sort a versből. Keretezzétek be a *rímelő* szavakat! Utána **alakítsátok át** a

mondatokat úgy, hogy **múlt idejű igék helyett jelen idejűeket** használtok! – differenciált csoportmunka.

1. csoport:

A sajtja lehullott, erre várt a róka,
ezúttal elnyerte tetszését a nóta.

2. csoport:

Komoran ült ott fenn a holló a hársfán,
s megakadt a szeme mesebeli társán.

3. csoport:

- Hogy vagyunk? - szólt oda a holló ásítva,
s a sajt lehullott a selymes pázsitra.

4. csoport:

Éhesen gubbasztott hollónk a hárs ágán,
s töprengett az idők változandóságán.

5. csoport:

Fenn csücsült a holló a dús hársfa ágán.
Csőrében trappista hivalkodott sárgán.

6. csoport:

S bár az aesopusi helyzet elétárult,
csak felnézett szótlan, ácsorgott és bámult.

REFLEKTÁLÁS

1. **Feleletválasztás:** Állapítsátok meg a ma olvasott mesékről, hogy hová soroljuk őket! – csoportmunka.

Szerzőjük szerint: népmesék   műmesék

Formájuk szerint: verses mesék   prózai mesék

Tartalmuk szerint: tündérmesék   láncmesék   állatmesék   valós mesék

2. **Szinkronizálás (kihangosítás):** A megadott részt kell mozdulatokkal megjeleníteni a csoportoknak úgy, hogy minden szereplőt ketten játszanak, egyik cselekszik, másik olvassa (mondja) hozzá a szöveget. A többi csoport megpróbálja kitalálni, melyik részt játszották el. – differenciált csoportmunka

1. csoport:

- Tollad ó, be ékes,
hogy madárkirály légy, régen esedékes!
És a neved "Holló", oly olvadó-omló.
Csak hangod nyikorog, mint egy rozsdás olló.
.... a holló, hogy meggyőzze a dőrét,
vad rikácsolással tátotta ki csőrét.

2. csoport:

- Ó rókám, ne hidd, hogy tán csak gúnyolódom!
Királyi palástonál szebb vörhenyes bundád,
le is nyúzzák rólad, mielőtt megunnád,
mégis tekintélyed csorbítja a szégyen,
hogy hangod megcsuklik fenn a magas cé-ben.
Rókánk e sértésre tágra tátva száját,
cáfolatul tüstént üvöltött egy skálát.

3. csoport:

- Brr, még egy sajt! - morgott - Vigye el az ördög!
- Hogy vagyunk? - szólt oda a holló ásítva,
s a sajt lehullott a selymes pázsitra.
- Fugg, vidd el! - nyöszörgött undorral a róka...

4. csoport:

- Mit ér ravaszságom, ha neked sincs sajtod?
- Nincs - felelt a holló. - Rég nem ettem sajtot,
viszont dalolhatok, hogyha úgy óhajtod.
Tudom, kedvedre volt múltkor is az ének.
- Sajttal! - szólt a róka. - Így kell a fenének!...

5. csoport:

- Tollad ó be ékes,
hogy primadonna légy, régen esedékes!
És neved! Hallga, hogy leng lágyan: holló!
Csak hangod nyikorog, mint egy rozsdás olló.
De hiába várta a ravaszdi róka,
hogy sajtesőt hullat majd a holló-nóta.

6. csoport:

csak felnézett szótlan, ácsorgott és bámult.

Bámult sóvár szemmel, csendben, pedig tudta,

ravasz hízelgéssel könnyen sajthoz jutna.

A holló csak várt, várt odafenn a hársfán,

szeme kérdőn függött mesebeli társán.

3. **Visszatérés a közmondásokra:** a/ Miért éppen ezeket a közmondásokat választottam?
b/ Melyik az, amelyik a témára és a variációkra egyaránt illik? Miért? – beszélgetés.

4. **Házi feladat:**

Írásbeli: Keretezd be a teljes szövegben a rímelő szavakat! Figyeld meg, hol találsz kakukktojást!

Szóbeli: Gyakorold a vers felolvasását helyes hangsúllyal, hanglejtéssel, hangerővel, pontos artikulációval!

5. **Az óra értékelése:** a/ tanítói, b/ tanulói : Tedd a táblára az óra elején kapott képecskét az a fejecske alá, ahogyan érezted magad! (😊, közömbös arcú, szomorú fejecske színes képe a táblán.)

Melléklet: Vers

Romhányi József: A róka és a holló (téma és variációk)

Róka és a holló,

Megírta Aesopus

Mindannyiunk előtt ismerős ez opus.

Mégis elismétlem e témát pár szóval,

Majd megtoldom néhány variációval.

A téma

Fenn csücsült a holló a dús hársfa ágán,
csőrében jó nagy sajt, fogyasztásra várván.
Arra kószált búsan a ravaszdi róka,
Ki nem jutott sajthoz fagyosszentek óta.
Hogy a fára nézett, elszállt komor kedve,
felujjongva tört fel mohó gyomornedve.
És szólt álnok bájjal: - Tollad ó, be ékes,
hogy madárkirály légy, régen esedékes!
És a neved "Holló", oly olvadó-omló.
Csak hangod nyikorog, mint egy rozsdás olló.
A dicséret szép szó, ámde a bírálát
már olyasvalami, mit ki nem bír állat.
Így hát a holló, hogy meggyőzze a dörét,
vad rikácsolással tátotta ki csőrét.
A sajtja lehullott, erre várt a róka,
ezúttal elnyerte tetszését a nóta.

Első variáció

A róka szájában egy jó darab rokfort.
Megette a felét, de már az is sok volt.
Komoran ült ott fenn a holló a hársfán,
s megakadt a szeme mesebeli társán.
Nosza ő is rögtön ravaszkodni kezdett,
fondorkodott, tervelt, s az eredmény ez lett:
- Ha ez nem ismeri Aesopus meséjét,
megadta a sors a sajtszerzés esélyét.
És máris megszólalt, cifra ódon módon:
- Ó rókám, ne hidd, hogy tán csak gúnyolódom!
Királyi palástonál szebb vörhenyes bundád,
le is nyúzzák rólad, mielőtt megunnád,
mégis tekintélyed csorbítja a szégyen,

hogy hangod megcsuklik fenn a magas cé-ben.
Rókánk e sértésre tágra tátva száját,
cáfolatul tüstént üvöltött egy skálát.
De meg kell jegyeznem erről az esetről,
hogy sajt a fára azért nem esett föl.

Második variáció

Fenn csücsült a holló,
falt sok pusztadőrit,
annyi maradt mégis,
majd lehúzza csórit.
Lent a rókánál egy jó nagy ementáli,
de már falánk gyomra kezdett ellenállni.
Hogy látta a hollót ez a megcsömörlött,
- Brr, még egy sajt! - morgott - Vigye el az ördög!
- Hogy vagyunk? - szólt oda a holló ásítva,
s a sajt lehullott a selymes pázsitra.
- Fújj, vidd el! - nyöszörgött undorral a róka,
s amit tett, azóta nevezték el róla.

Harmadik variáció

Éhesen gubbasztott hollónk a hárs ágán,
s töpregett az idők változandóságán.
Éppen arra kószált a bús, sovány róka.
Sajtlikat sem evett húshagyókedd óta.
Meglátva a hollót, könnyesen sóhajtott:
- Mit ér ravaszságom, ha neked sincs sajtod?
- Nincs - felelt a holló. - Rég nem ettem sajtot,
viszont dalolhatok, hogyha úgy óhajtod.
Tudom, kedvedre volt múltkor is az ének.
- Sajttal! - szólt a róka. - Így kell a fenének!...

Negyedik variáció

Fenn csücsült a holló a dús hársfa ágán.
Csőrében trappista hivalkodott sárgán.
Jött az éhes róka. Láttá, hogy a helyzet
megegyezik azzal, mit Aesopus jelzett.
Szólt hát álnok bájjal: - Tollad ó be ékes,
hogy primadonna légy, régen esedékes!
És neved! Hallga, hogy leng lágyan: holló!
Csak hangod nyikorog, mint egy rozsdás olló.
De hiába várta a ravaszdi róka,
hogy sajtesőt hullat majd a holló-nóta.
Mi volt eme nem várt, különleges, ritka,
szerény, józan, okos hallgatásnak titka?
Nem hajszolta dicsvágy? Sem nagyzási hóbort?
Nem!... Az igaz viszont, hogy fehér holló volt...

Ötödik variáció

Fenn a hollócsőrből egy szép kicsi kvargli.
Gondolta a róka, jó lesz kicsikarni.
S bár az aesopusi helyzet elétárult,
csak felnézett szótlan, ácsorgott és bámult.
Bámult sóvár szemmel, csendben, pedig tudta,
ravasz hízelgéssel könnyen sajthoz jutna.
A holló csak várt, várt odafenn a hársfán,
szeme kérdőn függött mesebeli társán.
Mért hallgat a holló? Mért nem szól a róka,
holott más a szokás kétezer év óta?
A róka néma volt, a holló meg süket.
- Kérem elnézésüket...

Irodalom

1. Adamikné Jászó Anna 2008: Anyanyelvi nevelés az ábácétól az érettségiig, Trezor Kiadó, Budapest
2. Adamikné Jászó Anna – Kálmánné Bors Irén – Kernya Róza – H. Tóth István 2001: Az anyanyelvi nevelés módszerei, Kaposvári Egyetem CSVN Pedagógiai Főiskolai karának Kiadója, Kaposvár
3. Antalné Szabó Ágnes 2006: Párosvariációk – Ötletek páros munkára a magyar nyelvi órán, Módszerver 2.,
4. Antalné Szabó Ágnes 2008: A helyesírási kultúra fejlesztésének régi-új technikái, www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek, Archívum: 2008/3-4.
5. Bácsi János 2004: Az értő olvasás sikertényezői : I. A szókincs, Előadás: Mit? Kinek? Hogyan? Vezetőtanáítók, -tanárok II. Országos Módszertani Konferenciája, Baja
6. Balogh Árpád 2007: Előadás, 3. Magyar Nemzeti és Nemzetközi Lifelong Learning Konferencia, Miskolc
7. Bánfi Rita – H. Molnár Emese 2005: Gyakorlatok, ötletek néhány anyanyelvi témakör tanításához a 2-4. osztályban, <http://magyartanar.mnyt.hu>
8. Bárdossy Ildikó – Dudás Margit – Pethőné Nagy Csilla – Priskinné Rizner Erika 2002: A kritikai gondolkodás fejlesztése, Pécsi Tudományegyetem, Pécs.
9. Csapó Benő 2002: A tudás és a kompetenciák, <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=konf2002-e-Csapo>
10. Csájiné Knézics Anikó – Szilvásiné Turzó Ágnes 2008: Drámapedagógiai gyakorlatok az anyanyelvi órákon, www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek, Archívum: 2008/2.
11. Falus Iván (szerk.) 2000: Didaktika, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
12. Dr. Gádor Anna (szerk.): Tanári kézikönyv a szociális kompetenciák fejlesztéséhez 1-12. évfolyam, Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság, Budapest
13. Gósy Mária 2008: A szövegértő olvasás, www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek, Archívum: 2008/1.
14. Hasmann Károlyné – Kálmánné Bors Irén – Szilágyi Imréné 2000: A nyelvtan tanítása, Korona Kiadó Kft., Budapest
15. H. Molnár Emese 2007: Szövegvizsla(tás), In: Antus Györgyné (szerk.): Mit, kinek, hogyan? Vezetőtanáítók, - tanárok IV. Országos Konferenciája, PTE Illyés Gyula Gyakorlóiskola, Alapfokú Művészeti iskola és Gyakorlóóvoda, Szekszárd
16. H. Molnár Emese 2009: A szövegértés-szövegalkotás kompetenciaterület fejlesztésének néhány lehetősége kisiskolás korban. In: Káich Katalin (főszerk.): Az esélyegyenlőség és a felzárkóztatás vetületei az oktatásban I. Általános kérdések – (anya)nyelvi oktatás, Fórum Könyvkiadó, Újvidék és Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, Szabadka
17. H. Molnár Emese 2010: Téma és variációk. In: Káich Katalin (főszerk.): Korszerű módszertani kihívások, Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, Szabadka, ISBN 978-86-87095-08-3
18. Horváth Zsuzsanna 1996: A szövegértési képesség fejlődésének vizsgálata, Új Pedagógiai Szemle, Budapest
19. Horváth Zsuzsanna 2003: A szövegértés mint koherenciaképző a tanításban és a tanulásban, <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=testveri-Horvath-szovegertes>
20. Dr. Kagan, Spencer 2001: Kooperatív tanulás, Ökonet Kft., Budapest
21. Konrád Ágnes 2008: A gyermekek aktivitására, kreativitására épülő versfeldolgozás, www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek, Archívum: 2008. 3-4.

22. Katonáné Nemes Gyöngyi: Szövegfeldolgozás érvelés- és vitatechnikákkal 4. osztályban olvasásórán, Csengőszó 2011/3., Mozaik Kiadó, Szeged
23. Kósa Barbara 2005: Oktatás és képzés 2010 Összefoglaló a Kulcskompetenciák munkacsoport eredményeiről, Új Pedagógiai Szemle 2005. április, Budapest
24. Molnár Gyöngyvér 2005: A problémaalapú tanítás. Az ismeretek alkalmazásának és az együttműködő-készség fejlesztésének módszere, Iskolakultúra, Budapest
25. Nagy József 2004: Olvasástanítás: a megoldás stratégiai kérdései, Iskolakultúra, Budapest
26. Nemoda Judit 2011: Kritikai gondolkodást fejlesztő magyarórák, www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek, Archívum: 2008. 3-4.
27. Nemzeti alaptanterv 2007: a Kormány 202/2007. (VII. 31.) rendelete a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 243/2003. (XII. 17.) Korm. rendelet módosításáról
28. Neelands, Jonothan 1994: Dráma a tanulás szolgálatában, Drámapedagógiai Társaság Marcibányi Téri Művelődési Központ, Budapest
29. Dr. Orbán Józsefné 2009: A kooperatív tanulás: szervezés és alkalmazás, Orbán & Orbán Bt., Pécs
30. Piaget, Jean 1999: Gyermeklélektan, Osiris, Budapest
31. Piskoltiné Tóth Andrea 2011: Gondolatok a vitáról és érvelésről egy tanítási verseny kapcsán, Csengőszó 2011/3., Mozaik Kiadó, Szeged
32. Sejtes Györgyi 2006: Tudástranszfer az anyanyelvtanításban, Iskolakultúra, Budapest
33. Stratégiai Háttérdokumentum 2007: 3. Magyar Nemzeti és Nemzetközi Lifelong Learning Konferencia, Miskolc
34. Tóth Beatrix 2006: A szövegértés fejlesztésének gyakorlattípusai, Módszerver, Magyar nyelv és kommunikáció 1. www.ntk.hu/mi/dl?fp=modszerver&fn=magyarnyelv.pdf
35. Tóth Beatrix 2003: A nyelvi kompetenciák élményközpontú fejlesztése, Student Kft., Budapest
36. Tóth Beatrix 2006: A szövegértés fejlesztésének elmélete és gyakorlata, Magyar Nyelvőr 2006. október – december, c3.hu/~nyelvor/period/1304/130406.pdf
37. Tóth Beatrix (2008): Fogalmazástanítás – miért és hogyan másképpen?, www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek, Archívum: 2008/1.
38. Tóth Beatrix (2009): Szövegértést fejlesztő gyakorlatok alsó tagozatosok számára, www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek, Archívum: 2009/4.
39. Vass Vilmos 2007: A kompetencia fogalmának értelmezése www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=kompetencia-07_fogalom

Tankönyvek:

1. Antalné Szabó Ágnes 2004: Anyanyelvi gyakorlófüzet 1-2. osztály, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
2. Antalné Szabó Ágnes 2004: Anyanyelvi gyakorlófüzet 3-4. osztály, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
3. Antalné Dr. Szabó Ágnes – Bacsó Mónika – Vas Zoltánné 2009: Anyanyelvünk világa 4. osztály, Nemzeti Tankönyvkiadó Zrt., Budapest
4. Antalné Dr. Szabó Ágnes – Bacsó Mónika – Vas Zoltánné 2008: Fogalmazási kalauz 4. osztály, Nemzeti Tankönyvkiadó Zrt., Budapest
5. Bácsi János 2009: Kompetenciaalapú munkafüzet magyar nyelv és irodalomból 4. osztály – Szövegértés, Maxim Kiadó, Szeged

6. Bacsó Mónika – Vas Zoltánné 2004: Anyanyelvünk világa I. 2. osztály, Nemzeti Tankönyvkiadó Zrt., Budapest
7. Bacsó Mónika – Vas Zoltánné 2004: Anyanyelvünk világa II. 2. osztály, Nemzeti Tankönyvkiadó Zrt., Budapest
8. Bacsó Mónika – Vas Zoltánné 2008: Anyanyelvünk világa I. 3. osztály, Nemzeti Tankönyvkiadó Zrt., Budapest
9. Bacsó Mónika – Vas Zoltánné 2008: Anyanyelvünk világa II. 3. osztály, Nemzeti Tankönyvkiadó Zrt., Budapest
10. Bacsó Mónika – Vas Zoltánné 2008: Fogalmazási kalauz 3. osztály, Nemzeti Tankönyvkiadó Zrt., Budapest
11. Bánfi Rita 2009: Kompetenciaalapú munkafüzet magyar nyelv és irodalomból 2. osztály – Szövegértés, Maxim Kiadó, Szeged
12. Bánfi Rita 2010: Kompetenciaalapú munkafüzet magyar nyelv és irodalomból 3. osztály – Szövegértés, Maxim Kiadó, Szeged
13. Bátori Anna Zsuzsanna – Bárány Jánosné – Nagyné Bonyár Edit 2010: Hétszínvilág Olvasókönyv 4. osztály (18. átdolgozott kiadás), Apáczai Kiadó Kft., Celldömölk
14. Burai Lászlóné – Dr. Faragó Attiláné 2007: Hétszínvirág olvasókönyv 3. osztály, Apáczai Kiadó Kft., Celldömölk
15. Földvári Erika 2006: Olvasókönyv második osztályosoknak, Mozaik Kiadó, Szeged
16. Földvári Erika 2006: Olvasókönyv harmadik osztályosoknak, Mozaik Kiadó, Szeged
17. Földvári Erika 2008: Olvasókönyv negyedik osztályosoknak, Mozaik Kiadó, Szeged
18. Földvári Erika 2005: Nyelvtan munkatankönyv második osztályosoknak, Első félév, Mozaik Kiadó, Szeged
19. Földvári Erika 2005: Nyelvtan munkatankönyv második osztályosoknak, Második félév, Mozaik Kiadó, Szeged
20. Földvári Erika 2005: Nyelvtan munkatankönyv harmadik osztályosoknak, Első félév, Mozaik Kiadó, Szeged
21. Földvári Erika 2005: Nyelvtan munkatankönyv harmadik osztályosoknak, Második félév, Mozaik Kiadó, Szeged
22. Földvári Erika 2006: Nyelvtan munkatankönyv negyedik osztályosoknak, Első félév, Mozaik Kiadó, Szeged
23. Földvári Erika 2006: Nyelvtan munkatankönyv negyedik osztályosoknak, Második félév, Mozaik Kiadó, Szeged
24. Földvári Erika 2005: Fogalmazás munkatankönyv harmadik osztályosoknak, Mozaik Kiadó, Szeged
25. Földvári Erika 2006: Fogalmazás munkatankönyv negyedik osztályosoknak, Mozaik Kiadó, Szeged
26. Fülöp Mária – Szilágyi Ferencné 2007: Nyelvtan és helyesírás 2. osztály, Apáczai Kiadó Kft., Celldömölk
27. Fülöp Mária – Szilágyi Ferencné 2007: Nyelvtan és helyesírás 3. osztály, Apáczai Kiadó Kft., Celldömölk
28. Fülöp Mária – Szilágyi Ferencné 2007: Anyanyelvi gyakorló 3. osztály, Apáczai Kiadó Kft., Celldömölk
29. Fülöp Mária – Szilágyi Ferencné 2007: Nyelvtan és helyesírás 4. osztály, Apáczai Kiadó Kft., Celldömölk
30. Fülöp Mária – Szilágyi Ferencné 2007: Anyanyelvi gyakorló 4. osztály, Apáczai Kiadó Kft., Celldömölk
31. Fülöp Mária – Szilágyi Ferencné 2007: Fogalmazás munkafüzet 3. osztály, Apáczai Kiadó Kft., Celldömölk

32. Fülöp Mária – Szilágyi Ferencné 2007: Fogalmazás munkafüzet 4. osztály, Apáczai Kiadó Kft., Celldömölk
33. Dr. Galgóczi Lászlóné 2008: Magyar nyelv kisiskolásoknak 2. osztály, Mozaik Kiadó, Szeged
34. Dr. Galgóczi Lászlóné 2008: Magyar nyelvi gyakorló kisiskolásoknak 2. osztály, Mozaik Kiadó, Szeged
35. Dr. Galgóczi Lászlóné 2008: Magyar nyelv kisiskolásoknak 3. osztály, Mozaik Kiadó, Szeged
36. Dr. Galgóczi Lászlóné 2008: Magyar nyelvi gyakorló kisiskolásoknak 3. osztály, Mozaik Kiadó, Szeged
37. Dr. Galgóczi Lászlóné 2008: Magyar nyelv kisiskolásoknak 4. osztály, Mozaik Kiadó, Szeged
38. Dr. Galgóczi Lászlóné 2008: Magyar nyelvi gyakorló kisiskolásoknak 4. osztály, Mozaik Kiadó, Szeged
39. Kocsis Csilla 2010: Varázslatos helyesírásunk 3. évfolyam, Maxim Kiadó, Szeged
40. Nyíri Istvánné 2010: Hétszínvarázs olvasókönyv 2. osztály, Apáczai Kiadó Kft., Celldömölk

Tartalomjegyzék

Előszó	1
1. Tudás és kompetencia	2
1.1. Elméleti alapok. Az anyanyelvi kompetencia helye a kulcskompetenciák között	2
1.2. Kommunikációközpontúság az alsó tagozatosok anyanyelvi nevelésében	3
2. Hagyományok és újítások a pedagógiában	4
2.1. A tanulászervezés módszerei és munkaformái	4
2.2. Kooperatív tanulászervezés	5
2.2.1. Alapelvek	6
2.2.2. A csoportok megszervezése	6
2.2.3. Szerepek a csoportban	7
2.2.4. Ülésrend	8
2.2.5. A csendjel és funkciói	9
2.2.6. Az RJR-modell	10
2.2.7. Technikák, feladattípusok	10
2.3. Differenciált fejlesztés	14
2.4. A tanári, tanítói attitűd változásáról	15
2.5. Gyakorlati tapasztalatok: kooperatív csoportmunka	15
3. A szövegértő olvasás fejlesztése	16
3.1. A technikai olvasástól a kreatív olvasásig	16
3.2. A különböző szövegtípusok helye, szerepe az alsó tagozatosok anyanyelvi kompetenciáinak fejlesztésében	17
3.3. Az olvasókönyvi szövegekről	17
3.4. Nyelv- és beszédfejlesztés a szövegfeldolgozás során	18
3.5. A tanulók aktív tevékenységére épülő szövegfeldolgozás. Feladattípusok	18
3.6. Szövegfeldolgozó órák vázlatai és hallgatói tervezetek	23
3.6.1. Élményt kínáló (elbeszélő típusú) szövegek	23
3.6.1.1. Mese	23
3.6.1.2. Vers	29
3.6.1.3. Elbeszélés	35
3.6.1.4. Történelmi olvasmány	51

3.6.2. Információt kínáló (dokumentum típusú) szöveg	58
3.6.3. Magyarázó (kifejtő típusú) szöveg	63
4. Szövegalkotás szóban és írásban	80
4.1. Szó-, mondat- és szövegszintű feladatok	80
4.2. Kooperatív módszerek a szóbeli és írásbeli szövegalkotás előkészítésének gyakorlatában	81
4.3. Az írásbeli szövegalkotás (fogalmazás) gyakorlattípusairól	88
4.4. Szövegalkotási óra vázlata	89
5. Anyanyelvi tapasztalatok szerzése.....	93
5.1. A nyelvtantanítás dilemmái	93
5.2. Anyanyelvi óra	94
5.3. Új ismeretet feldolgozó óra	94
5.4. Szövegértés – szövegalkotás – anyanyelvi tapasztalatszerzés: a nyelvhasználati módok komplex fejlesztése	101
Irodalom	115
Tankönyvek	116